SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI

MÜNCHEN 25 1988

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

Revista Scriitorilor Români

25

MUNCHEN 1988

Copyright 1988 by
Societatea Academică Română
(Rumänische Akademische Gesellschaft)
Fritz-Meyer-Weg 47/I 8000 München 81

Für den Inhalt verantwortlich: Dr. Constantin Sporea

Druck: Danubia Druckerei GmbH, Ferchenbachstraße 88, 8000 München 50

UMBRE LIBERE LA BRAŞOV

Andrei Mureşanu
(„din somnul cel de moarte")
şi Andrei Bârseanu
(„iar noi uniţi în orice vreme")
urcă din mausole'le de pe Groaveri
în noapte
şi se plimbă pe aleile
de sub Tâmpa
până în zori
– singuri şi liberi –
când degetul roşu al lui Popescu-Dumnezeu
îi trimite înapoi
în tăcerea mormintelor.

Dar peste ziua prinsă
în chingile de oţel ale tăcerii
norii poartă mesagiul
mereu prezent
şi lumina scrie
cu cerneală simpatică
pe zidurile cetăţii
numele lor.

Tegucicalpa, Honduras, 1973

ŞTEFAN BACIU

MATTIS TEUTSCH
(Braşov–Kronstadt 1884–1960)

Honterusplatz. Der „Sturm". Paul Klee.
Er malte Menschen schwarz und weiß.
Die Kritiker verdarben im Café.
Er dachte. Und er schnitzte Blut und Schweiß.

Sein Weltbild war „Die Stadt im Osten"
Und doch ging er durch alle Straßen.
Er stand der neuen Zeit als Posten
Und träumte was die Nächte schon vergaßen.

*

... şi versiunea românească:

Piaţa Honterus. „Sturm". Paul Klee.
În alb şi negru lumea o picta
când criticii se sting la cafenea.
Gândea. Şi îmbina culorile.

Trăia închis în atelier la răsărit.
Dar pretutindeni el a fost de faţă
Un sol a fost – un strigăt către dimineaţă
Căci tot ce-i nou a scris şi-a făurit.

ŞTEFAN BACIU
Arhipelagul Sandwich, Honolulu, 1974–1988

NICOLAE NOVAC

PE VALEA BOȘNEAGULUI
– Fragment de Roman –

„... TRECE MOISĂ AL VĂDANEI ..."

Moisă al Vădanei se născuse la trei luni după ce sosise în sat vestea că tatăl său murise pe front, „pentru Țară, Neam și Rege", cum spusese primarul, Ion Mioriță, în cuvântarea ce ținuse la desvelirea Monumentului Eroilor ridicat în mijlocul satului, la zece ani după terminarea războiului, când satul își cinstea „cum se cade și cum se cuvine" (tot vorbele primarului), „Eroii săi".

Maică-sa îl botezase Moisă, căci se luase cu taică-său din dragoste,

nu pentru avere, cum făcuseră alții în sat, și ținea mult ca prin el, numele lui taică-său și al Doinașilor să se perpetueze. Dar, cum în sat mai erau încă mulți alți Moișii, conform zăconului și pentru o identificare mai precisă, Moisă Doinașu intrase în gura satului cu numele de Moisă al Vădanei.

Încă din fașe, maică-sa, rămasă văduvă, își revărsase asupra lui toată dragostea ce-o nutrise pentru taică-su. Când ieșea cu el în uliță, stând pe scaunul dela poartă, seara, îl arăta cu mândrie vecinilor, spunând:

– Îi samănă lui taică-su! E Moisă al meu în carne și oase.

– Taman așa, spuneau vecinii. Apoi adăugau: „Să i-l dai lui Moș Mitru să-l învețe meșteșugul fluierului, c'ar fi păcat să nu știe cânta din fluier. Că vezi, tu, Mărie, se zice că numele lor dela fluier li se trage. Mulți fluierași au fost în satul nost', dar, ca Moș Mitru, bunicu-su și ca Moisă al tău, mai rar. Ăștia au, din neam în neam, doina, în sânge. Se nasc cu ea, și mor cu ea. Ca privighetorile, învață cântecul încă din găoace."

La serbarea desvelirii monumentului eroilor din sat, Moisă Doinașu, în costum național, cusut de bunică-sa chiar în anul morții ei, peste care primarul îi pusese în diagonală un tricolor românesc pe care prinsese Virtutea Militară a lui taică-său, stătea țanțoș între maică-sa și bunicul său albit de vreme și necazuri, dar încă roșu în obraz ca un măr de mășancă. La brâu, maică-sa îi împlântase fluierul lui taică-su, că, zicea ea, „să fie și el săracu' de față când îi desvelesc monumentu'". Pentru ea, monumentul din mijlocul satului, era al lui, al lui Moisă al ei, deși pe placa de marmură, sub casca militară înconjurată de frunze de stejar, mai erau săpate și aurite, încă 24 de nume. Maria Doinașu, adoptase însă monumentul ca al ei. În fiecare Sâmbătă stropea și mătura de jur împrejur și înlocuia chita veșnică de busuioc, cu alta proaspătă. Pusese și patru mușcate; două de-oparte și două de cealaltă a busuiocului. Două roșii la margini și două albe lângă ele, în vase de lut smălțuite și înflorate pe care ea le cumpărase dela un olar ce trecea vara prin satul dela marginea Dunării, ascuns între dealuri ca un pui de pitulice în cuibul său. Moisă, venea și el cu maică-sa, în fiecare Sâmbătă și-o ajuta la curățit, cărând gunoiul și aruncându-l în șanțul de pe marginea șoselei. Ori unde ar fi fost, la joacă cu alți copii de seama lui, sau la scaldă, deși n'avea ceas și nici nu știa încă citi timpul după soare, când se apropiau orele cinci spre seară, știa și se îndrepta în grabă spre casă.

– Un' te duci, îl întrebau ceilalți copii!

– Mă duc cu muma, la taica!...

– Ce spui prostii mă, că tu n'ai tată, spuneau ei.

– Ba am, răspundea el cu siguranță în glas, ca și când, cu adevărat ar fi avut.

– Păi, dacă ai, unde-i, că noi nu l-am văzut niciodată?!

– 'l-acolo, la Monument.

Și pleca. Nimic în lume nu l-ar fi oprit dela această mică bucurie a lui de copil: întâlnirea cu taică-său pe care nu-l văzuse nici el niciodată, dar știa că-i acolo, prezent, căci, de fiecare dată, o auzea pe maică-sa stând de vorbă cu el, spunându-i tot ce se petrecuse peste săptămână în sat, cum stau ogoarele, cine-a mai murit sau cine s'a însurat sau măritat și terminând întotdeauna cu cuvintele calde, pe care numai doi îndrăgostiți și-le spun, în cele mai intime momente din viața lor.

Așa a crescut Moisă al Vădanei: între dragostea mamei și monumentul eroilor din mijlocul satului. Și din ce creștea și înainta în vârstă, din ce maică-sa spunea tot mai mult, oricui ar fi stat s'o asculte, că el îi seamănă lui taică-său, că-i Moise al ei, care, neavând parte de viață, crește acum în copilul lui. Și, Moșul, bunicul său, era mândru de el, când îi punea pe genunchi și-i zicea:

– Ei, ce zici nepoate, azi mergem mai departe cu fluierul?

Și-i arăta cum să ție fluierul lipit de buze, cum să sufle în el și cum să-și poarte degetele, tremurându-le pe găurelele fluierului ca să scoată „tonu'".

– Văzut-ai tu cum tremură gușa păsărelelor când cântă'n pom?

– Văzut! răspundea el scurt.

– Așa, nepoate, așa. Trebuie să le dai viață. Că, vezi tu, Dumnezeu a dat păsărilor gușa, iar nouă oamenilor, degetele. Și cu degetele astea, noi împlinim minunea pe care păsările o împlinesc cu gușa. Înțelegi tu ce vreau să-ți spun eu?

– Înțeleg, Moșule! Așa-i spunea: Moșul, nu bunicul.

– Atunci, hai să vedem cum m'ai înțeles. Ia-o după mine.

Își duceau fluierele la buze, privindu-se în negrul ochilor. Moș Mitru o lua înainte, și el, îl urma. Și se mira moșneagul de iuțeala cu care nepotul prindea înțelesul „tonului".

– Ai „talent"! îi spunea el mândru când terminau. O să-l întreci pe tat-tu!...

Și copilul se bucura de bucuria bătrânului.

Când a terminat patru clase primare, premiant întâi cu cunună, Moș Mitru i-a pus mâna pe umăr în timp ce se îndreptau spre casă și i-a zis:

– Mare cinste ai făcut neamului nostru astăzi, nepoate. Păcat că nu-i

și tat-tu azi aici, să te vadă cum treci cu cunună prin sat. Dar, ce să-i faci, așa a fost să fie. Așa a vrut Dumnezeu.

La auzul acestor cuvinte, maică-sa, care mergea cu alte femei mai la urmă, începu să plângă. Moș Mitru se opri încruntat, se'ntoarse spre ea și-i spuse:

– Ce te sclifosești muiere... Copilul îți face cinste și omenie și tu, în loc să te bucuri, îți pișii ochii... Tacă-ți gura, că ziua de azi nu-i zi de bocit, ci zi de bucurie. Am vorbit cu domnu' director și-i face acte să meargă la toamnă la gimnaziu la Bozovici, cu bursă ca „primu'ntâi" din clasă și orfan de război, că doară, nu de florile cucului i-au dat lui taică-său Virtutea Militară.

Numai după ce-și vărsase inima în galop, Moș Mitru își dădu seama că greșise spunându-le ceea ce el lucrase pe ascuns și cu migală de săptămâni de zile, cu directorul școalei primare din sat, pentru nepotul lui. Simțise aceasta, nu numai din spaima ce citea acum în ochii norei sale, dar și în tremurul ce scuturase trupul nepotului.

– O făcui!... Uite, îmi pare rău... Știu, ar fi trebuit să v'o spun mai pe'ndelete, dar, mă luă gura pe dinainte, umplea-o-ar pământul, că nu știe când să vorbească și când să tacă...

Apoi ca trezit dintr'un vis, rosti gândul ce-i trecuse prin minte.

– Mergem să vedem ce zice și tat-tu, nepoate.

Se îndreptară câteși trei spre monument.

Din ochii mamei, curgeau lacrimi tăcute.

Când ajunseră, se opriră în fața monumentului. Bătrânul își descoperi capul și-și duse clăbățul la inimă. Apoi cu voce blândă și tremurată, spuse:

– Moisă, copilul ăsta al tău, nepotul meu, pe care-l cheamă tot Moisă ca și pe tine, ți-a făcut ție și neamului nostru mare fală astăzi!... Uită-te la el, Moisă dragă de acolo de unde ești!... Vezi-i tu cununa de pe cap?... O vezi!... Îmi spune mie inima c'o vezi!... Spune-i tu lui ce să facă că eu, iacă, mi-oi ține de-acum gura închisă și n'oi mai spune nimic. Dacă el vrea s'ajungă păcurarul sau purcarul satului, cu toată mintea ce i-a dat-o Dumnezeu, că pământ mult, ca să fie stăpân, tu știi, n'avem, treaba lui. Pogonul ce-l are pe cinstea și omenia ta din război și cele câteva table de pământ ce i-or rămâne dela mine când oi veni și eu la tine, nu l-ar ține toată viața nici de foame, nici de cald. Da eu, cu mintea mea proastă, tot zic c'ar fi mai bine să meargă la gimnaziu la Bozovici și să

fie primul din neamul nostru, domn în cănțălarie, sau dascăl, sau notarăș, sau popă, aici la noi în sat. Tu, Moisă, învață-l cum crezi mai bine, că-i copilul tău, mie numai nepot îmi este. Eu, am niște bănuți puși deoparte. Ți pusesem pentru tine să cumpărăm tabla de pământ a lui Mărin care ne desparte pământurile noastre, al tău, care ți l-a dat mumă-ta când te-ai însurat și al meu ce mi-a rămas moștenire mie dela taica și maica. Și fiindcă tu n'ai mai venit acasă și Dumnezeu știe pe unde ți se odihnesc oasele prin pusta maghiară, eu mi-am zis că tot nu le-oi putea duce cu mine în groapă, și îi dau lui, să fie domn între domni... Asta-i tot ce mai pot face eu pentru el, că mi-i drag cum mi-ai fost și tu, că-i sânge din sângele nostru Moisă dragă...

Bătrânul, simțind că-l va apuca și pe el plânsul, înghiți nodul ce-l simțea urcându-i-se în gât și tăcu.

Copilul, se desprinse dintre bunic și mamă, își ridică coroana de premiant depe cap și se duse și-o rezemă de cartușul obuzului de tun în care, el și maică-sa, puseseră în ziua aceea, dis de dimineață, în drum spre serbarea școlară de fine de an, un buchet proaspăt de busuioc înflorit. Când se întoarse, privi drept în ochii moșneagului, acum scăldați în lacrimi, îi luă mâna și i-o sărută.

– Moșule... mi-o zis taica să mă duc!...

Bătrânul, n'a mai putut zice nimic.

Au plecat câteși trei.

După o bucată de vreme, bătrânul s'a recules.

– Ei, ce zici, nepoate, acuma că mergem alături unul de altul pe un alt drum de cât al văcarilor și purcarilor din satul nost', îi tragem noi doi un cântec de mama focului?

Și-au scos fluierele dela brăcinare și-au început să doinească. Moșul și nepotul, în frunte. Iar la câțiva pași în urma lor, mama copilului și nora moșului, pășea, cu inima frântă, după ei, ca la mort. Își pierduse soțul. Acum, își pierde și copilul.

Ieșeau pe la porți, fete și feciori. Se deschideau ferestre și apăreau bărbați și femei la ele.

– Da ce-i? zise o femeie mai bătrână și mai grea de auz, „nuntă"?

– „Nuntă pe dracu" îi răspunse cineva... „Ia, trece Moisă al Vădanei cu Moșu-su și cu mumă-sa, doinind din fluier!... Ce, ești surdă?... N'auzi?..."

COCOSTÂRCII ÎȘI SPUN RUGĂCIUNEA DE SEARĂ

Soarele se lăsase spre asfințit. Trecuse Dunărea la Sârbi. Ultimele lui raze aureau vârful copacilor împietriți parcă în fața misterului ce cobora pe pământ atunci când ziua se îngâna cu noaptea. Turmele se întorceau în sat. Cântecul clopotelor dela gâtul vacilor își purta melodia de veacuri între dealurile printre care se cuibărise Boșneagul, ca o vrabie zgribulită ce își caută adăpost din calea furtunei.

Maria Doinașu ieși să deschidă poarta, așteptându-și vaca să vină dela păscut, gata pentru muls, auzindu-i și recunoscându-i clinchetul clopotului. În poartă, se întâlni, nas în nas cu Moș Mitru, socru-său.

– ...'nă seara, Mărie.

– Bună să-ți fie inima, tată... Venișî să-mi ajuți la muls?, glumi ea.

– Da unde-i Moisă?

– În grădină, sub măr.

– Da ce naiba-mi face la vremea asta în grădină sub măr?

– Ce să facă, citește... Că de când i-ai băgat în cap povestea aia cu dusul la gimnaziu la Bozovici, nu-și mai scoate nasul din cărți. I-a spus, cică, Nică al lui Tudor că trebuie să dea examen de primire, dacă vrea să intre la gimnaziu.

– Nică știe ce spune, că doar la toamnă merge pe clasa a treia. Da mi-o spus și mie, mai adineauri, domnul director Mutașcu, că dela el vin acuma, că Moisă a fost aprobat de inspectoratul școlar dela Oravița ca elev cu bursă, dacă-și trece examenul de primire. Nu-i ușoară domnia, Mărie. Trebuie multă carte la ea, că vezi tu, nu-i ca la noi paurii, când mergem la câmp, pui sapa sau coasa pe umăr și pleci fluierând.

– Văd că nu glumești, tată... Vrei să mi-l iei dela vatră pe Moisă și pace.

– Nu ți-l iau, fă!... Vreau să ți-l dau!... Domn cu nădragi, nu paure cu izmene!...

Intră vaca pe poartă. Maria merse, își luă ciubărul de muls din tindă și se îndreptă spre grajd. Moș Mitru deschise ușa grădinii din spatele casei și intră.

– Unde ești Moisă?... Un' te-ai pitulat?, strigă el.

– Săru' mâna, Moșule!... Ia, sunt aici, sub măr; răspunse el ridicându-se în picioare.

– Înveți, ha? spuse când fu aproape de nepot.

– Citesc!... Mi-o dat Nică a lui Tudor din cărțile lui dela gimnaziu.

– Bine faci, nepoate!... Să te porți cu cinste și cu omenie și la Bozovici cum te-ai purtat în sat la noi. Am vorbit cu domnul director Mutașcu, îi spusei și lu mumă-ta, și mi-o spus că ți-or da bursă dacă îți iei examenul de intrare... Ei, ce zici?... Îl iei?...

– Îl iau, Moșule.

– Așa... așa... Să-l iei, că doară nu vrei să iei locul lui Ilie, purcarul, sau Pavel, văcarul, să râdă tot satul de noi. Tocmai tu care-ai ieșit premiantul întâi cu cunună...

– O să-l iau!...

– Că te văd acuma cu cartea'n mână, să știi că mi-ai luat un of de pe inimă. Credeam c'ai zis că te duci la gimnaziu numai ca să-mi faci mie pe voie. Da acuma văd vă ești om la locul tău... Da, spune-mi, cu fluierul cum stăm?... Mai cântat-ai?...

– Nu prea... Numai odată sau de două ori. Nu mai știu bine...

– Ascultă, nepoate, să nu mă faci de mirul lumii. Cartea își are și ea rostul ei, dar fluierul... ei... fluierul e altceva. Trebuie mângâiat mereu. Cu buzele și cu degetele. Ca o muiere: dacă tu te lași de ea, se lasă și ea de tine. Așa și fluierul...

– Vrei să m'auzi?, îi luă el vorba din gură, bătrânului.

– Nu, nu acuma, că n'am timp. Mă grăbesc să-mi iau niște tutun dela dugheana lui Scorobici, până nu se închide. Da mâine, fii gata dis-de-dimineață că vin să te iau. Mergem la vie să vedem ce mai e și pe acolo, că n'am mai fost de mult... Am eu una, nepoate, pe care nu te-am învățat încă s'o cânți, da vreau să te'nvăț până n'ai pleca la Bozovici. Ți zice: Doina ciobanului când și-a pierdut oile. Asta, numa' io și tat-tu, fie iertat, o știam cânta, de stătea soarele pe cer să ne-asculte și plângeau frunzele în copaci de durerea ciobanului ce-și pierduse oile... Dac'o 'nveți bine, am să-ț' dau o sută de lei, să faci cu ei ce vrei tu.

– Îmi dai?

– Îți dau!... Ce, te-am mințit eu pe tine cândva?

– Nu!

– Atunci?!

– O sută de lei?

– O sută de lei!

– Moșule, mâne o învăț.

– E, acuma, nu te'ntrece nici tu cu gluma, că, să știi dela mine, nu-i floare la ureche și mulți au încercat s'o prindă dela mine da' n'au fost în stare. Doina asta, nepoate, se cântă, nu numai din buze și degete, ci cu

inima. Când o cânți, ca s'o cânți așa cum se cade, trebuie ca de aci, din piept, să se verse ceva prin buze și prin degete, ca să scoți tonul care să-i spună tot păsul, toată durerea, toată desnădejdea ălui care și-a pierdut oile. Tu, nu mai ești numa' fluieraşul. Tu ești ciobanul. Oile pierdute, sunt ale tale. Tu le cauți. Tu te căznești de pierderea lor. Acu' plângi cu lacrimi fierbinți. Apoi, vezi undeva, în depărtare ceva mișcând. Și te bucuri, nădăjduind că sunt oile tale. Ș'alergi, val vârtej. Dar când ajungi, vezi că n'au fost de cât umbrele unor tufe mișcate ușor de boarea înserării. Și iar te-apucă jalea. Și iar începi a plânge de durere. Nu plâns slab de muiere. Plâns de bărbat ce scutură cămașa pe tine. Doina asta, nepoate, e doina neamului nostru de ciobani. Din ei ne-am născut. Din ei am crescut. Cu lapte, brânză, zăr și urdă. În vremile bătrâne, când nu erau bani pe lume, te duceai la dugheană, vreai o măsură de sare, dai o măsură de brânză sau de caș. Vreai cerc la roata carului, dai un miel covaciului, sau o oaie, cum ajungeai la tocmeală cu el. Da, s'o știi dela mine, și bagă-ți bine în cap ce-ți spun, că asta n'ai să'nveți tu nici din cărțile dela gimnaziu: pe vremea aceea oamenii trăiau mai fericiți ca astăzi. N'aveau ei multe, dar nici nu le trebuia, că'n puținul ce-l aveau, aveau de toate. Și erau mulțumiți cu ce aveau și nu-i cereau lui Dumnezeu, drăguțul, de cât să le dea ploaie când trebuie, să crească holdele și să'nverzească iarba pentru păşunatul turmelor și soare călduț să le coacă, să facă grâul spic și cucuruzul să prindă boabă. Și când aveau astea, nu le mai trebuia nimic și-i mulțumeau ălui de sus pentru toate darurile pământești. Zăharul, îl luau de la albine, care-l adunau din dulceața florilor. Carnea, din mielul, din oaia, din vițelul sau vaca ce'nțărcase, din cerbul sau mistrețul din pădure, din pielea și blana cărora își mai făceau și opinci sau pieptare și clăbețe și șube... Acuma, s'a'ntors lumea cu fundu'n sus. Paurele nostru-și vinde vițelul sau mielul pentru bani. Și când vrea carne, dă fuga la căsap pentru un chil și vine acasă mai mult cu oase de cât cu carne. Brânza, ciobanul și-o vinde cu ciubărul la dugheană și p'ormă, și-o cumpără 'napoi să aibă ce pune pe mămăligă, în fața copiilor. Nu, nepoate, zică lumea ce-o vrea, atsa nu-i viață, 'tui mama ei. Nu-i viață românească așa cum a lăsat-o Dumnezeu... Cartea, te 'nvață ce este viața, dar nu cum s'o trăiești. Și dacă nu știi cum să trăiești, atunci, spune-mi tu, ce haznă mai are viața?... De aia zic, învață carte, dar nu-ți uita nici de fluier. Schimbă-ți izmenele'n nădragi, dar nu-ți uita satul. Că, cine se leapădă de-ai lui, poate să știe ca pe Tatăl Nostru, toate cărțile din lumea asta, tot nu-i om... Hai acuma să mergem, că se'nchide dugheana și rămân fără tutun.

Cele două berze ce-și făcuseră cuib pe coșul casei, își dădură capul pe spate și începură să-și tocănească pliscurile.

Moșul se opri în loc și-și opri și nepotul c'o apăsare pe umăr.

– Vezi tu cocostârcii ăia de pe coșul casei voastre?

– Îi văd.

– Știi tu ce fac ei acuma?

– Își plesnesc ciocurile... Așa fac în fiecare seară la culcatul soarelui.

– Nu, nepoate, nu!... Nu-și plesnesc ciocurile!... Cocostârcii își spun rugăciunea de seară!...

NICOLAE NOVAC

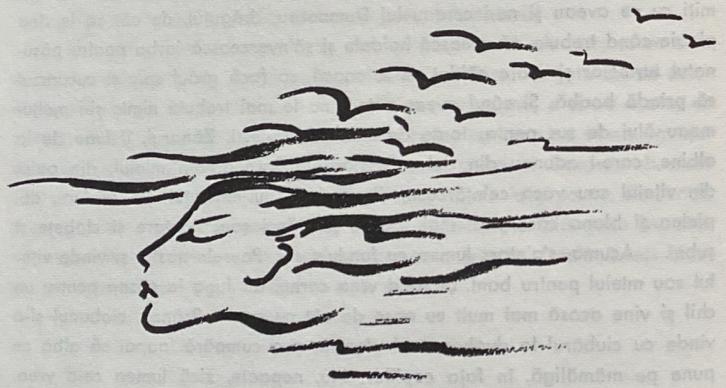

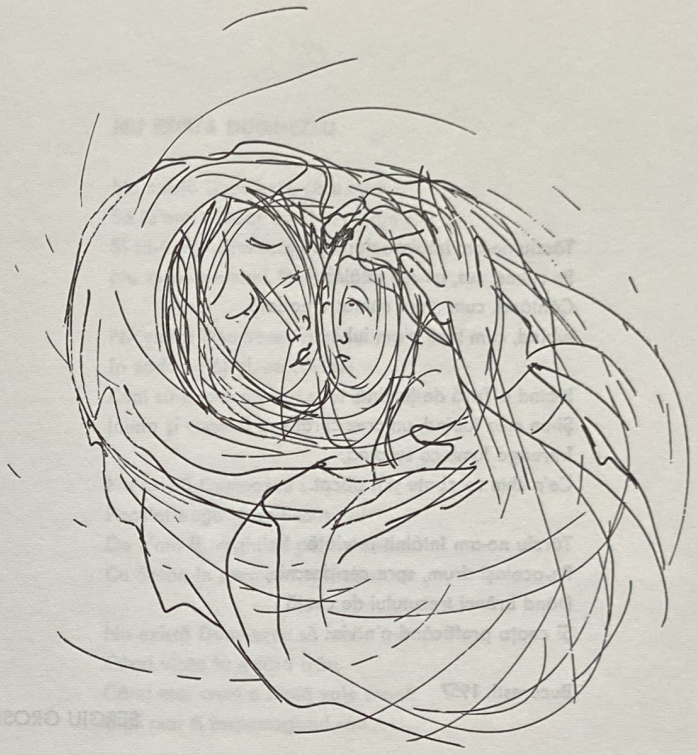

TÂRZIU NE-AM ÎNTÂLNIT

Târziu ne-am întâlnit în viață
Și viața prea târziu ne-a pus
În inimi, flacăra-i măreață,
Și'n ochi, lumina lui Isus.

A trebuit să știm ce-i ura
Și zborul, frânt în prăbușiri,
Pân'am ajuns ca, azi, făptura
S'o'ntindem singurei iubiri...

Târziu ne-am întâlnit, dar, iată,
Pe culme, sus, ne-am întâlnit,
Cântând, cum n'am cântat vreodată,
Iubind, cum încă n'am iubit:

Iubind o Țară de lumină
Și-un crez iubind, un crez curat –
Întreaga lume ce suspină,
Ce'n chin se zbate și'n păcat.

Târziu ne-am întâlnit în viață
Pe-același drum, spre cer deschis,
Dând brânci trecutului de ceață
Și ceața prefăcând-o'n vis . . .

București, 1957

SERGIU GROSSU

*

* *

NU EXISTĂ DUMNEZEU

Nu există Dumnezeu spre care
Să te'ntorci doar când îți merge rău
Și să-L uiți când scapi din strâmtoare.
Nu exist-asemeni Dumnezeu!

Nu există Dumnezeu al minții,
În zadar atâți' L-au căutat;
Cum să-L vezi de n'ai și tu ca sfinții
Inima și cugetul curat!

Nu există Dumnezeu s'așeze
Pace'ntreagă și odihnă'n noi
De n'am fi, veghiind pe metereze,
Cu Satan în permanent război . . .

Nu există Dumnezeu să tacă
Când viața ta e fără frâu,
Când mai crezi o biată vale seacă
C'ar mai fi înspumegatul râu . . .

Nu există Dumnezeu să lase
Împărțit să fie aicea jos
Cu un altu'n inimi credincioase,
Nu există dacă nu-l gelos.

Nu există Dumnezeu ce schimbă
Gândul dup'al oamenilor plac,
Ci același pentru orice limbă
El rămâne ieri și azi și'n veac.

Nu există Dumnezeu ce tace,
Când e cu suspine căutat,
Să nu umple cu cerească pace
Sufletul trudit și'mpovărat.

Nu există Dumnezeul cărui
Să-l dai numai parte din al tău.
De nu-ți cere'ntreg să I te dărui
Nu, acela nu e Dumnezeu!

ION NICOLA
București, 1969

*

* *

VINTILĂ HORIA

DELACROIX. BRÂNCUȘI ȘI PROBLEMA AVANTGARDELOR EUROPENE

Va trebui să punem într'o zi problema lui Brâncuși, a prezenței lui autoritare, schimbătoare de perspective în arta actuală, nu atât prin prisma avantgardelor cât prin acea a unei **rezistențe** de origină profund românească. Rezistență la mesajul, adesea, gol de spiritualitate, al încercărilor dintre 1905 și 1925 de a face din artă fie o soră a tehnicei, ca în futurismul italian, fie o interpretare freudiană a lumii subconștiente, ca în suprarealism. Brâncuși s'a desvoltat între aceste curente și a rimat, până la un punct, numai cu mișcarea cubistă, care-și trăgea originile din metafizica cuantică, din care crește încă și acum către noi pictura lui Georges Braque. Există, în mod evident, o asemănare de intenții și de realizări în „Măiastra", de pildă și în ultimele tablouri ale lui Braque, cum ar fi cele cinci sau șase „Ateliere", dominate de silueta unei păsări albe, sau acea ultimă încercare a marelui pictor francez de a depăși cubismul din „Pasărea în cuibul ei", unde întâlnirea cu metafizica brâncușiană apare în toată mistica ei, splendoarea ei. Vreau să spun că orice interpretare a sculptorului oltean prin metodele critice pur occidentale va fi sortită întotdeauna unui adevărat faliment, plin de frustrații și de falsificări. Pentrucă „Măiastra" nu este o operă de avantgardă, ci o splendidă capodoperă tradițională, în sensul cel mai esoteric al cuvântului, așa cum, poate, vom încerca altădată să demonstrăm, în aceste pagini sau în altă parte.

Această meditație pe marginea sculpturii lui Brâncuși am început să

o schițez de curând, ieșind dela expoziția unui inegal Delacroix, expus în palatul Villahermosa, din Madrid, peste drum de Muzeul Prado.

În aceste vaste săli, formând un ansamblu arhitectonic foarte reușit, deși clădirea e din secolul al XVIII-lea, au fost expuse tablouri de Delacroix de proporții aș zice romantice, deoarece scot în relief una din calitățile caracteristice, ca și unul din defectele fără soluție ale romantismului, un gigantism care atinge în Victor Hugo, după câte știm, proporții monstruoase, și care se trage direct din linia tragică a Barocului, trecând deci peste cochetăriile proporționale și raționaliste ale epocii neoclasice. Dincolo de aceste considerații strict legate de mesajul romantic, este greu de înțeles pictura lui Delacroix, ca și muzica lui Berlioz sau exagerările sociale, psihopatice sau estetice din „Mizerabilii" sau din „Omul care râde".

Dar vă puteți întreba, ce au toate acestea de a face cu Brâncuși?

Delacroix se naște în 1789, anul revoluției, și moare în 1863, trăiește deci din plin epoca romantică. Expune în 1822 „Barca lui Dante", tablou tot atât de violent discutat ca și drama „Cromwell" a lui Victor Hugo, leagă strânse prietenii atât cu acesta, cât și cu Alexandre Dumas, Sainte-Beuve și Musset. Expune în **Salonul** dela 1831 alt tablou polemic, „Libertatea conducând poporul", operă care ar părea revoluționară și care nu e decât expresia unor convingeri destul de opuse celor dela 1789, pentru care a avut întotdeauna un fel de nobil dispreț pornit din profunda lui credință religioasă și din convingerea că protagoniștii revoluției văduviseră biata ființă omenească de orice legătură cu supranaturalul. Expune apoi un „Iisus pe lacul dela Ghenesaret", „Grecia expirând pe ruinele dela Misolonghi" sau „Moartea lui Sardanapal", opere ale căror culori au fost inspirate pictorului de peisajul marocan, dar și de o legătură vizibilă cu acel trecut legendar din care atât Walter Scott cât și Victor Hugo sau Dumas scoseseră personagii și evenimente ca dintr'o mină miraculoasă din care romantismul, de fapt, a știut să extragă materialele lui cele mai solide și mai elocvente.

Criticul Jean Cassou într'o carte intitulată „Panorama artelor plastice contemporane" ajunge la concluzia, foarte valabilă de altfel, că acest fel de a picta va fi și acela al impresionismului, în timp ce, la un mod antagonic și complementar, pictura cubistă se va lăsa inspirată de Ingres, contemporanul lui Delacroix și, într'un anumit fel, strămoș al lui Brâncuși, cel puțin din punctul de vedere al unei critici mai mult sau mai puțin oficiale care, deși foarte antrenată să tragă cu arcul cel mai științific posibil, nu și-a atins întotdeauna ținta propusă. Jean Cassou susține că arta lui Delacroix se bazează pe caracterul ondulatoriu al luminii, este ca un fel de **continuum,** întocmai ca în impresionism, al cărui univers este fluid și fastuos imaginat ca o suprafață existențială, așa cum o poate contempla un trecător îmbătat de culoare într'o plimbare prin natură, sau de istorie, într'o plimbare prin trecut. În timp ce pictorul cubist, descendent al lui Ingres, se lasă influențat de ceea ce surprinde dincolo de pielea lucrurilor, situează totul în figurații geometrice, tinde către o artă discontinuă, severă, influențată de considerații morale, e mai mult desen decât culoare, caracteristici care, dela Ingres la Braque, domină acest fel de a picta, care, până la urmă, am putea spune, s'a vărsat în marea discontinuă a artei abstracte, către care părea că tinde și Brâncuși.

Dacă acordăm deosebirii dintre Ingres și Delacroix un sens și mai profund, atunci ajungem la concluzia că factorul discontinuu provine din ceea ce am putea numi „filosofia cuantică", deoarece materia însăși, așa cum o concep fizicienii actuali, este corpusculară, deci discontinuă, însușește calități de ruptură, este tot atât de **morală,** de metafizică și de severă ca și arta lui Braque; fizica cuantică sau atomică a condus pe mare parte din creatorii ei la o spiritualitate vecină cu religia; a readus știința pe tărâmul mistic, am putea spune; a dat **totului** un înțeles universal inaugurat printr'un act creator; s'a întors la tradiție. În timp ce urmașii lui Delacroix, impresioniștii în primul rând, ca și toți pictorii rămași pe țărmul unui materialism de suprafață, înscris într'un **continuum** mai mult sau mai puțin superficial, n'au dat niciodată de cheia lucrurilor și au degenerat până la urmă fie în realismul socialist, sau în neorealismul cinematografic, fie în tot ce duce la capăt, până la marginea unei prăpăstii fără scăpare, orice fel de naturalism determinist.

În ce măsură se află Brâncuși angrenat în cunoașterea discontinuă, inaugurată de noua fizică, profetizată am putea spune, de pictura lui Ingres și dusă la capăt de Braque? În măsura, evident, în care Brâncuși ne apare astăzi, și din ce în ce mai clar, drept un cubist esențial, care trăiește din plin momentul gnoseologic al primului sfert de veac contemporan. Va fi tot atât de aritmetic și de spiritualist ca și Werner Heisenberg, sculptura lui va fi tot atât de spirituală ca și o capelă romanică, tot atât de antinaturalistă ca și „Păsările" lui Braque sau ca „Elegiile din Duino ale lui Rilke sau ca „Lauda somnului" a lui Lucian Blaga. Însă misticismul și spiritualismul lui geometric nu se va trage nici din fizica cuantică, nici din Ingres și nici din statuetele negre care au influențat pe cubiști, ci direct din arta covoarelor oltenești, care ascunde în ea, ca și poezia populară sau ca ar-

hitectura colinei inspiratoare a spațiului mioritic, o întâlnire cubistă sau cuantică cu lucrurile, care înseamnă în fond nu o stare de spirit avantgardistă, mai mult sau mai puțin intelectuală, ci o legătură în profunditate cu **tradiția.** Brâncuși e tot atât de tradițional ca și Eminescu sau Blaga iar „Măiastra" mi se pare, din ce în ce mai mult, un fel al autorului de a se recunoaște în pajura heraldică a stemelor muntene, o pasăre care-și ridică în spre cer capul victorios și cunoscător, „fără niciun fel de orgoliu sau înfruntare", cum îi plăcea sculptorului să o definească. Dar și „Coloana infinitului", sau „Sărutul", nu sunt decât teme românești născute pe acea cale filogenetică pe care Jung o numea „inconștient colectiv" și care, cu mai mare fidelitate și precizie, trebuie să o numim tradiție, într'un sens care nu e numai **folcloric** ci mai ales **fundator,** descălecător. Tradiția dela latinescul **traditio,** înseamnă și a înmâna, a transmite, a povesti și a imortaliza. Brâncuși e toate acestea împreună și arta lui nu-și poate afla o adevărată interpretare decât în cadrul unei **transmisiuni;** ea ne transmite adevărurile fundamentale ale unui trecut foarte îndepărtat de care și arta așa zisă **populară** ne vorbește. În descifrarea lor stă puterea noastră de a supraviețui ca popor. „Măiastra" devine astfel un adevăr revelat, pe deasupra oricărui fel de avantgardă. Dacă Brâncuși a folosit cubismul a fost ca să pună aripi, într'un fel, să dinamizeze în actualitatea artistică a secolului XX, un mesaj care vine de mult mai departe.

VINTILĂ HORIA

*

* *

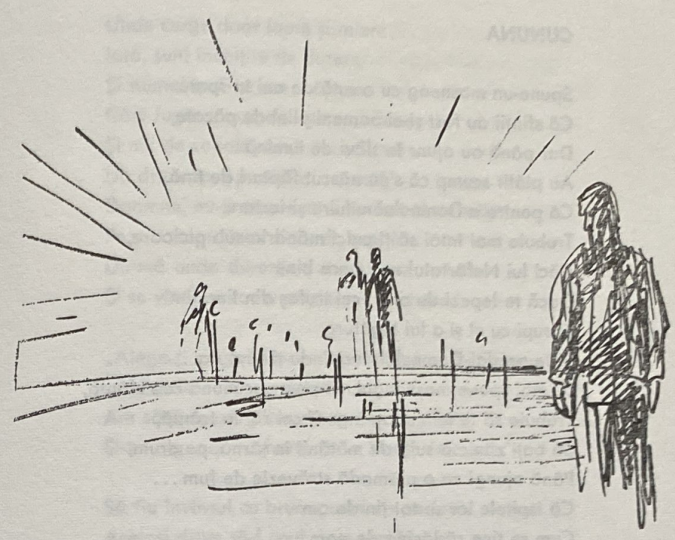

SONETUL EXILULUI

Cât timp exilul nostru nu-l sfințim
Și n'auzim chemarea „Pace vouă",
Ni-i dat să rătăcim în lumea nouă
Și nicăieri odihnă să găsim.

Vai, ura dintre frați ne rupe'n două,
Neghina ce-i în cuget n'o plivim,
Pe Dumnezeu din nou îl răstignim,
Uitând că Pacea Lui ne-a dat-o nouă.

Ucis-am oare pe străvechiul plaur
Un prieten minunat și credincios,
Frumosul cerb cu coarnele de aur,

Ca tânărul schimbat în chiparos,
Și-asemeni lui împodobim la porți
– În valea tristă-a umbrelor – pe morți?

CUNUNA

Spune-un moșneag cu o sută de ani în spate
Că sfinții au fost și ei oameni plini de păcate,
Dar până au ajuns în slăvi de lumină
Au plătit scump că s'au născut făpturi de tină.
Că pentru a Domnului miluire și iertare
Trebuie mai întâi să-ți calci mândria sub picioare,
Căci lui Nefârtatul nu-i pare bine
Dacă te lepezi de omul cel trufaș din tine
Și rupi cu el și a lui legătura
Și te predai Domnului, înnoindu-ți făptura. . . .
Și, mai spune moșneagul, că pentru cununa cea sfântă,
Trebuie să te iei cu toți îngerii cei răi la trântă,
Să bați zilnic o sută de mătănii în țărnă, pe drum,
Până ajungi ca o plămadă străvezie de fum . . .
Că ispitele lor se tot țin de om
Cum se ține rădăcina de pom . . .
Și cum susură molcom și cântător
Apa cea proaspătă țâșnind din izvor,
Așa-ți vorbesc și ei, trimițându-ți din turmă
Mereu câte unul să-ți știe de urmă.
De aceea, pentru un loc în nemurire,
Trebuie să-i înfrunți pe toți, fără poticnire,
Iar de-ai căzut, trebuie să verși râuri de lacrimi
Ca să te speli de pofte și patimi . . .
Că unde-i urcuș este și cădere,
Și unde-i o Cruce este și Înviere,
Și pentru cununa de laudă pe frunte
Trebuie să urci în genunchi o râpă și-un munte,
Căci numai atunci rodesc lacrimile în bolul de grâu mănos
Din care se face pâinea Domnului nostru Hristos.

DRUMUL

Mă rugam, zi de zi, pe boabele-mi de mărgean:
„Doamne, nu-ți cer să mă duci în noul Canaan

Unde curge doar lapte și miere . . .
Iată, sunt încolțite de durere
Și numai la Tine am scăpare,
Căci fugărit sunt de oamenii-fiare
Și mii de soboli parcă îmi scurmă
Un drum spre pustiul din urmă!
Doamne, nu-ți cer decât un crâmpei de milă
Pentru trupul meu slab, de argilă . . .
Du-mă unde durerile-s trecătoare
Și se vindecă toate prin somn și uitare."

„Alege-ți singur drumul", parcă-mi vorbi Cineva,
„Și Eu, de aici, te voi lumina.
Am să-ți aștern plocade de aur pe drum
Și-un înger din cohortă te va însoți de acum."

Să fiu învinsul cu bruma unui vis pe față,
Același drum să-l caut de-o viață?
Credința ce mă poartă'n deșertul nesfârșit
Să-mi fi ales chiar drumul ce fost-a ocolit?
Căci drumul cel ales mă duse prin hârtoape,
Unde erau doar morți și nimeni să-i îngroape,
Și-un altul mă purtă prin râpi și pe gorgane
Cu mii de oameni, schelete în coloane,
Înaintând solemn în hainele vărgate,
Cu ochi fără priviri, cu suflete'nălțate . . .
Mi-am dat atuncea seama că-i drumul Domnului,
Chiar drumul pătimirii de pe Golgota Lui.
Căci, vai, drumul uitării de-acum nu mai era,
Nici îngerul luminii nu îl cunoștea.

OSUARE

Un faeton-nălucă m'așteaptă câteodată
Și cai înaripați cu fulgere'n copite
Mă poartă înapoi, spre locuri părăsite,
Dar, vai, e calea morții cu bezna'ngemănată!

Căci mă pândesc ochi răi, de fiare hămesite,
Încât, deodată, caii, în goană'nvolburată,
Se-avântă nebunește spre-o râpă înfundată,
Și, nechezând, se-opresc cu-aripile'mpietrite.

Biet suflet fără pace! (Mi-am zis sau mi se pare?)
Pământul țării tale e plin de oase care
Cu trupul lor de tină n'au cunoscut căderea . . .

Te'ntoarce fără teamă din drumul de cenușe!
Din osuare, – acolo, vor crește iar brândușe,
Când trâmbiți de arhangheli vesti-vor învierea . . .

TIMP

Eu știu un timp ce mi-e'ncrestat în minte,
Căci m'a'ncercat și m'a lăsat înfrânt,
Încât de-atunci urechea la pământ
O țin, și-ascult la glasuri din morminte.

Încerc să uit, să nu mă mai frământ,
Dar tot mai mult îmi trec pe dinainte
Halucinante oști de oseminte
Și limba unui clopot plânge'n vânt.

Văd cinstea și dreptatea puse'n lanțuri,
Văd adevărul și credința'n șanțuri,
Iar ura și apostazia'n frunte.

Exilul, jalea, vidul, nu se curmă,
Și zile de apocalips din urmă
Ne'ngroapă sub granitul unui munte.

PE CALEA FLORILOR CU SPINI

Mergea chiar Domnul cu pașii Săi divini
Pe calea'nsângerată a florilor cu spini.

Pe urma Lui, aproape, mai aproape,
Târîndu-se prin glodul din hârtoape,
Veneau femei, tineri, bătrâni, năpăstuiți
De foame, boală, în zdrențe, osândiți
Să-și poarte crucea fără milă
Sau sufletul să-și vândă'n silă.
Era un drum de cruci printr'un deșert ciudat
Și nici un strop de apă'n nisipul blestemat,
Și fiecare osândit purta
O cruce pe măsura sa.
Erau cruci mici și mari, nenumărate,
De umeri tari sau slăbănogi purtate.
Erau cruci duse în neștire
De cei cu sufletul în poticnire
Și altele purtate din credință,
Cu gândul doar la pocăință.
Încet, cele mai mici se auzeau
Pline de groază cum se tânguiau:
„Nevinovate ne simțim,
Din cauza celor mari plătim,
Nici cât un bob de linte n'am greșit,
Păcatul altora l-am ispășit!
Vrem să ne'ntoarcem înapoi
Să ne vedem de grîji și de nevoi!"
La rândul lor, și cele mari, simțind
Pe-aproape moartea tot mărșăluind,
Aveau un răspicat cuvânt de spus:
„Povara crucii noi ne-am dus . . .
La neam de neam am ispășit
Păcatele . . . Ce-am folosit?
E timp de-acum să ne oprim,
Mai mult la noi să ne gândim!
Vrem să ne'ntoarcem înapoi,
Să ne vedem de grîji și de nevoi!"
În urmă, câteva din cruci, deși cădeau,
Se ridicau și iar înaintau,
Simțind doar florile din spini
Pe urma luminoasă a pașilor divini.

MACBETH FUGIND DE UMBRA LUI BANQUO

S'a'ntâmplat ceva în turnul meu cenușiu.
Cineva umblă prin el și eu nu știu.
Portarul, bufonii, pajii, toți dorm,
Numai eu aștept, tot aștept, și n'am somn.

Cineva mi-a vânat fazanii, sitarii,
Aud ospățul pe care-l fac zăvozii, prepelicarii.
Ce noapte de smoală, cad umbre într'una,
Cineva a vânat până și luna!

Simt că m'amenință pădurea Birnam. S'a mișcat.
I-a tăiat cineva copacii, simt sânge'nchegat,
Un scrâșnet macabru de imense topoare,
Încinse în horă – hârci, bufnițe, vrăjitoare!

Cineva sapă la temelii,
Aud casmale și târnăcoape, mii,
Parcă în osul din frunte
Pe mine ar vrea să mă înfrunte!

Cineva a doborît străjile, poarta de fier.
Îmi ard mădularele, ca de ger.
Ar trebui să iau spada cu vârful otrăvit,
Să văd toată noaptea cine m'a prigonit!

Cineva a suit aici fără de scară,
Mă ține drept, mă topesc, parcă-s de ceară . . .
Cum poate stârvul să devină momeală
Înecat în a crimelor sale cerneală?

În mână-mi țin soarta, o'nvârt ca pe-o cheie,
„Nimeni nu mă va ucide născut din femeie."
N'am chef nici de pe scaun să mă ridic,
N'am chef de Banquo și de nimic!

Dar turnul mă strânge, sunt ca într'un beci,
Mi s'a'ncâlcit părul ca'n gheare de lilieci!
Unde ești, Lady Macbeth? Lady, Lady, petele – le mai știi?
Fără de tine ce singur aș fi!

EUGENIA ADAMS-MUREȘANU

SONETUL XVIIII DE SHAKESPEARE

Să te asemăn cu o zi de vară?
Ești mai încântătoare, mai domoală:
În Mai, dulci muguri vânturi îi răscoală
Și-al verii fast, prea scurt, e dat să piară.

Prea arde-al cerului ochi câteodată
Și-ades pălește aurita-i față,
Se stinge-a frumuseții dimineață
De al naturii curs desfoliată.

Dar vara ta eternă-o să rămână
Și frumusețea-ți nu va fi țărână,
Nici moartea nu te va putea umbri,
Când peste vremi crești veșnic, poezie:

Cât timp respiră omul și-ochi vor privi,
Va fi așa, și astfel vei fi vie.

Traducere din limba engleză de
Eugenia Adams-Mureșanu

ALEXANDRU MIRCEA

FRAGMENTE (I)

I

Argumentul cel mai puternic împotriva existenței lui Dumnezeu e prezența răului în lume. Dar de unde știm noi ce e rău și ce e bine? Să fie conștiința o invenție a noastră, pretext care să ne justifice dreptul la revoltă? Dacă n'ar mușca din noi durerea, ușor ne-am crede dumnezei. Și așa, tot nu suntem lipsiți de ispită.

*

Mă cuprinde o adâncă tristețe când întâlnesc oameni ce mărturisesc că ar vrea, că **ar dori să creadă,** dar nu pot. Pare că a nu crede, pur și

simplu, e mai ușor de purtat. A simți însă nevoia de a crede . . . ! A dori iubirea și a nu fi în stare să iubești.

*

Cine nu dispune de predispoziții muzicale excepționale poate totuși învăța să asculte și să aprecieze muzica. Mă gândesc că de ce n'ar putea duce exercițiul rugăciunii la o sensibilizare interioară față de valorile religioase chiar și la cei ce nu se simt atrași în mod deosebit de trăirea religioasă? „. . . Ajută, Doamne, necredinței mele!". Nu te rogi **pentrucă** crezi, ci te rogi **ca să crezi.**

*

Ce uluitoare e puterea rugăciunii! Cum se retrage negura îndoielii, cum se potolește tulburarea inimii, cum își face loc o dulce certitudine! Credința mută munții, adică face posibil imposibilul prin rugăciune.

*

Obișnuința rugăciunii ne face să înțelegem că simplul fapt de a trăi e un miracol, un dar nemeritat. Ca urmare, sentimentul cel mai spontan și mai durabil e gratitudinea. Ah, dacă am ști să facem mici popasuri între frământările zilei pentru a ne întoarce mintea și inima spre lumina ultimă care dă valoare și semnificație vieții noastre! Lumea asta nu ni s'ar părea atât de mohorîtă.

*

Rugăciunea deschide drum dragostei de semeni. Când mă rog pentru cineva, îi fac un loc privilegiat în inimă. Ce-ar fi dacă ne-am obișnui a ne ruga pentru necunoscuții de pe stradă? N'ar scădea pornirile agresive și nesuferirea reciprocă? Iluzie! spuneți. Dar dacă am încerca totuși . . .

*

Omul de azi e mereu solicitat în afară. Aleargă, se împrăștie, trăiește epidermic, într'o zgomotoasă promiscuitate. Nu cunoaște nici contemplația, nici reculegerea interioară. Iar tăcerea îl plictisește. Veni-va oare vremea când numai poeții, dac'or mai fi, vor ști să se roage?

*

Cei ce au descoperit credința trăind în infernul comunist, când iau contact cu Occidentul sunt uimiți de sărăcia spirituală în mijlocul îmbuibării generale. Pare că pustiul sufletsc se întinde proporțional cu pasiunea de a avea. Cum te-ai putea gândi la Dumnezeu când inima ți-e împărțită între două automobile? – întreabă Tatiana Goritceva.

*

„Să facem trei colibe", propun apostolii lui Isus, după ce asistaseră la fenomenul transfigurării, când chipul lui devenise strălucitor ca soarele și veșmintele albe ca zăpada. Contemplarea frumuseții harice le produsese starea de plenitudine interioară, de inefabilă beatitudine, pe care ar fi vrut-o perpetuă. Dar participarea la gloria divină nu-i desprinsă de existența crucii. „...Și începu a le spune că Fiul Omului va trebui să pătimească." Cât de departe e mistica creștină de lenevia spiritului, de complăcerea în pasivitatea minții!

*

Când se văzură împresurați de deșert, evreii începură a cârti împotriva lui Moise: „Mai bine am fi murit acolo în Egipt lângă oala plină de carne..." Uitaseră repede robia din care fuseseră scoși. Nu se acceptă ușor aventura libertății spirituale.

*

„Noaptea obscură", „Seceta sufletească", „Trecerea prin deșert", sunt aspecte negative ale existenței religioase, pe care nu le răzbați rodnic decât prin amintirea momentelor de plenitudine. Nu ești însă niciodată scutit de primejdia de a le fi uitat. Atunci are loc în suflet apriga luptă între credința pură, despoiată de orice umbră de mângâiere, și ispita întoarcerii înapoi... la plăcerile cărnii.

*

Convertiții, care au ajuns la credință uneori după crunte frământări interioare, ne încredințează că surprinzătoarea stare de har alungă tot felul de spaime și clătinări. Odată cu certitudinea că Dumnezeu există și are grije de noi, sufletul e copleșit de pace, seninătate, siguranță lăuntrică și de **neprețuita bucurie de a crede.** Să fie vorba de un simplu miraj, de un fel de autosugestie? Rămân totuși de explicat transformarea radicală a vieții și statornicia în bine ce-i urmează. Ele nu pot fi produsul unor emo-

ții trecătoare. „Acestea le-am grăit vouă, ca bucuria mea să rămână în voi și bucuria voastră să fie deplină." (Ioan, 15, 11).

*

A te simți în preajma lui Dumnezeu și a te situa în fața lui Dumnezeu nu sunt două atitudini religioase antagonice. Ci complementare. Experiența religioasă implică și o decizie de natură etică, o modificare esențială la cârma vieții, conștiința că va trebui să dai seama de harul care ți-a fost dat. E fundamentală în concepția creștină legătura intimă între chemare, convertire și misiune: „Poruncește, Doamne, că robul tău ascultă!" A asculta înseamnă a împlini voința lui Dumnezeu. Refuzul și fuga dinaintea lui Dumnezeu sunt tot o luare de poziție. Asta e însă o altă poveste.

*

Se întreba un teolog: Ar putea cineva, lipsit de sensibilitate muzicală, să ne reveleze esența muzicii lui Beethoven? La fel, poate cercetătorul fenomenului religios să ne dezvăluie semnificația lui cea mai adâncă, în cazul în care el însuși ar fi lipsit de sentimentul religios? Chiar foarte erudit fiind, nu se expune el la riscul de a trece pe alături, de a nu lua în seamă cum s'ar cuveni tocmai acel aspect esențial care e importanța deosebită pe care o îmbracă și rolul unic pe care-l joacă credința religioasă în viața omului credincios? Cunoașterea **obiectivă** e simpatetică.

*

Nimeni nu poate trăi fără să creadă în ceva sau în cineva. În lipsa lui Dumnezeu deseori ne fabricăm idoli pe măsură. Dar numai Dumnezeu mântuiește. Idolii oprimă, terorizează și-și devorează victimele. „Il faut donc se choisir un maître, Dieu n'étant plus à la mode" (Albert Camus).

*

Excluderea credinței în Dumnezeu înseamnă într'adevăr un câștig pentru om, adică redobândirea demnității ce i se cuvine, sau e mai degrabă o pierdere ireparabilă, pe care nicio altă valoare n'o poate înlocui? Pretinsa **autonomie** a omului reprezintă fără greș situația existențială cea mai autentică și veritabilă? Mișună în lume și se cuibăresc în suflet atâția falși dumnezei care robesc, umplând golul lăsat de credință.

*

Numai în fața lui Dumnezeu omul își descoperă adevărata măsură care-l scutește de pretențiuni smintite.

*

Condiția umană, situația noastră în această lume, pare a fi rezultatul unei neînțelese căderi, din care nu ne putem ridica singuri. E ca și cum ne-am găsi pe brânci între patru pereți, într'un spațiu îngust și fără ieșire. Rănile căderii ne dor, îngustimea locului ne sufocă. În zadar încercăm a da cu capul de perete. Densitatea misterului e de nepătruns. Pentru omul credincios singura ieșire posibilă e **spre cer,** dar o ieșire **mijlocită.** Ce scăpare îi rămâne însă celui ce refuză mâna mântuitoare pe care i-o întinde Dumnezeu? Căci nu oricine se poate mulțumi cu distracția sau îndobitocirea. Există întrebări ce nu pot fi ocolite. Există o sete ce nu poate fi stâmpărată oricum. Nu pornesc de aci încercările de a reconstitui paradisul pierdut cu mijloace exclusiv omenești?

*

De la ateism prin Yoga la credința în Isus Hristos. Tatiana Goritceva recitând ritmic, după metoda Yoga, rugăciunea „Tatăl nostru" pe care n'o auzise niciodată înainte. Și dintr'odată se făcu lumină!

– „La vârsta aceea nu știam nimic despre creștinism, nu mă rugasem niciodată, nu cunoșteam nicio rugăciune. Dar iată că unul din manualele de Yoga îmi propune un exercițiu ce consista în a recita „Tatăl nostru", rugăciunea Domnului. Am început să o recit ca un **mantra,** fără expresie, în mod automat. Am făcut-o de vreo șase ori și atunci, fulgerător, m'am simțit răvășită. Am înțeles, nu cu mintea mea stupidă, ci cu întreaga mea ființă că El există, El, Dumnezeul cel viu, personal, care mă iubește și iubește toată făptura, Dumnezeu care a făcut lumea și s'a făcut om din dragoste pentru noi, Dumnezeul cel răstignit și înviat. Tot „misterul" creștinismului mi s'a descoperit într'o clipă, odată cu viața adevărată și rostul meu în această viață. Eram cu adevărat mântuită. Atunci s'a produs în mine o schimbare totală..." (Noi, convertiții din Uniunea Sovietică).

*

Leac împotriva îndoielii. Scena din Evanghelie, când Isus întreabă pe cei mai intimi dintre ucenici: – „Și voi vreți să mă părăsiți?" – Răspunde Petru: „Doamne, la cine vom merge? Tu ai cuvintele vieții veșnice". (Când pronunțați aceste cuvinte puneți accentul pe **Tu.** Efectul e surprinzător).

*

Există suflete pe care Dumnezeu nu le lasă în pace oricât ar fi de departe de El. O vocație religioasă își găsește expansiunea, plinătatea și odihna în Dumnezeu. În nimic altceva. Când ea rămâne însă neîmplinită, pentrucă drumurile care ar fi dus la Dumnezeu s'au pierdut în nu se știe ce meandre ale vieții (sensualitate? orgoliu? lașitate?), ne putem închipui ce proporții nelimitate pot să ia într'un astfel de suflet nemulțumirea intimă, deznădejdea și revolta? Marii renegați sunt plămădiți, în fond, din aceeași substanță, din care sunt plămădiți toți eroii trăirii religioase, sfinții și marii mistici. **Conruptio optimi pessima.**

*

Nu există asemănare între întrebarea teoretică, abstractă, referitoare la rostul omului în lume și starea de disponibilitate sufletească care imprimă înțeles și dă valoare momentului prezent. Bănuiești că Dumnezeu pune semne în toată vremea și încerci a-ți limpezi privirea inimii pentru a le desluși. Căci orice împrejurare poate fi prilej pentru a face binele și în orice situație, favorabilă sau nu, poți să te porți omenește. Dar întrebarea abstractă rămâne pur demers intelectual fără niciun fel de înrâurire asupra felului în care ar trebui să-ți orânduiești viața ca să fie vrednică de om.

II

Nu eroul, ci sfântul e expresia cea mai înaltă a perfecțiunii omenești (M. Eminescu). Dar și sfinții au parcă nevoie să devină eroi legendari, să fie aureolați cu nimbul de semi-zei, ca să poată pătrunde în admirația mulțimii. Sfințenia curentă, la nivelul ei simplu de autenticitate și discreție, rămâne deseori necunoscută.

*

Uneori sfințenia irită în loc să atragă. O fi oare pentrucă în preajma ei ni se dezvăluie ipocrizia latentă și dulcea minciună în care ne scăldăm prea des viața? Sau pentrucă în transparența ei ni se oglindesc, dureros de mustrător, umblările deșarte și frustrările toate?

*

Dacă suntem chemați la un destin care nu-i închis între limitele exis-

tenței terestre, sfințenia ar însemna, nu o stare excepțională, ci starea normală a omului. Excepția o constituim noi, mulțimea, în sufletul cărora, din pricina opacității noastre, Dumnezeu nu e totdeauna binevenit. Spune Sfânta Tereza de Avila că Dumnezeu locuiește în diferite feluri în suflet. Uneori stă ca la el acasă, gospodărește în voie, pune rânduială, poartă de grije. Alteori e primit doar ca străin, fără drept la cuvânt . . .

*

Știm din istoria sfinților că prin exercițiul rugăciunii și al lepădării de sine omul ajunge la un echilibru interior greu de atins pe altă cale, la o treaptă de înțelepciune fără egal, la o clarviziune a adevăratelor valori, la o cunoaștere adâncă a motivelor de pierzanie, la o formă de curaj necunoscută în altă parte, la un înalt grad de îngăduință sufletească care învăluie toate făpturile în aceeași căldură a dragostei. Sfințenia nu mutilează, ci sporește omenia în om.

*

Albert Camus preconiza un fel de sfințenie agnostică, fără credința în Dumnezeu. E în fond un omagiu adus sfințeniei creștine de vreme ce ar fi vorba de reeditarea sub formă profană a acelorași calități de împlinire umană. Oricum, fenomenul sfințeniei aparține sferei religioase și nu se înțelege cum s'ar putea realiza, într'un fel cu totul exterior, procesul de transfigurare lăuntrică provocat de flacăra iubirii divine.

*

Dragostea sfinților față de semeni, acea capacitate de participare efectivă la destinul altora, de vibrare la unison cu durerile și bucuriile oricărei ființe, de învăluire în zâmbet și îngăduință a ingratitudinii și insensibilității celorlalți, constituie o categorie aparte ce nu poate fi catalogată între sentimentele curente, nici nu poate fi socotită un pur derivat al rațiunii. Sentimentele umanitare recomandate de filosofi și de reformatorii sociali rămân deseori suspendate în sfera abstractului, a generalității, ignorând, neglijând situația și problemele omului concret. „Eu vreau binele omenirii", spune un personaj al lui Dostoievski, „dar nu pot să sufăr persoanele care mă înconjoară". Sfântul se simte frate cu orice om ce-i iese în cale.

*

Câtă transparență, ce calmă certitudine, îngăduință și adâncă cunoaș-

tere a slăbiciunilor omenești la spiritele, a căror viață se desfășoară în preajma lui Dumnezeu! Nici nu-i nevoie să știe multă carte. Când sunt și plini de învățătură, spectacolul e captivant și unic. Se întâlnesc rar. Dacă ai avut însă marele noroc să-ți iasă în cale, rămâi fascinat pentru totdeauna. Și meschinătatea curentă îți face greață.

*

Simone Weil, Edith Stein, Adrienne von Speyr, Catherine de Hueck, Maica Tereza din Calcutta, Tatiana Goritceva . . . Câtă **bărbăție** la aceste firave făpturi! Inteligență sclipitoare, curaj de cremene, excepțională calitate a vieții spirituale, nu știi ce să alegi pentru a admira mai mult. Ce mărunte apar lângă ele atâtea „personalități" roase de ambiție, ușoare la compromis și lașitate, la care totul e spoială și falsă mărime, ce se îmbulzesc pe primul plan al popularității și admirației vulgului!

*

Am cunoscut în țară oameni de o calitate sufletească pe care rareori am mai întâlnit-o în străinătate. Toți au trecut prin ceasul greu al încercării și au știut să-și bea paharul amărăciunii până la capăt, suferind cu demnitate și curaj umiliri, bătjocuri și tortură, stingându-se cei mai mulți în închisori, fără clătinare. Câți sfinți martiri, cunoscuți și necunoscuți, nu va fi rodit pământul românesc, în aceste vremi de năpastă, dezolare și rușine!

*

Toate evidențele strigă că omul e o ființă neimplinită. Altfel nu se înțelege durerosul dezechilibru între **dor** și **neputință.** Animalele par împăcate cu soarta de vreme ce nu-și creează universuri suplimentare prin cultură, artă și mituri. – Pe ce căi se va realiza **omul total?** Printr'un eventual salt biologic? Printr'un lung proces evolutiv? Ca urmare a progresului științific? Prin influența altor planete? Utopiile sociale anunță apariția **omului nou** la capătul experienței demente. Alții afirmă că omul nu-și va câștiga adevăratul statut de om decât prin uciderea lui Dumnezeu. Dar pustiul, deznădejdea, neomenia și teroarea ce survin în urma alungării lui Dumnezeu pun și mai crunt în evidență radicala indigență și neorânduială în care e scufundat omul, și de care nu se poate dezbăra prin propriile-i puteri. Doar creștinismul aduce o „naștere de sus", o împlinire, un plus de omenie, o creștere firească în lumina harului, până la măsura plinătății lui Hristos. Existența sfinților e o dovadă palpabilă.

Întoarcerea la Dumnezeu sau pierderea credinței rămân posibilități deschise atâta timp cât trăim. Numai moartea ne va fixa în opțiunea definitivă.

*

Unii și-au pierdut credința trăind într'o ambianță de tradiție religioasă. Alții au ajuns la credință după ce au fost educați în ateism. Pare că o atmosferă religioasă superficială și neautentică poate fi mai dăunătoare sufletului decât ateismul. Cu frică și cutremur să ne trăim credința, ca nu cumva din vina noastră să fie luată în derâdere cauza lui Dumnezeu!

III

„Toate sunt ale voastre... voi ai lui Hristos și Hristos al lui Dumnezeu" (Sf. Pavel). Iată statutul libertății creștine și cât de amplu e spațiul libertății ce naște din credință! Prin credința în Isus Hristos creștinul se știe scos de sub dominația elementelor acestei lumi și nu e supus decât lui Dumnezeu. Iar sub stăpânirea lui Dumnezeu el nu se simte nici rob, nici pierdut. În sfera providenții divine nu există uși definitiv închise, nici situații fără ieșire, oricât de întunecat ar apărea orizontul și oricât de greu ar apăsa momentul. Orice împrejurare, bună sau rea, poate fi providențială, purtătoare de înțeles și valoare.

*

În capitolul întitulat „Teroarea istoriei" din „Mitul eternei reîntoarceri" Mircea Eliade subliniază că numai libertatea religioasă poate răscumpăra pe om de teroarea istoriei, adică o formă de libertate care-și are originea, garanția și sprijinul în Dumnezeu. Orice altă situație, la ultima limită, duce pe om la deznădejde. Creștinismul exorcizează deznădejdea prin convingerea că atât tragediile istoriei cât și momentele de strâmtorare existențială îmbracă o semnificație trans-istorică. În nicio clipă nu se poate spune că totul e pierdut. Ultimul cuvânt îl are totdeauna Dumnezeu.

*

Desperarea lui Iuda după ce l-a vândut pe Isus nu provine din faptul că și-a dat seama de greșeală, ci din închipuirea că Isus nu l-ar fi iertat. Din punct de vedere creștin deznădejdea e un păcat, aș spune, **teologic.** Ea

reduce mila lui Dumnezeu la puținătatea sentimentelor omenești. Și Petru se lepădase de Isus în acea noapte tragică...

*

Marele merit al primilor creștini a fost desacralizarea puterii politice. Cezarul nu e un dumnezeu! proclamau ei neclintiți înaintea judecătorilor care amenințau cu tortura și moartea. Dar iată că rațiunea de Stat a fost resacralizată și Șeful redivinizat acolo unde Dumnezeu a fost scos din cetate. Peste tot unde e refuzată puterea lui Dumnezeu, locul ei e ocupat de tirani ucigători de trup și suflet.

*

Dreptul la autonomia conștiinței, acea zonă francă în care omul se mișcă mânat de propriile-i visuri și înlăuntrul căreia decide de propriul său destin, sau naște dintr'o experiență religioasă sau derivă din principii care sunt, în ultima analiză, de esență filozofică. Conștiința e tot ce avem mai **sacru** în noi. Ne dăm sau nu ne dăm seama, singur Dumnezeu e paznicul conștiinței și libertății.

*

Moștenirea creștină stă la temelia culturii europene. Dar cine-și mai aduce aminte azi, în aceste vremuri de laicizare generală, că cele mai înalte valori cu care ne mai mândrim astăzi, demascarea idolilor, relativizarea puterii politice, libertatea de conștiință și demnitatea persoanei umane își trag originea din Evanghelie?

*

Refuzând să se închine la idoli, creștinul poate intra oricând în conflict cu puterile acestei lumi care greu se împacă cu libertatea de conștiință și mai greu admit concurența lui Dumnezeu.

*

Când politica absoarbe întreaga realitate socială, invadând în mod abuziv câmpul drepturilor fundamentale, relațiilor intime și sanctuarul conștiinței, mărturisirea credinței îmbracă inevitabil aspectul de răzvrătire politică. Isus a fost condamnat ca agitator politic.

*

Tăria omului de conștiință decurge din rectitudinea intențiilor și curățenia motivelor de conduită: adevăr, dreptate, cuviință. În fața acestora puterea abuzivă se găsește dezarmată. Ea trebuie să inventeze crime inexistente, să recurgă la calomnie și minciună pentru a putea înscena un simulacru de judecată. Acuzatul e condamnat nu pentrucă ar fi fost găsit vinovat, ci pentrucă deranjează. Chiar și numai privirea omului cinstit neliniștește și irită pe ticălos.

*

Ura călăului sporește pe măsura rezistenței morale pe care o întâmpină la omul de conștiință. Diabolic complex de inferioritate.

*

În crucificații fără vină de astăzi se prelungește agonia lui Isus. Să nu ne lăsăm cuprinși de toropeala nepăsării!

IV

Ivan Karamazov e scandalizat de suferința copiilor. N'ar mișca însă un deget măcar pentru a o alina. Indignata lui compasiune nu naște din dragoste, ci din resentiment și incapacitate de sacrificiu. A protesta împotriva suferinței pentrucă prezența ei mă irită! O subtilă formă de egoism.

*

Pe Iuda îl indignase peste măsură gestul Magdalenei de a parfuma picioarele lui Isus cu untdelemn de mare preț. – „De ce atâta risipă? S'ar fi putut vinde și distribui săracilor!" Așa raționează și cei ce cer în gura mare să se vândă obiectele de valoare din biserici și să se împartă celor nevoiași. Ce gust sălciu ar avea viața, chiar și cea a săracilor, dacă toate creațiile, gesturile, lucrurile, n'ar avea altă destinație și însemnătate decât cea strict utilitară!

*

Toți revoluționarii promit o lume mai bună, prin simpla răsturnare a structurilor sociale nedrepte. Dar poate omul deveni mai omenos, mai cinstit, generos, drept și binevoitor în mod automat, prin modificarea condițiilor exterioare? Ce ușor ar fi, dacă s'ar putea stârpi răul din noi și îm-

bunătăți conținutul conștiinței prin decret! Pe de altă parte, istoria suferinței omenești coincide cu cea a nedreptăților sociale. Nu există oare dureri ce n'au nimic a face cu lipsa de pâine sau bunăstarea? Adânca nemulțumire existențială ce ne paște pe toți să fie ea condiționată de economie? Îmbuibarea nu produce și ea plictiseală și dezgust? Săracii rareori se sinucid. Lupta pentru dreptate? Da, dar nu după criterii utopice.

*

De ce toate încercările de a crea o societate perfectă sfârșesc în opresiune? Imperfecțiunile condiției umane lasă loc riscului, aventurii, în definitiv, libertății de alegere. Omul încearcă, caută, greșește, rectifică. Numai utopiștii nu cunosc drumul greșit. Ci se lasă duși orbește până la extrema limită a nefirescului și smintelii. Utopiile sociale nu sunt decât variațiuni neputincioase pe marginea pretenției de a imprima existenței omenești un destin fabricat după criterii abstracte ce ignorează atât măsura reală a omului cât și contradicțiile-i inerente.

*

Fascinația pe care a exercitat-o marxismul asupra unor intelectuali îmi aduce aminte de legenda Sfântului Gheorghe, interpretată de L. Blaga. Lupta sfântului e de prisos. Căci fiecare s'a îndrăgostit de balaur. Îl găsește frumos și atrăgător. În plus, caută să ne convingă că monstrul nu e chiar așa de grozav cum ni-l închipuim noi. Și ne îmbie să ne aruncăm în brațele lui fără luptă, fără grije . . .

*

E cunoscută teza marxistă referitoare la religie. Religia ar fi un fenomen derivat, consecința unei stări sociale de opresiune. Când se va instaura dreptatea socială prin comunism, religia va dispare dela sine. Constatăm însă că modificarea structurilor sociale nu schimbă natura fundamentală a condiției umane. În mijlocul oricăror situații și în cadrul oricărei forme de cultură sau societate, omul nu poate să nu-și pună, într'un fel sau altul, aceleași întrebări ultime, referitoare la rostul vieții și semnificația morții. Iar când nu credem în Dumnezeu, credem iremediabil în altceva. Nevoia unor puncte de reper liniștitoare nu a dispărut, ci s'a fixat pe anumite entități vremelnice cărora li se atribuie valoare absolută. De fapt, diferitele forme de necredință sacralizează, chiar dacă n'o recunosc, fie natura, fie

societatea, fie știința, fie progresul, fie partidul, fie șeful. Se pare că în lipsa lui Dumnezeu nu putem trăi fără idoli și mituri.

*

Deși se pretinde „știință", și comunismul tot un fel de credință este; o credință întoarsă de la cer la pământ. Se crede în statornicirea raiului pe pământ, într'o viitoare stare de plenitudine, fericire și armonie a vieții omenești, atinsă între limitele existenței sale terestre. Fără sprijinul cerului și împotriva lui Dumnezeu! Dar poate omul să-și adauge staturii sale un cot?

*

Comunismul te învață să te porți câinește **azi** în vederea unei înfrățiri generale pentru **ziua de mâine.** Și-ți cere să sacrifici bucata de pâine de acum în vederea unei ipotetice îmbuibări în viitor.

*

De ani de zile am auzit spunându-se că Spania ar reprezenta rezerva spirituală a Europei. A fost de ajuns însă un scurt viraj spre stânga și Spania e pe cale de a deveni cloaca Europei.

*

Febrila alergare după lucruri, mentalitatea utilitară, ritmul nebun de producție, plictiseala și distracțiile imbecile sunt rezultatul unei civilizații fără suflet care absoarbe și devorează viața asemenea unui monstru nesățios. Se muncește pentru a înghiți fără saț, pentru a îngrămădi lucruri, pentru a te lăsa mâncat de necesități inutile. Iar timpul liber nu e decât o nouă ocazie de a consuma turism, alcool, sex și emoții tari. Dincolo, în comunism, nici măcar atâta. Acolo se muncește pentru a ridica **socialismul** pe culmi tot mai înalte. Dar formele de îndobitocire se aseamănă.

*

În Occident: Toți au drepturi, niciunul obligații... În Răsăritul comunist: toți au obligații, niciunul drepturi.

*

Mă îngrozește inconștiența **pacifistă.** „Mai bine de culoare roșie decât morți!" – urlă bandele de tineri dezmățați care cer dezarmarea unilaterală

a Occidentului. Așadar, a trăi oricum, în orice condiții, acesta ar fi scumpul lor ideal de viață. Iată demnitatea omenească coborîtă la cel mai infim nivel. Cine se mai gândește că a **trăi ca om** cere efort, sacrificiu, renunțare, generozitate și nu mai puțină disciplină interioară? Și unde rămâne sentimentul de solidaritate cu cei ce suferă din cauza nepăsării, lașității, toropelii spirituale și imbecilității occidentale? Bunăstarea cu orice preț, complăcerea în egoism și prostie au produs aceste forme informe cu arătare de om și suflet de moluscă.

*

Originalitatea veacului nostru: a creat o civilizație necroforă.

*

Nu știu de ce îmi vine câteodată să cred că orașul ar putea fi o invenție demonică. Totuși, Isus a fost ispitit în pustiu, departe de oraș.

*

Țările subdesvoltate n'au pâine pentrucă transformă grâul în gloanțe. Numai armata e bine nutrită.

*

Forme curente de ipocrizie:
În numele dreptății se comit nedreptăți și mai flagrante.
În numele libertății se deschide drum larg tuturor aberațiunilor.
În numele egalității se ridică prostia pe scaunul înțelepciunii.
În numele fraternității se cultivă egoismul și ura de clasă.
În numele securității naționale se instalează teroarea.
Pentru binele poporului se impune tirania.
În numele interesului colectiv se sugrumă spontaneitatea creatoare.
În numele prosperității de mâine se neagă pâinea de azi.
În numele obiectivității legilor economice se fură pâinea săracului.
În numele dreptului la viață se suprimă pruncii înainte de naștere.
În numele autonomiei omului e asasinat Dumnezeu.
În numele societății se strivește omul concret.
În numele rațiunii de Stat se sufocă conștiința.
În numele intereselor superioare se justifică tortura.
În numele unui bine utopic se neglijează binele real.
În numele progresului se murdărește natura, se învenințează viața.

În numele științei se golește cosmosul de prezența divină.

În numele utilității se prostituează arta.

În numele păcii se fabrică tunuri.

În numele neutralității se refuză a interveni pentru cei prigoniți.

În numele dezarmării se practică violența individuală și se face elogiul terorismului.

În numele culturii generale se promovează mediocritatea.

În numele modernității se taie rădăcinile vitale ale tradiției.

În numele sexualității se ucide dragostea.

În numele spontaneității se îngăduie toate nerușinările.

*

În numele unei vieți mai naturale se predică întoarcerea la barbarie.

Înfricoșarea în fața lui Dumnezeu ar fi o **rușine** nevrednică de om... Dar e onoare și merit plecăciunea tremurândă înaintea Partidului sau Șefului prealuminat!

*

Într'un regim totalitar ticălosul are mai multe șanse decât omul cinstit, prostia e mai apreciată decât înțelepciunea, iar lașitatea e mai rentabilă decât curajul.

*

Mărturii despre o societate fără Dumnezeu:

Alexandru Zinoviev (referindu-se la descreștinarea tineretului întreprinsă de regimul sovietic): „În mintea noastră Dumnezeu se transformase într'un fel de produs al ignoranței, o invenție clericală, un basm pentru femei bătrâne. Cum puteam bănui că odată cu plecarea lui Dumnezeu dispărea și căldura umană, bunătatea, sensibilitatea sufletească, milostenia și atâtea alte lucruri pe care lumea de azi nu le știe nici din auzite. De pildă, stările de iluminare interioară, de curățenie a inimii, de iertare universală. În trecut Biserica adusese oamenilor acel grăunte de bine, compasiune, adevăr și dreptate, atâtea bunuri a căror lipsă azi o plângem cu amar." (În pragul Paradisului).

Tatiana Goritceva: „Nu uitați că noi toți am fost crescuți în atmosfera ateistă a societății sovietice și că despre Dumnezeu atâta știm, că nu există... Rusia se găsește astăzi pe marginea unei prăpăstii, a unui dezastru total din punct de vedere fizic, moral și spiritual. Răul a depășit orice

limită. Cei mai buni cetățeni sfârșesc în pușcărie, viața curentă e strivită de frică, minciună și imoralitate. Alcoolismul a devenit o adevărată catastrofă națională. Am provocat o revoluție monstruoasă, mânați de înfricoșătoarea aroganță de a construi Împărăția lui Dumnezeu pe pământ, folosind mijloace exclusiv omenești. Astăzi cuvântul **revoluție** ne-a devenit odios..." (Noi, convertiții...).

*

După Dostoievski ateismul e o stare patologică, o boală a sufletului. Ateul nu cunoaște puterea vindecătoare a rugăciunii nici efectul terapeutic al purificării sufletești prin credință, nădejde și dragoste sub privirea lui Dumnezeu. Omul își găsește centrul prin ancorarea în credință.

V

Omul în societatea industrială: dezrădăcinat, descentrat, dezintegrat sufletește. Monotonie, rutină, anonimat. Aspirații exotice, paradise artificiale, zvâcniri de revoltă și violență sau scufundare în neputință și deznădejde. În ce fel s'ar putea regăsi pe sine? Cum s'ar putea aduna acasă ca să pună rânduială în minte, suflet și inimă? Unde e punctul de sprijin în jurul căruia să-și clădească o viață vrednică de om?

*

Societatea actuală, agnostică, pozitivistă, hedonistă, nu știe cum să stăvilească răul pe care-l produce în sânul ei. Cercurile oficiale organizează congrese, fac legi, cheltuiesc enorme sume de bani. Sociologii denunță urmările dezastruoase pentru sănătatea fizică și morală a corpului social. Dar mijloacele ce se folosesc și măsurile ce se iau sunt superficiale, nepotrivite, inoperante. Nu se face apel la forțele spirituale, la educația etică și religioasă, la voință, efort personal, conștiință, demnitate și ideal de omenie. Deseori aceste mijloace clasice de îndrumare cuviincioasă a omului sunt luate în derâdere ca aparținând unor timpuri depășite. În schimb, apologeții degradării trupești și sufletești se bucură de o largă audiență și publicitate gratuită, iar focarelor de corupție a tineretului li se oferă infinite ocazii pentru a-și împrăștia veninul. Nu e adevărat atunci că odată ce uită de Dumnezeu omul nu mai știe să trăiască omenește?

*

O călugăriță, după zeci de ani de muncă misionară în India, solicitată să spună ce crede despre societatea occidentală, răspunde: — „Aci în Occident lumea are de toate, dar nu e fericită". Teribilă acuzare împotriva unei civilizații a cărei supremă ambiție ar fi tocmai aceea de a înlătura cauzele nefericirii...

*

E mai ușor a muta munții din loc decât a vindeca răul din noi. Azi dispunem de mijloace tehnice care să facă din munte vale și din vale munte. Dar abisul de corupție și răutate? Dar stăruința în barbarie, inconștiență și prostie? Unde ar fi acele mijloace tehnice, în această avansată epocă de progres, pe care știința ni le-ar pune la îndemână, pentru a netezi drumul la omenie?

*

Știința, după impasul în care ne-a înfundat, în loc să-și apere cu atâta aroganță autonomia, ar trebui să implore în genunchi noi lumini de la artă, etică și religie. De la artă, respectul admirativ față de natură. De la etică, îngrădirile necesare pentru a nu pune în primejdie însăși existența globului. De la religie, sensul misterului a cărui îndelungată escamotare a tăiat aripile adevăratei cunoașteri. O atitudine cucernică, adică, față de Cosmos, Om și Dumnezeu.

*

Rațiunea științifică respinge orice altă formă de aproximație despre adevăr, știind totuși că nu poate cuprinde totul, că nu poate explica nici originea primară nici finalitatea ultimă a existenței, că nu deține, în definitiv, cheia misterului insondabil. Mi-e foarte greu să înțeleg poziția agnostică. Zici că nu știi, dar nu admiți că ar putea exista și alte căi de cunoaștere. Agnosticismul pe care-l ostentează anumiți oameni de știință e mai degrabă o opțiune reducționistă decât o concluzie științifică.

*

Medicina dispune azi de mijloace excepționale pentru a combate bolile trupești. Dar cine se preocupă să combată în aceeași măsură bolile sufletești, să înlăture acele visuri și toxine ce năpădesc și invenințează organismul spiritual, vlăguiesc și ucid omenia din om: egoismul, ambiția, invidia, ura, răutatea, nesațul, meschinătatea, prostia, lașitatea, etc.? Sau

cele ce alterează în mod grav cumpăneala inimii: neliniștea, tristețea, frica, urîtul, neîncrederea, deznădejdea, excesiva preocupare de neprevăzut? Medicina oficială, în bună parte de inspirație pozitivistă, a ignorat aproape sistematic dimensiunea religioasă și etică a complexului uman și, ca urmare, influența credinții religioase și principiilor etice asupra sănătății globale. Se anunță pe undeva un reviriment? Va începe medicina științifică să-și recunoască limitele și să ceară ajutor din altă parte?

*

C. G. Jung, după îndelungate observații clinice, constată că se vindecă mai ușor bolnavii care se roagă, decât cei ce nu știu să se roage. Ceea ce confirmă efectul binefăcător al seninătății sufletești asupra întregului organism.

ALEXANDRU MIRCEA

UMANĂ DIFERENȚĂ

Animalul tremură'n toamnă,
Timpul îndeamnă, timpul înseamnă,
Lupul din mine crede că ramuri deșarte
Ii prevestesc căderea în moarte.

Sună vânt, cade frunză, fulguie'n seară,
Totul e pe dos decât astă vară.
Cerul cu pământul se strâng împreună,
Lupul își scutură spaima de lună,
Ca un suflet îi tremură blana, simbol
Ne'nțeles al căderii în gol.
V'sele, stoarse din zi ca un vin tulburiu,
Ii continuă în noapte plecarea din viu.

Numai noi n'avem anotimpuri, nici teamă
Legată de strâmtorata animalica dramă.
Om e, poate, numai a nu înceta de a fi,
Pe noapte scrie deci ce scrie pe zi,
Iar toamnă
Altceva decât înviere nu'nseamnă.

VINȚILĂ HORIA

N. N. ȚIMIRAȘ

IOAN CREANGĂ, ÎN TRADIȚIILE FAMILIEI ȘI COPILĂRIEI MELE

Cu prilejul a o sută de ani dela moartea scriitorului

În curând se vor împlini o sută de ani de la 31 Decembrie 1889, când

scriitorul Ioan Creangă s'a stins răpus de o boală nemiloasă, în casa fratelui său Zahei din Iași, unde se dusese să petreacă începutul unui nou an.

Voia Celui de Sus a făcut ca scriitorului să-i urmeze în prima generație fiul său Constantin, într'a doua generație mama mea, Letiția Creangă, căsătorită Țimiraș, împreună cu frații ei, Horia, Silvia și Ioan, și într'a treia generație, autorul acestor rânduri.

Părinții mei nu l-au cunoscut personal pe scriitor.

Mama era în vârstă de un an când a decedat Creangă (1889), iar tatăl meu nu ar fi putut să-l cunoască, pentrucă în acel timp avea vârsta de treisprezece ani, cu douăzeci și doi de ani înainte de a intra, prin căsătorie, în familia Creangă.

Persoanele din familie care l-au cunoscut pe povestitor au fost: fiul său Constantin, ofițer de geniu, și Olga, soția acestuia. Prima persoană dintre ai mei care mi-a vorbit despre Creangă, la o vârstă când abia începusem să mă interesez de rădăcinile neamului nostru, a fost bunica mea Olga.

Pe când aveam vreo cincisprezece ani, locuind la Constanța, părinții se duceau din când în când, în vacanță, cu mine la București, în vizită „la bunica". Iată fragmente din cele auzite de mine, la asemenea ocazii de la bunica, despre străbunicul meu, scriitorul:

„Înainte de căsătorie – spunea ea – viitorul meu socru Creangă, tatăl lui Constantin, venise odată dela Iași la Brăila, să mă vadă. Par'că îl văd, cum ținea în mână un toiag noduros. Nu mi-aduc aminte tot ce mi-a spus, dar cred, că, arătându-mi toiagul, mi-a vorbit cam astfel: ‚Până acum l-am mustruluit eu pe fiul meu. Nu știu cine-l va mustrului de acum înainte'."

Creangă era aprig la mânie, dar plin de duioșie față de elevii săi, cărora le spunea povești, de ți-era mai mare dragul să le asculți.[1])

Fiul își iubea mult tatăl, care, aspru în aparență, la nevoie, se arunca și în foc pentru dânsul. Chiar se și lupta să-și ajute fiul prin intervenții la diferite ministere, în favoarea acestuia. Povestitorul Creangă stăruia pe lângă mai marii zilei și ajungea, în calitate de „alegător național" (deși doar el singur știa cu cine vota) până la oameni de vază ca Maiorescu, Carp sau Brătianu, solicitându-le să fie trimis fiul său cu burse de studii în străinătate: la Viena, Torino (unde s'a născut mama mea, Letiția), Milano, Veneția.

1) NICOLAE ȚIMIRAȘ: *Ioan Creangă, după documente vechi și mărturii inedite;* Ed. Bucovina, Torouțiu, București 1939. P. 34.

La încetarea din viață a bunicului Constantin, eu eram un copilaș de abia cinci ani și jumătate, vârstă la care bucuria mea se rezuma în a mă juca cu bunicul, cu sania, nu însă a-l auzi povestind despre Ioan Creangă. Am reținut însă, cele ce mi-a spus, prin 1932, tatăl meu, despre străbunicul, scriitorul, așa cum le-a auzit și el din gura bunicului Constantin:

„Încă din 1886, când s'a căsătorit cu Olga, Constantin, fiul lui Ioan Creangă, a trebuit să trăiască în mediul diferitelor prejudecăți, ca rezultat al deosebirilor dintre generații. Tatăl, născut la țară și strămutat mai târziu la oraș; fiul, făcând parte din prima generație născută la oraș. Asemenea diferențe se resimțeau vizibil în acele vremuri de mari prefaceri (1859–1889).

În afară de dragostea ce purta tatălui său, fiul a fost printre puținii, care la fel ca Maiorescu, și-a dat seama, încă din timpul când trăia scriitorul, de valoarea literară a operei acestuia. Este un fapt confirmat de planurile pe care le avea fiul, de a tipări scrierile părintelui său.

Constantin se ducea destul de des să-și vadă tatăl în intimitatea familiei; dar, ofițer chipeș și elegant, cum era, el ezita să-și întâlnească tatăl prea des în public; căci interesul avansării sale în cariera militară, îl ținea legat de înalta societate brăileană, semidoctă, plină de ifose și de rezerve față de apărătorii „țărănimii". Astfel de ezitări au lăsat unora impresia că fiul, îl cam ascundea de ochii lumii pe bătrânul lui părinte".

Aș putea spune că bunicul meu Constantin a fost ajutat în cariera militară de doi factori, în aparență contradictorii: pe de o parte de intervențiile energice pe lângă marii oameni ai vremii din partea tatălui său, fiu de țăran; iar pe de alta, de căsătoria lui cu o fată frumoasă, bogată și bine educată, din înalta societate, Olga Petru din Brăila, care nu avea legături cu „țărănimea".

Printre darurile pe care le-am primit dela bunica Olga, am descoperit cam prin anul 1925, când eram elev în clasa a treia la liceul Mircea cel Bătrân din Constanța, o ladă ascunsă într'un colț al casei noastre cu cincizeci de cărți vechi. Erau cărți ce aparținuseră lui Ioan Creangă: manuale didactice de religie, istorie, geografie și de limba română. Aproape toate erau legate în piele, strânse în cârligașe de alamă, tipărite cu slove chirilice, ieșite din teascurile acelei vremi, prin anii 1770–1845 și cu paginile îngălbenite. Mi-am purtat peste acele slove privirile, uimite de farmecul noii „descoperiri", ce-mi aducea în față „trecutul".

Ajutat de tatăl meu, am deslușit pe una din acele cărți, următoarea notare, scrisă cu litere chirilice și semnată de Ioan Creangă:

„Această istorie este a me jos iscălitului și cine va vre să mi-o înstrăineze să nu fie ertat de Dumnezeu și de toți sfinții lui, 1854, Martie 20. Ioan Ștefănescu."

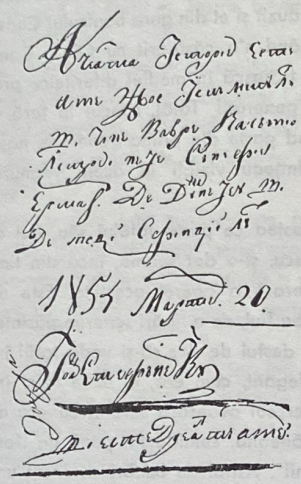

După semnătura „Ștefănescu", așa cum îl chema pe povestitor înainte de a-și fi luat numele de Creangă. vine ca o întărire declarația: „Și este dreaptă a me".[2])

Deși mai existau încă multe alte texte asemănătoare care așteptau descifrarea, zelul meu de „savant adolescent", m'a determinat să fug imediat cu acel document, devenit prețios prin semnătura lui Creangă, drept la președintele Societății de Lectură I. L. Caragiale a elevilor liceului meu, hotărît a-i cere permisiunea să prezint cartea la ședătorile publice ale acestei societăți. Ședătorile erau ținute de elevi aproape în fiecare săptămână, pe scena „marei" săli de festivități a liceului. La asemenea ocazii, sala gemea de spectatori. Eu observam cu interes, cum ea se umplea de ciripitul zglobiu al elevelor liceului Domnița Ileana din același oraș.

Propunerea mea de a prezenta în cadrul ședătorilor cartea semnată de Creangă a fost acceptată, punându-se condiția, ca prezentarea să fie urmată de o scurtă lectură din volumul „Amintiri din Copilărie" al Humuleșteanului.

2) NICOLAE ȚIMIRAȘ, op. cit. P. 56.

După ce am învins emoția, de a mă sui eu, mic de statură pe înalta „tribună", a fost stabilit contactul sufletesc dintre mine și public, iar desfășurarea programului a urmat fără dificultăți.

După prima lectură, Comitetul Societății I. L. Caragiale a decis ca asemenea prezentări să fie reluate aproape în fiecare săptămână. Și astfel ele au continuat în mod regulat, timp de cinci ani, cu începere din clasa 3-a (1925) până în clasa 7-a. Aceste „Lecturi Creangă", cum le numisem noi, au urmat cu o remarcabilă regularitate, comparabilă – mutatis mutandis – cu recordul de mai târziu al Societății Dante Alighieri din Roma, angajată în „Lectura Dantis".

Chiar și după mutarea familiei mele dela Constanța la București (1931), cultul lui Ioan Creangă a fost menținut viu de noi. Tata s'a hotărît chiar să cerceteze sistematic documentele despre Creangă, primite ca dar dela bunica Olga, și a întocmit o monografie despre personalitatea scriitorului, tipărită în 1933.[3])

Ar fi înălțător, dacă fiecare familie românească stabilită în străinătate, s'ar strădui să păstreze vie amintirea strămoșilor, care ne ține pe toți legați de spiritualitatea poporului nostru. Aceasta nu pentru a ne lăuda cu gloria meritată a acestora, ci pentru a **nu** ne simți desrădăcinați de glia străbună, în vântul depărtărilor.

N. N. ȚIRIMAȘ

*

* *

3) NICOLAE ȚIMIRAȘ, op. cit.

LA MINE

Eu de la Dunăre-am plecat
Pe unde Telița se-afundă
În ape ce s'au revărsat
Mânându-se undă cu undă.

Eu din Hercinici am venit,
Munții Măcin, Cocoș, Badila
Dar soarta nu mi-a oferit.
Nici ocrotire și nici mila.

Sunt astăzi în necunoscut
Pe unde se'ntretaie calea
În căutare-a ce-am pierdut
Și deal împădurit și valea.

De-ar fi s'o iau din nou alung,
Lăsând în urmă iar odaia,
Nu mi-ar păsa de-am să ajung
Pe crestele din Himalaia

Ori poposesc cumva mergând
Pe Mississippi, Amazoane,
La Polul Sud sau nu știu când
Prin seceta din Canioane

Sau prin Paris iar să mă plimb
La Niagara, la cascade,
Pe-al Libertății magic nimb,
Sub Vaticanului arcade.

Nici la Viena'n Westbahnhof
Sau pe Mariahilfer Strasse
Pe-un loc cu Gange limitrof,
La Reagan ranch sau un Manasse

Sau în al nu știu cui serai
Oricare loc și la oricine
Și chiar de-ar fi s'ajung în rai,
Tot m'aș simți că sunt la mine.

CER IERTARE

N'a fost un for a mă numi maestru
Și nici profesor n'am ajuns măcar,
Chiar și'n armată m'am mișcat pedestru
Iar în război am fost Păun acar.

De astăzi scriu legând seara cu zorii
N'o fac crezând că-s poate un talent;
Mi-am închinat mereu ziua sudorii
Și-averi, măriri, n'au fost un stimulent.

Dar dacă scriu, îndemn pentru a scrie
Nu e că vreau cu alții să mă'ntrec,
Eu scriu atunci când simt că bucurie
Ori mari dureri prin mine se petrec

Și-atuncea când nu e un loc în care
Să mai aștern încă un simțământ,
Când ceea ce mă bucură sau doare
Nu vreau să iau cu mine în mormânt,

Atunci când cred că Ceru'n bunătate
Și'n infinit de har Dumnezeesc,
Din câte sunt, un semn de libertate
Dintr'un nimic, îmi dă spre El să cresc.

De-aceea scriu și sincer cer iertare
La cei ce'n dedicare-s condeieri,
Maeștrilor, la toți, la fiecare:
La cei de azi, de mâine și de ieri.

DE ZIUA MEA

E astăzi ziua Sfântului, a unui sfânt din calendare
Și mai și este
De-atâția ani și ziua mea: urare, dar, îmbrățișare
Ce țes încet, o'ntreagă zi cu clipe lungi de-aniversare,
O amintire ce dospește, cu ochii umeziți, poveste.

E ziua unui sfânt și-a mea. Ecvestrul Sfânt ce-i sărbătoare,
Pe fond de aur,
Cu fața-i blândă de viteaz, se'ntreabă parcă dece oare
N'a reușit până acum, cu sulița ucigătoare,
Să-oprească râsul sfidător însângeratului balaur.

O rază lungă s'a răsfrânt în luciul sticlei, pe icoană,
Ce prinde viață
Și lupta grea a început când calul s'a oprit din goană

Iar Sfântu'n vitejia lui a mai răpus o lighioană,
Sub ochi divin, ce stă pe-un cer fără,nserări sau dimineață.

O clipă lupta a durat și iarăși stau în nemișcare
Pe-un cadru magic.
Icoana prinde-acuma sens dând crezului comunicare.
Balaur și Ecvestru Sfânt, un rău și bun la fiecar.
Golind-o de balaur, azi, s'ar umple toată de nostalgic.

Și astfel trece ziua mea și'n șir de ani zilele toate
Da'n bucurie
Mă uit la umbre și desen lăsate'n aur să înoate.
E tâlc, din tâlc nemuritor, la înțelepți și pentru gloate,
Ce'nsenineză ziua mea sub bolta lumii plumburie.

CRĂMPEI

Crâmpei de vis, visare'naripată
Cu ce va fi sau ce a fost odată,
Se spulberă în vânt și strâns grămadă
Coboară lin, în amintiri: ogradă
Și casă din bătrâni și el, bunicul,
În care-i o comoară tot nimicul.

Dar ce a fost e-o clipă ce se duce
Cu soarele ce iar o să se culce
Pe sânul înserărilor albastre
Care privesc prin licăriri de astre
Peste fășii de jale și durere
Unde se pierd în beznă și tăcere.

FĂRĂ RĂNDUNELE

Primăvara mi-a zâmbit fără rândunele
Străbătând în zbor pieziș boltă sinelie
Și lăsând în urma lor iz de bucurie.
Nu-s aicea ci doar în gândurile mele
Ce'n hotarului trecut azi sunt santinele.

Primăvara mi-a zâmbit și-mi zâmbește'ntr'una.
N'o pricep și nu-i văd sens; are-un nume doară
Când de ploaie sunt udat. Ploi de primăvară!
Numai seara, obosit, când s'a dus furtuna.
In balcon, ca'n alte dăți, stau să iasă luna.

Și atuncea parcă simt c'am luat cu mine,
Dintr'o lume care-a fost, lume fermecată,
Amintiri, grădini, belșug, când domol se-arată
Luna, ireală tihnă de frumos și bine,
Ca'n lumina-i să revăd țara și pe tine.

ULTIMA POARTĂ

Cântați feciori, cântați, căci moartea e o clipă
Un strâns de șir de ani ce curge în risipă,
E cumpăna ce azi se'nclină iar ușoară
Din truda grea de ani pentru întâia oară.

Cântați cu toții iar, nu e altă cărare
Pentru cei obidiți sau cei în triumfare
Iar eu înaripat de amintiri și doruri
Voi umple-un univers în neoprite zboruri

Și dăruind vibrări, pe cer medalioane
Scântei voi încrusta cărării, milioane,
Grăunte, viață, miez, în moarte începuturi
Spre străluciri în zbor, luceferilor fluturi.

Și-apoi să te întorci la fiecare'n parte,
Să fii mereu cu ei și totuși dus departe,
In gândul lor și'n trai, al lor, al tuturora
În zi sau umbre'n nopți și'ndemn cu aurora.

Să te înalți și crești la tot ce-i fericire,
Să le șoptești un sfat ce poate o să-i mire,
Să râzi sau plângi cu ei și-apoi în alinare
Să strângi să dai la toți, acelui care n'are.

Al timpului trecut, la un răgaz, poveste
Să nască despre cel ce astăzi nu mai este
Cu-amestecul în sorți de viață și de moarte
Un viitor să porți pe umeri mai departe.

In amintiri de ani care s'au strâns în cladă
Să vezi privind prin geam la urme în livadă,
In margine de câmp sau vara'n arătură
Ori rugăciuni în seri, cuvântul din scriptură,

Sub glugile de ierni, o înălbită mască
Sau verile ce coc sub greaua adamască
Cu un băsnaș la clăci, ție apoteoză
Trăind o nouă zi în candelă și poză.

INVINS

Speranțe pe un sfert de ton,
Șirag din lacrimă amară
Cu ani fără de primăvară
Din zile'n veșnic maraton.

Munca desprinde-un prim galon,
Cu lauri se'mpletesc coroane,
Drumul cotește, ghinioane,
Rupt, pe un gard, un pantalon.

Intortocheli ce se topesc
In vorbe mari, fățăduială,
Totul e pus la îndoială
Iar faptele nu se urnesc.

Trec anii, sumbri temniceri,
Cu luni ce'n zile se înnoadă
Într'o pendulă ce se'ngloadă
În orele trecute ieri.

Un car bătrân cu rupte roți
Pictat pe-un gând de slăbiciune
Lângă un soare ce n'apune
Și un bunic fără nepoți.

Un trunchi de vreme netezit,
Un povârniș uscat de soare
Ce-i văduvit și de răzoare,
Un șoim străpuns ce-a putrezit.

E pasul vieții un târșit
Oricum te'ntorci pe cardinale;
Ingenunchezi să arzi anale
Ca să faci loc unui sfârșit.

S. G. THEODORU

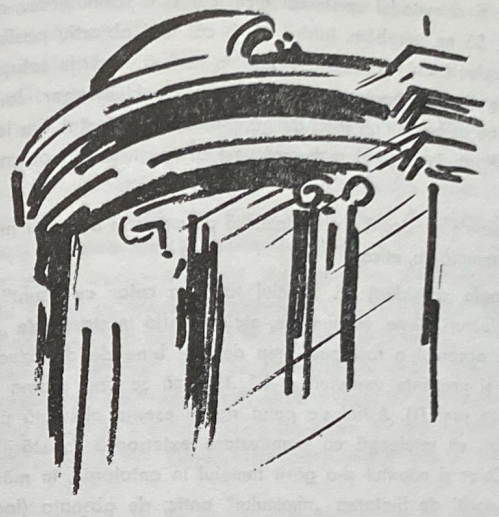

CONSTANTIN AMĂRIUȚEI

LUCIAN BLAGA METAFIZICIAN AL SACRULUI ROMÂNESC

De mai bine de o jumătate de secol, Lucian Blaga a fost considerat ca primul filozof autentic al României. Poate chiar și singurul ce merita nobila distincție, în ciuda unei vechi și bogate tradiții de gânditori de dimensiune europeană ca D. Cantemir, M. Eminescu, V. Conta, B. P. Hașdeu, C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu sau N. Ionescu. Superioritatea lui Blaga venea și din faptul că, spre deosebire de premergători, nativul din Lancrăm a realizat o operă filozofică bine sistematizată, sub forma de mai multe trilogii consacrate unor teme esențiale în gândire: cunoașterea, cultura, cosmologia, valorile, istoria, antropologia. Totul admirabil închegat într'un sistem scrupulos, clar și rotunjit în detalii, ce odinioară ne-a încântat, așa cum continua încă să capete adeziunea noilor generații de Români.

A venit totuși timpul să examinăm lucid creația teoretică a lui Lucian Blaga. Să cântărim afirmațiile filozofice ale sistemului, atât în domeniul

ontologiei și a metodei epistemologice, cât și a formulărilor de tip transcendental. Să ne întrebăm, într'un spirit cât mai obiectiv posibil, dacă trilogiile blagiene, atât de fermecătoare la lectură, aparțin totuși metafizicei clasice, de tip european, de la Parmenide la Heidegger. Iar dacă vom socoti că ne aflăm într'un mod de gândire diferit, să stabilim locul pe care îl ocupă Blaga în câmpul mult mai vast al spiritualității omenești de pretutindeni.

Principalele preocupări ale filozofiei privesc trei domenii majore: ontologia, epistemologia, etica.

Ontologia consideră că temeiul tuturora celor ce „sunt", într'un fel sau altul (lucruri, ființe, evenimente, etc.), se află în **starea de „a fi".** De la Parmenide accentul a fost pus, timp de mai bine de douăzeci de secole, pe sensul și prezența verbului „a fi", fără să se țină seama de „starea" lucrurilor ce sunt (1). Astfel s'a putut stabili esența absolută a tot ce este dat gândirii să înțeleagă ca manifestare exterioară (a stării) de „a fi" (Fire)... Chiar și neantul și-a găsit temeiul în ontologie, în măsura în care se poate vorbi de ființarea „nimicului" ontic, de absența (locală) de lucruri (iar când e „nimeni", de persoane), deci de des-ființarea a ceea ce este[2]. În ontologie, așa cum a arătat Heidegger, predomina diferența între (starea) de a Fi (Ființa) și lucrul „firesc" (sau „nefiresc") întemeiat în-Fire.

Epistemologia filozofică stabilește metoda ce permite trecerea dela lucruri ce nu și-au găsit încă temeiul ontologic la starea lor absolută, precum și modul cum se produce în-temeierea lor esențială. Epistemologia nu este știință, în sensul de cunoaștere, fie experimentală, fie teoretică, deoarece obiectul ei este un act metodologic de gândire în două momente: a) **act productiv** de lume; b) **act constitutiv** de obiectivitate categorială de „adevăr" a celor ce sunt. Procesul reductiv al lumii familiare are ca scop regăsirea stării de „a fi" – unii cred a „Ființei" ca atare – ce continuă a fi ignorată de conștiința comună precum și de știință. Mediația se face în mod metodic, fie de rațiune (**îndoiala** de tip cartezian practicată de la Socrate la Husserl), fie de diferite stări afective (în special: „plictiseala" kierkegaardienne, „neliniștea" heideggeriană, „greața" sartiană, „dorul și urîtul" românesc, etc.). Pe un drum invers, procesul constitutiv de obiectivitate categorială pleacă dela (starea) de „a fi" la lucrul fundat în „firea" lui.

Etica filozofică (ce nu trebuie să fie confundată cu Morala de tip religios), definește modul existenței al ființei umane ca stare rezidentă în

lume: raport cu semenii, raport cu Transcendența (Ființa sau Neființa dumnezirii gândită filozofic.[3])

Toate sistemele filozofice ale tradiției greco-occidentale au dat un răspuns mai mult sau mai puțin valabil, acestor probleme deschise de starea de a fi (Fire). Ori, dacă analizăm sistemul blagian în lumina acestor preocupări, scopuri și metode de tip ontologic, constatăm, cu uimire poate pentru unii, că celebrele lui „Trilogii" n'au aproape nimic în comun cu Filozofia propriu zisă. Ceea ce nu împiedica **Eonul dogmatic, Cunoașterea luciferică** sau **Cenzura transcendentă** să reprezinte un monument universal de gândire și de creație originală. Adevărul este că Trilogia cunoașterii a lui Lucian Blaga nu aparține domeniului strict al filozofiei, iar autorul ei nu poate fi considerat un filozof de tradiție occidentală.[4]

Confruntarea sistemului blagian cu temele filozofiei clasice a fost făcută în primul rând de Blaga însuși. Dela început el se situează metafizic, lărgind astfel sfera de creație a spiritului uman, dincolo de îngrădirea specifică a stării de „a fi". Descoperim astfel diferențele esențiale față cu filozofia:

– În loc de Ființă, Blaga vorbește de **Mister.** Pentru gânditorul român, Absolutul nu-i (starea) de „a Fi" (Fire), ci starea închisă în sine fără manifestarea ei ca „exterioritate" ființată (în-temeiată, în-ființată, etc.).

– Metodei raționale sau afective epistemologice, Blaga prefera, așa cum este natural într'un sistem fără ontologie (dar nu fără „mister"), o pseudo-cunoaștere pe care o numește „luciferică", tocmai pentru a o deosebi de cunoașterea (pretins) „paradisiacă" de tip filozofic sau științific. De aceea categoriile pe care le inventează, nu sunt onto-logice – ele ar fi inoperante în logosul ființei –, ci, după denumirea dată de Blaga, categorii **abisale** ieșite din „logosul larvar" al subconștientului.

– Nici de etică nu se poate vorbi într'un sistem de gândire în care absolutul dogmatizat poartă numele de Marele Anonim: „ființa" lui este presupusă când divină, când demonică, transcendența lui este autoritară, în permanent conflict creator cu ființa umană. De unde situarea omului „luciferic" în **orizontul** misterului, dar nu în Mister.

Din această confruntare, se vădește că o gândire a Misterului condusă după o epistemologie obisală și ancorată la periferia Marelui Anonim aparține domeniului prereflexiv. Tot ce poate fi intuit, gândit sau contemplat nu privește starea de a fi, ci **Starea pur și simplu,** Starea ca atare. Blaga o numește „Mister" deoarece starea nu se manifestă „în exterior" ca Ființa (corespunzând verbului „a fi"), și nici „în interior" așa cum starea ab-

solută a fost trăită și înțeleasă de credința de tip iudeo-creștin. Misterul este deci „starea ca **Stare:** trecerea la majusculă confirmă identitatea stării ca obiect de gândire (de unde dogmatizarea pseudo-personalizată în „Marele Anonim").

Originalitatea – și mai ales curajul metafizic al lui Lucian Blaga – consistă în faptul că pentru prima oară în gândirea și cultura mondială, cineva a încercat să sistematizeze starea ca atare, misterul lumii, fără să-l „domesticheze" (dacă pot să mă exprim astfel), fie în Ființă (Sein, Etre), fie în Dumnezeu (biblic). Desigur că rezultatul unei întreprinderi atât de contradictoare în termeni (să vezi fără ochi, să vorbești mut, să asculți dormind), nu poate fi decât paradoxal. Cunoașterea luciferică duce la produse antinomice. Exemplele pe care le dă Blaga, sub titlu de „antinomii transfigurate", sunt, evident, pseudo-științifice deoarece, așa cum o recunoaște el însuși, este vorba de o potențare a misterului (plus-cunoaștere) sau o diminuare a lui, fără nicio desvăluire manifestă (minus-cunoaștere). El le considera ca adevăruri dogmatice (sau „în cadrul dogmei"). În realitate, aceste concepte logico-poetice, sunt **simboluri** ale Misterului revelat „luciferic": o față-concept („fanic", spune Blaga), o față-metaforă („criptic"). Simbolul este tocmai modul de a „gândi-imaginând" și de a „imagina-gândind" starea ca Stare, adică Misterul celor ce sunt și nu sunt, pe pământ și în cer, celor ce se profilă în Orizontul Misterului. Prin simbol, obținut datorită categoriilor abisale din logosul larvar (adevărata „matrice stilistică" a omului creator), Blaga cunoaște Misterul. Cunoscându-l, el descoperă și sistematizează o (pseudo)știință a stării de mister, cu alte cuvinte **Sacrul.**

Am arătat într'o publicație recent apărută la Paris[5], că Sacrul nu-i Transcendența religioasă a acelui „Ganz Andere" („Cu totul Altul") descris de Rudolf Otto în 1918 și reluat de Mircea Eliade în sensul de Transcendent, ba chiar și ca Dumnezeu (Zeii păgâni aparțin „științei" sacrului – forme închipuite simbolic de mister –, nu Dumnezeul biblic care este „Sfânt". M. Eliade, bun comparatist, le confunda adesea). Sacrul este o formă de cunoaștere a Misterului (adică a stării ca Stare) prin Simbol: cunoaștere paradoxală, antinomii transfigurate, **dogma.** Simbolul nu servește de „punte" sau de „legătură" între transcendent și imanent deoarece în stadiul stării ca atare, fără ființare filozofică și nici „viețuire" religioasă, nu există Transcendență. Totul se integrează imanent într'un Cosmos sacru, cerul și pământul aparțin aceluiași nivel „ontologic" (bineînțeles că ontologia este

absentă în știința cosmosului „sacru", chiar dacă mitul este foarte, foarte arhaic!), misterul fiind **starea** din inima lucrurilor, un fel de **sine** a lor.

Într'o Fenomenologie a Spiritului, așa cum trebuie scrisă acum, cultura Sacrului ca mod de conștiință a „Sinei" lucrurilor – a premers cultura filozofică a Conștiinței de Sine („socratică"), a ceea ce în Occident este asimilat gândirii transcendentale (**„Cogito"** cartezian, „Ego" husserlian, etc.). Toate popoarele au avut, sau au încă „știința" simbolică a Sacrului. Studiată de comparatiști, de fenomenologi sau de morfologiști de renume mondail, printre care M. Eliade deține un loc de frunte, știința Sacrului nu a avut norocul de a fi înțeleasă la modul ei absolut, adică metafizic. S'au scris tone de cărți, s'a publicat un material documentar imposant, s'au adus explicații „științifice" despre mit și mitologii, s'au făcut istorii a unor așa zise „religii primitive" (ca și cum Religia ar fi de domeniul Cosmosului sacru!). Dar nimeni, absolut nimeni – nici Freud cu „Totem și Tabu", nici Claude Lévi-Strauss cu „Mitologicalele" lui, nici Mircea Eliade cu „Tratatul de Istorie a Religiilor" sau cu „Imagini și Simboluri"[6]) –, n'au reușit să înțeleagă geneza și finalitatea Sacrului ca mod de cunoaștere simbolică a Misterului, așa cum a realizat opera lui Lucian Blaga.

Desigur că Blaga a avut avantajul, în afară de cultura filozofică și de forța creatoare de poet pe care le-a posedat la înalt nivel, de-a fi fost **Român.** El s'a născut **în** „matrițea stilistică" a neamului de pe podișul și la poalele Carpaților, a acestui Sacru pe care l-a denumit „mioritic". „Graiul românesc, scria poetul **Curților Dorului",** (adică al stărilor de dor și de urît care revelează **starea** ca atare), a putut să evolueze și să îndure mutațiuni, peisajul geografic chiar a putut să fie inconștient; ceea ce s'a păstrat, cu statornicie de cleștar, a fost dincolo de grai și de peisaj, spațiul-matrice".

Locul lui Blaga în Metafizica spiritului omenesc realizat cultural, este unic: **Trilogiile** lui au teoretizat Misterul, Sacrul și Simbolica unei conștiințe originale. Așa trebuie înțeles și apreciat, nu ca „filozof" al unui sistem ce, bineînțeles, n'are mare importanță în istoria ontologiei clasice. Suflul veșniciei însuflețește operele ce ne-au fermecat (în înțelesul magic al cuvântului), și ne va fermeca mereu deoarece străbate în el **Veșnicia** sub formă de Sacru românesc. Poet și filozof al sacrului românesc, Blaga știe că „Veșnicia s'a născut la sat", acolo unde misterul ascuns al lucrurilor, misterul „stării" lor, dăinuiește de-a-pururi, în-sine și pentru-sine. Primit la Academie, metafizicianul Marelui Anonim a vorbit despre **locul de stăruire veșnică a poporului anonim: Satul:** „Pentru propria sa conștiință satul este situat în centrul lumii și se prelungește în mit". Adică în sacralitatea cosmică:

„Satul se integrează într'un destin cosmic, într'un mers de viață totalitar dincolo de al cărei orizont nu mai există nimic"[7]. Mereu aceeași lipsă de transcendență (Ființa, Eu transcendental) caracteristică gândirii blagiene care face, în schimb, elogiul imanenței în orizontul limitativ al Misterului. Dar poetul desvăluie sacralitatea cu o forță ne mai întâlnită în cultura occidentală. Cu ce tulburătoare sfințenie „rilkeiană" să putem compara monologul pustnicului din Zamolxe, „mister păgân"? Toată Trilogia cunoașterii a Stării ca Mister dăruit sacrului românesc, se află luminată în acest prolog:

„Atât de singur că de mult uitat-am să mai fac deosebire
între mine și lucruri . . .
Departe ești poporul meu dac, neam de urși.
Religie nouă și vânjoasă încercat-am să-ți aduc
din inima necunoscutului . . .
. . . . . .
Despre Dumnezeu nu poți vorbi decât așa:
îl întrupezi în floare și-l ridici în palme,
îl prefaci în gând și-l tăinuiești în suflet . . .

Arunci grăunțe între brazde și zici:
din ele crește Dumnezeu.

Ceea ce a semănat Blaga, alții au încercat și vor mai încerca să secere, să adune și să pună deoparte, la adăpost, pentru tot timpul cât va dura iarna grea peste satul românesc. Căci Veșnicia stăruie, ca un mister, în „mirabila sămânță" a celui dintâi și mare . . . **filozof** român!

NOTE

1) Ignoranța stării a dus la degradarea ontologiei în ontic, și a onticului în obiect supus tehnicii.
2) Neantul neantizează, a spus Heidegger (cf. *Ce este Metafizica?)*
3) Etica stoică (a fatalității Rațiunii fizice), etica kantiană (imperativ categoric), etc.
4) Declarație fără niciun scop provocator, dacă sunt bine înțeles!
5) Les symboles vivants: l'Oeuf (Paris, Editions du Félin, juillet 1988).
6) În dedicația trimisă, M. Eliade îmi scrie: „Aceste divagațiuni pseudo-erudite, preliminarii unei logici a simbolului".
7) Se rad satele în România ca mâna nebunului ce vrea să șteargă cerul înstelat cu buretele (Nietzsche).

CONSTANTIN AMĂRIUȚEI

POEMUL NAȘTERII

Nu mă întrebați cine mi-a spus
C'a intrat azi noapte în Cetate Isus!
I-am văzut steaua pe cer și'am pornit
Să-l găsesc în mine pe cel prorocit! . . .

Îngerii îi auzeam cum cântă:
Lerui-ler, e noaptea luminată, noaptea sfântă,
Noaptea întrupării în duh și'n adevăr,
Albe și iar dalbe flori de măr . . .

Am simțit în mine lumina cum coboară,
Cum mă pătrunde, mă doare, mă înfioară.
Mi-a fost frică de moarte, frică de viață,
Ș'am vrut să mă întorc lângă tăcerile-mi de ghiață,

Dar cineva, m'a luat de mână și mi-a spus:
– „La sfârșitul drumului îl vei întâlni pe Isus!"
„Nu te opri în lut, nu te poticni în tină,
Uite calea spre adevăr și lumină!" . . .

Ș'am purces iarăși cu dorul alb – merinde,
Când stelele torceau pe cer, caer de colinde,
Și înfățat în scutece de vis, Tu, fiu de Dumnezeu,
Eu te-am găsit culcat în ieslea sufletului meu.

ORA ÎNTUNECIMEI

Doamne,
de ce mi-ai închis ochii,
de ce m'ai orbit
ca pe Saul
pe drumul Damascului? . . .

Ți-am fost serv credincios
toată viața,
ți-am cântat mărirea

în umilele-mi versuri,
dar te-am simțit
totdeauna MARE,
în inima mea.

N'am aruncat cu pietre
împotriva nimănui.
Oamenii, mi-au fost frați.
Femeile, surori.

Doamne,
dă-mi iarăși
lumina ochilor
și schimbă-mi numele
în Pavel,
căci

ca și el,
din întunecime,
am văzut lumina Ta orbitoare
aprinsă în inima mea.

Dar,
nu precum eu vreau
ci precum Tu crezi . . .

Facă-se deci,
voia Ta . . .

ASSISI

Zidurile grele, arse de soare, bătute de vânt,
Țin legat trupul cetății de pământ.

Serafic, în văzduh plutește Duhul Sfântului.
(O, cât de viu bate aici inima pământului.)

Nu aștepți ca cineva din urmă să te mâie,
Te duci, fără să vrei, pe drum de lumânare și tămâie.

Și pacea o simți cum coboară peste tine
Ca un polen de soare, împrăștiat de cine știe cine . . .

Doamne! . . . câtă liniște, câtă împăcare,
Câtă bucurie deplină, câtă binecuvântare . . .

M'opresc pe-o piatră, cu ochii răniți de lumină și sânge.
Lângă mine, Sfântul s'a oprit și el cu cerul în palme și plânge.

Assisi, Iulie, 1950

BARCAROLĂ

Ci vină cu mine'n piața San Marco, vină,
Să vezi cum îmi ciugulesc porumbeii din palme, lumină,
S'auzi clopotul din turn cum bate
In inimă de zid și'n piept de cetate.

Hei, gondolierul ne-așteaptă
Să ne ducă, să ne plimbe pe apă,
Să ne-arate de-acolo, Palatul Dogilor, canalele,
Ponte dei Sospiri, bisericile, lupanarele.

O să ne spună, o vreme, basme împletite din umbre și cuvinte,
Apoi, va tăcea . . ., sau poate, va începe să cânte.
Vezi,, aici totu-i vis și minciună,
Până și albii hulubi și boabele de aur din mână.

Veneția, Iulie, 1950
NICOLAE NOVAC

NINA B. THEODORU

SCRISOAREA II
(Din ciclul „SCRISORI TÂRZII)

De câte ori mă aflu în vremuri de restriște sau mă năpădesc necazurile, gândurile, când cerul se prăvale peste povara suferinței, mă îndrept către voi dragii mei, voi cărora viața v'a fost din belșug presărată cu grele încercări. Toți trei ați avut parte de multă, foarte multă suferință.

Privindu-vă așa cum sunteți încadrați în rama aurie din perete, mă întorc pe calea timpului înapoi cu nevoia de a readuce, măcar iluzoriu, senzația de apărare și siguranță pe care nemărginita voastră dragoste o presăra în jurul meu. Cât de puternică era acea împărăție a iubirii voastre fără de margini, iubire plină de înțelegere, care nu cerea, nu învinuia, nu punea condiții, care „nu-ți număra nisipul" cum spune poetul meu preferat. Această neprețuită pavăză de dragoste și înțelegere mi-a alinat neînsemnatele necazuri și dureri care abundau și căpătau ecouri uriașe în grădina cea mare a copilăriei mele.

Ce mare era cu adevărat acea grădină care pe lângă poveștile și visurile copilăriei cuprindea atâtea mistere, începând de la gardul des și înalt de liliac, trandafirii și tufele de lămâiță care mărgineau terasa, oprindu-se în gardul înalt din fundul grădinii cu un mare semn de întrebare: oare ce e dincolo?

Mă trezeam deseori foarte devreme și tiptil, ca să nu vă trezesc pe voi, luam sandalele în mână și săream peste pervazul ferestrei în grădină. Pe aleea mărginită de crini portocalii ajungeam în fundul grădinii, unde domnea un nuc mare și voinic, ale cărui crengi umbroase și solide erau ușor

de escaladat. Topsi, care îmi cunoștea obiceiurile, mă aștepta lângă chioșc și o zbughea în fața mea ca un glonte, oprindu-se din cauza vitezei dincolo de nuc, în iarba înaltă și parfumată. Făcea un ocol de investigații apoi se întorcea sub nuc, se așeza pe picioarele dinapoi și dădea din coadă, privindu-mă cu veselie și atenție. Eu mă urcam pe al doilea rând de crengi căci pe primul îl consideram prea jos pentru prestanța mea de orator, iar al treilea era cam instabil. Toată lumea era la picioarele mele și mă simțeam foarte mare și atotștiutoare. Astfel începeau prelegerile pe care i le țineam lui Topsi, ca să-l luminez și pe el cu atâtea noi și importante știri sau probleme auzite ori învățate în ziua precedentă. La debitul și volumul conferințelor mele, Topsi reacționa în diferite feluri, transformând toată scena într'un straniu mono-dialog, eu vorbind tare și căutând să-i dau explicații cât mai ample, el răspunzând printr'o mimică deosebit de expresivă și variată, precum și cu câte un „ham, ham" care putea fi, după caz, aprobare, îndoială sau plictiseală. Acest ultim caz se aplica doar uneori către sfârșitul discursurilor mele.

Ne înțelegeam foarte bine și el îmi urmărea învățămintele cu multă atenție și răbdare. La început stătea pe labele dinapoi și se uita la mine atent, aplecând capul când spre dreapta, când spre stânga, alteori îl întorcea în profil uitându-se la mine pieziș, ca și cum ar fi spus: „ham, asta n'o cred", iar eu mă străduiam să-l conving de adevărul celor povestite. Ținea urechile ciulite, câteodată pe una din ele o mișca lateral, ca și cum ar fi urmărit cu greu vorbele mele, poate fiind atent și la alte lungimi de undă. Când se culca cu botul pe labele din față însemna că a obosit de atâta concentrare. Atunci se uita pe sub pleoape sau îmi arunca o privire oblică ca și cum ar fi spus: „ham, mie îmi spui?" Era foarte sensibil când auzea poveștile cu Făt Frumos, întorcea capul semi-profil și se uita întrebător la mine: „ham, frumos ca mine?" Câteodată îmi făcea rușinea să adoarmă cu una din labe așezată peste nas. Cu greu deschidea câte un ochi privindu-mă plictisit și ofta. Dar când Topsi devenea prea sonor, „ham, ham" însemna că și-a pierdut răbdarea sau că era prea mult pentru el de asimilat în acea zi. Se scula în picioare, mișca energic coada și mă convingea să termin povestirile și să cobor din nuc.

Bietul Topsi, ce bun prieten era, urmându-mă în zilnicele mele aventuri. Mă apăra de bondari, vânam împreună tarantule sau luam la goană motanul roșcat al vecinilor pe care l-am prins mâncând șoareci! Am considerat acest fapt o mare nelegiuire căci știam de la Baba Anghelina o mulțime de povești adevărate între care una cu șoricei fermecați. De atunci

obișnuiam să pun griș cu lapte prin diferite colțuri, pe sub dulapuri sau chiar în grădină pe unde îmi imaginam că ar putea trece șoareci. Baba Anghelina era foarte înțeleaptă și știa că le place grișul. Topsi, care auzise de la mine povestea cu șoricei, era de aceeași părere și de aceea foarte aprig în fugărirea motanului roșcat. Un singur colț din grădină era evitat cu grijă și de Topsi și de mine, acela unde se aflau cei cinci stupi de albine. Îi purtam amândoi mult respect și-l ocoleam cu mare grijă.

Topsi era înzestrat cu multă răbdare. Dovedea acest lucru când îl călăream, căci era mai cât mine de mare, dar mai ales când încercam să-l spăl și să-i pieptăn părul alb, lung și încâlcit. Apleca atunci capul, lăsa urechile în jos și-mi arunca mereu priviri piezișe, parcă ar spune, parcă n'ar spune... Se simțea însă vinovat, căci dispărea de multe ori cu ceasurile și se înapoia plin de pământ, paie și scaieți. De aceea tăcea, înghițindu-și din când în când mârâitul.

De câte ori o zăream pe Doamna Pretoru cu cățeaua ei mică cât un ghem și albă ca neaua proaspătă, cu fundiță roz-bonbon, mă apucam cu grijă să curăț blana lui Topsi. Era însă imposibil să ajung a o aduce la culoarea lui Fifi. Doamna Pretoru, care stătea mereu acasă, o ținea ori în brațe ori în coșulețul cu pernă de mătase roșie și Fifi arăta ca un bibelou. Doamna Pretoru mi se părea și ea foarte frumoasă. Stătea aproape de noi și puteam admira adesea fața ei rotundă și pudrată, buzele roșii, obrajii foarte roz și părul tot în bucle blonde. Dar nu numai eu eram în admirația ei, am auzit multă lume care o cunoștea numind-o „o bună bucătică". Eu i-aș fi zis mai degrabă „o frumoasă bucătică" dar, oricum, am găsit și acele cuvinte atât de potrivite, încât m'am grăbit să i le spun când avea odată musafiri. După tăcerea care a urmat, am fost sigură că erau cu toții de acord. Și ea și Fifi erau întotdeauna ca scoase din cutie. De aceea îmi era rușine de înfățișarea atât de boemă a lui Topsi și mă îndârjeam să-i dau un aspect mai civilizat. Am reușit odată să-i scot toți ciulinii din blană și să-l pieptăn, ba i-am pus și o fundiță roșie legată de un moț între urechi. V'ați prăpădit de râs în acea zi dar eu l-am găsit foarte frumos.

Și mai era Topsi și foarte înțelept. De câte ori mă urcam în zarzărul bătrân de lângă terasă, se așeza lângă tulpina lui și lătra până mă dădeam jos. El știa că nu este bine să mănânci zarzăre verzi. Câtă dreptate avea!

Cât despre pază, Topsi era ca un șef de poliție, avea grijă de noi toți, de casă și grădină și nu lăsa pe nimeni să se apropie de ele. El rezolva toate micile încurcături. O singură dată n'a prea fost de folos, dar nu din vina lui, ci pentrucă nu l-a înțeles nimeni. Era în plină vară, după prânz,

m'am urcat pe bufet și m'am răsfățat din plin cu dulceața de vișine din chisea. Pentrucă vedeam pe toți că beau apă rece după dulcețuri, am făcut și eu la fel. Numai că am spart paharul și m'am simțit foarte vinovată. De rușine m'am ascuns sub patul mamei. Ce loc putea fi mai bun și mai sigur? La plăcuta căldură a razelor de soare ce se filtrau printre perdele și cuverturi, am adormit și când v'ați întors voi acasă, nu m'ați putut găsi nicăieri. Vâlvă mare. Cu vecinii și poliția ați răscolit toate parcurile, grădinile, pivnițele, magaziile, până și o fântână mai îndepărtată. Numai Topsi stătea liniștit pe terasă, el știa că dorm sub patul Mamei și o fi încercat să vă spună, dar cine să-l asculte și să-l înțeleagă. Îmi amintesc că m'am trezit la zgomotul pașilor tăi obosiți, te-ai așezat pe pat și ți-ai scos pantofii cu toc înalt iar eu i-am luat încetișor, unul câte unul și i-am tras sub pat, ceea ce a dus la descoperirea mea. Ochii tăi căprui și blajini mă scăldau în scântei de bucurie, dojană și blândețe. Ascunsă în brațele tale ocrotitoare, m'am simțit foarte rușinată. Topsi stătea în ușă dând din coadă, în ochii lui puteam citi: „nu v'am spus eu?"

Dar a venit și ziua când Topsi nu m'a așteptat lângă chioșc și nu a venit sub nuc să mă asculte. Am încercat să vorbesc rândunelelor și vrăbiilor, dar ele n'aveau răbdare să asculte și nu stăteau nici un minut locului. Motanul vecinilor dormea încolăcit sub o tufă de liliac, dar oricum nu-l consideram demn să mă asculte, având atâta necaz pe el. În ceea zi am fost foarte supărată pe Topsi, deoarece el nu s'a arătat deloc și consideram acest fapt ca o lipsă de prietenie și respect din partea lui. Târziu, spre seară am aflat că a fost împușcat într'o vie învecinată. Se îndulcise la struguri bietul Topsi. Dispariția lui neașteptată, pierderea unui prieten era de neconceput și de neînțeles iar golul rămas și durerea erau noțiuni noi și înfricoșătoare. Numai dragostea voastră puternică și ocrotitoare a alinat prima mea întâlnire cu durerea acută și neînțeleasă uscându-mi cu vremea lăcrămile multe dar ușoare ale copilăriei.

Au rămas imortalizate atâtea imagini: chioșcul, banca din grădină și Topsi ocupat cu ceva găsit pe alee, cu noi pe lângă el, nucul, și cele cinci verișoare sub ramurile lui, Euni și Ira mai mari și mai serioase, Rituș, Nina și cu mine urcate la etaj pe crengi, trandafirii, bradul, stupii și noi cufundați în iarba înaltă din fundul grădinii și scăldați în razele soarelui. Pasiunii tale pentru arta fotografului îi datorez această comoară, dragă Tată. Developai tu singur filmele apoi așezai la soare rame speciale în care puneai clișeele și hârtia sensibilă. Le păzeai să nu fie expuse prea mult sau

prea puțin și astfel ai lăsat în urmă o cărare plină de amintiri. Comoara mea din album.

A fost apoi și Topsi al II-lea dar mai târziu, în altă casă și în altă grădină a unei copilării mai avansate. Era tot alb, dar mic. Avea o pată neagră pe urechea stângă și pe lângă ochi și era foarte neastâmpărat. Făcea o gălăgie nemaipomenită când intra vreun străin în grădină, dar avea grije să latre de după tufa de liliac. Se ținea ca umbra după mine; când îmi făceam temele, se culca covrig pe covor, apoi ieșea cu mine în grădină sărind ca o minge în jurul meu. Dar când mă vedea așezându-mă la pian, o lua la fugă, țâșnea din casă și se oprea doar în fundul grădinii. N'avea deloc simț muzical. Am închis odată ușa încercând să-i demonstrez cât este de frumoasă Sonata Lunei. Jalnicul lui urlet m'a convins că-l detesta chiar și pe Beethoven.

Dar l-am pierdut și pe Topsi al II-lea într'o caldă și întunecoasă noapte de sfârșit de lunie. Era în 1940, coborîse întunericul, nu erau stele, nu era lună în acea seară, nu se vedea lumină decât pe la ferestre. Erau toate geamurile deschise în salonul mare, elegant și plin de tineret, al unchiului Dimitrie. Una din verișoare și cu mine sărbătoream absolvirea liceului și luarea bacalaureatului. Stăteam pe pervazul uneia din ferestre și priveam spre Liceul Militar care era peste drum, dar nu puteam distinge nimic, atât era de întuneric. Un huruit monoton și persistent se auzea în depărtare. L-am înțeles doar după ce unul din tineri a întrerupt veselia noastră și ne-a atras atenția asupra comunicatului care se transmitea la radio: cedarea Basarabiei. Era glumă? Era vis? Era iluzie? Dar comunicatul s'a repetat, nefiind nici vis nici glumă, proiectându-se ca o umbră amenințătoare peste senina noastră bucurie a tinereții cu griji atât de puține, speranțe atât de multe, extinse pe un orizont larg, adânc și estompat, dar în care ghiceam frumusețea necunoscutului care ne aștepta cu prietenie și cu farmec și spre care ne îndreptam cu toate pânzele ridicate și umflate de briza avântului tinereții. Tot acest elan a fost oprit brusc într'o nemișcare ca și în poveste și ne-a cuprins o stare de ușoară anestezie mintală și fizică. Dezorientați, ne-am uitat unul la celălalt; parcă nu înțelegeam ceea ce se întâmpla. Veselia și surâsul au dispărut de pe fețele noastre. Uimirea și neliniștea ne-a împrăștiat și ne-am pierdut cu toții în noapte, căutând sprijin și curaj acasă. Runi era atunci la București, dar pe voi v'am găsit în bibliotecă muți și nemișcați ca două stane de piatră. Voi, care ați luptat cu atâta foc pentru unirea Basarabiei, știați că veți lua calea refugiului și veți lăsa în urmă toată munca de o viață, toată tinerețea voastră, casa pe care ați ridicat-o

cu atâta drag și speranțe și la temelia căreia, copil fiind, am pus o monedă galbenă de 5 lei. La sfârșit de lunie grădina era o beție de flori, caișii erau încărcați de rod... Ca și moartea lui Topsi, această năpastă mi se părea stranie și de neînțeles. Pe voi însă nu avea cine să vă aline și să vă ocrotească. Aud și acum huruitul neîntrerupt din noaptea aceea, cântecul trist al retragerii armatelor noastre care s'a împletit atunci cu deznădejdea voastră. Începând cu acea întunecată seară de lunie a dispărut liniștea, siguranța și bucuria. Noi am pășit pe calea spinoasă și grea a pribegiei iar Topsi al II-lea a rămas păzitorul grădinii amintirilor din orașul tinereții voastre și al copilăriei mele.

Astăzi e Joia Mare și plouă mărunt, dar nu e întunericul de afară ci acela din mine care mă stăpânește și mă va însoți mâine la slujba de Prohod. Cu gândul la voi și cu toată puterea credinței voi pătrunde din nou în fermecata cetate a amintirilor noastre, le voi alege pe cele frumoase și mă voi învălui cu umbra dragostei și înțelegerii voastre. Astfel mă voi renaște și eu, ca în scripturi, la zile mai bune și mai luminoase, când voi alerga din nou spre voi dragii mei, în lumea noastră tainică, la umbra nucului, la mireasma petuniilor, la serile pe terasă, la cântecul neobosit al greierilor din grădinile noastre din Chișinău. În acele grădini pline de lumină, timpul n'a avut putere asupra noastră. Acolo am fost și acolo vom fi mereu împrună.

Joia Mare, 1988

NINA B. THEODORU

*

* *

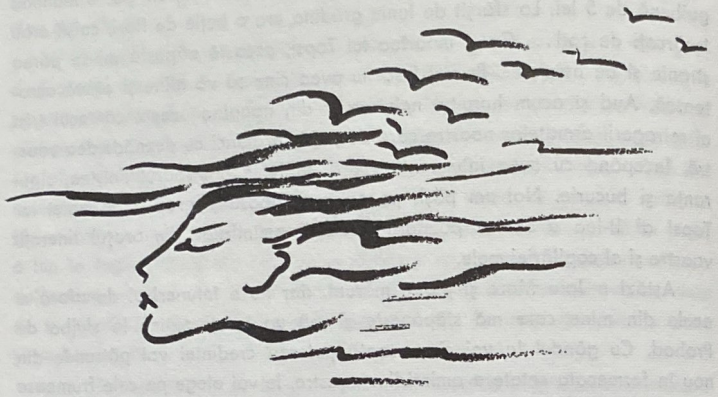

VERSURI DIN „CARTEA ANILOR"

IN MEMORIAM

Poetului Ion A. Bucur, mort tânăr la Roma, în 1942.

Știu, tu te-ai dus cu mâinile pline
De daruri ce nu ni le-ai dat,
Frate'ntâlnit târziu, dar pe mine
Cui m'ai lăsat?

Tremură de iubire florile'n grădini,
Pomii privesc la cer cu gânduri bune,
Noi singuri, lucruri pline de lumini
Nu ne vom spune.

O, de-ai vedea chiparoșii vineți de lacrimi
Din trupul tău supt cum și-avântă talia!
Și'n August, incendiu solar fără margini,
Cum arde Italia!

Ce vară beată! Ce glasuri acù
Prin pinii mari, prin orgile de vânt!
E-o fierbere'n aer, o viață imensă, ci tu
Dormi în pământ.

Dragul meu prea grăbit soț de surghiun,
Unde ți's tâmplele? Cum ai apus?
Vină-mi alături să-ți deapăn, să-ți spun
Tot ce n'am spus.

Vezi tu: noi toți, făurari de poem,
Și noi știm să credem, și noi să luptăm,
Ci plini ca albinele, altceva vrem,
Altceva dăm.

Și-atunci când, inimi de floare'ncărcate,
Roma iubindă la pieptu-i ne strânge,
E trist, o, trist când una nu mai bate
Iar cealaltă plânge.

Singur îmi port acum inutilul tezaur.
Unde să merg? Ce să cuprind?
Strugurii mei cu boabe de aur
Cui să-i întind?

Ci sufletul ars, cum ar vrea, frățioare,
Furtună de dor să se facă!
S'acopere'n hohot de lacrimi și floare
Crucea săracă!

(Roma, August 1942)

SEARA ALBĂ

Apleacă-ți, seară albă, tremurătoare seară,
Făcliile amintirii pe inima de ceară.
Din ani și labirinturi mai vine-un fir de flaut:
Întoarce-mi începutul ce nu mai știu să-l caut.

Mă vezi? Cu gura strâmbă te'ntâmpin la firidă
Și-un burg mâncat de umbre, o Padovă de cridă
Mă leagănă cu'ntinsu-i de fulgi și-acoperișuri.
O, timp întors, năvală de blânde luminișuri,
Acuma-i ceasul vostru pe frunți, acuma-i rândul
Când osenește vrerea de-a fi și moare gândul
Și-un dor scăpat de-aiurea te suge după dânsul
Și vrei ceva și fără să vrei te umflă plânsul.
Un fel de cald și sgomot cavernele-ți desghiață,
O lunecare'n altfel îți ține loc de viață
Și-adânc prin apa vremii te'ndepărtezi de tine:
Te'nghite'mpărăția de chipuri și lumine.
Ochi umezi, frunți și fețe și râsul lor și graiul,
Tot ce-ai pierdut răsare și mângâie ca raiul.
Din fără fund de lacrimi, din gol și niciodată
Un timp surâde'n tremur de rază scufundată.

(Padova, 1943)

LAUDA FĂPTURILOR
de
SFÂNTUL FRANCISC DE ASSISI

Întru amintirea neuitatului meu dascăl, Giandomenico Serra.

Prea'nalt atotputernice, Stăpâne bune,
ție cinstirea, slava, lauda și toată binecuvântarea;
ție ți se cuvin, Preaînalte, singur,
și vrednic a te aminti nu-i nimeni.

Fii lăudat, Stăpâne, cu toată făptura
și mai vârtos cu Domnul, fratele soare,
care ne-aduce ziua, iar tu luminezi printr'însul,
că luminat e și frumos, cu strălucire multă,
și ție, Preaînalte-ți poartă'nfățișarea.

Fii lăudat, Stăpâne, pentru vântul frate
și pentru nori și aer și senin și orice vreme,
că Tu prin ele-ți crești făpturile.

Fii lăudat, Stăpâne, pentru sora apă,
care ni-e bună foarte și smerită, scumpă și curată.

Fii lăudat, Stăpâne, pentru focul frate,
că Tu prin el ne dai lumină noaptea
iar el e vesel și voinic și mândru și puternic.

Fii lăudat, Stăpâne, pentru sora noastră, glia-mamă,
că ea ni-i hrana și ni-i călăuza,,
și roade felurite dă și flori și iarbă.

Fii lăudat, Stăpâne, pentru cei ce iartă din iubire pentru Tine
și trec prin boli și chinuri de tot soiul.
Ferice câți le-or îndura în pace,
că Tu, Preaînalte, însuți, le vei da cununa.

Fii lăudat, Stăpâne, pentru sora noastră, moartea cea trupească,
de care nime'n viață nu va fi să scape.
Vai celor ce-or muri'n păcatele de moarte,
ferice câți se vor găsi'ntru vrerile-ți preasfinte,
că moartea cealaltă pre ei nu-i va atinge.

Slăviți și binecuvântați pre Domnul meu și mulțumiți-i
slujindu-l cu smerenie deplină.

(Padova, 1943)

FATIMA

Nu-ți voi tăcea mult numele, Pasăre cerească,
Oprită'n crengile durerii!
Vine vremea, vine vremea copilărească,
Plouă pe lume semnele puzderii.

Maică mai tânără ca raza'n voe,
Tu scrii pe cer ce nimenea nu știe.
Cât mai plutim cu fiarele, ca Noe,
Îndură să-ți doinim pre rumânie.

Știu că-i seară și prăpădire:
Mâinile tale s'au jucat cu soarele.
Știu ce plinești cu străină zâmbire,
Nu'n zadar spumegă sub morți izvoarele.

Ci cugetul meu străpuns de sfârșituri
Adă-l un pic la slava Ta să pregete:
La straie ninsori văzând răsărituri,
La rozete de aur ce-ți cresc printre degete.

Tu ne-ai lăsat un soare'n răzvrătitoare
Și taine pruncilor, Mumă prea dulce!
O, de ne-ai prinde'n laț, de ne-ai robire
Cât mai adasată lancea să ne culce!

De-am ști să-ți bem zăpezile din palme
Sângele te-ar chema, pojar din scrum.
Cu fruntea sus, mulțumind de sudalme,
Cânta-vom călăilor: „Christianus sum!"

Vai nouă! Chema-vom Vaviloane de plângeri
Cu lacrimi să spălăm spurcarea lumii?
Au boteza-vom pădurea de roșii îngeri
Noi, împietriții'n tipare de mumii?

E seară. Seară de sfârșit, vai nouă!
Nicio strigare de strigoi nu ne desparte.
Toate le știm, dar călcăm pe glob ca pe ouă:
Lacrima Ta l-au osândit la moarte.

(Paris, 1961)

ÎNGERUL ROMEI ȘI AL BIZANȚULUI
(4 Ianuarie 1964)

Fiul Omului strânge'n dreapta Sa
Ciorchinele din șapte stele.
Îngerul Romei și-al Bizanțului
Se smulg și sboară din icoane.

Fiul strânge mai tare, Fiul sângeră,
Fructul strivit îi mușcă palma.
Îngerul Romei și-al Bizanțului
Înfruntă'n sbor spasmul furtunilor.

Ce vrei cu noi, Etern Chinuitorule?
Iarăși minuni și semne pe cetate?
Degetele-ți mustesc văpaia'n picuri
Și sângele-i pe neamuri! Îndurare!

Reclădeam lumea ca pe stâncă,
Închideam fericirea'n plasa certă
De geometrii mai dulci ca mierea,
Jucam cu cinste joaca omenească...

Și Tu'ncurci iară cărțile! Destul!
Mai bine mur presurizat de ură,
Mai bine carne viitoare atomizată
Decât cu ciuma Ta suprafirească.

Ajunge! Lapidați-L! Să se termine!
„Dieu est mort!" „Écrasons l'infâme!"...
– Vai nouă'n veci! Pe ce-L tăgăduim,
Pe ce-L iscăm mai crâncen. Fața

I-apare'n negativ, ca la Turin
Pe negrul lumilor lințoliu!
Îngerul Romei și-al Bizanțului
Sunt la doi pași de Marea Lacrimilor.

Unde ne vom ascunde? Căci există!
Unde ne-om nimici? Căci ne cuprinde!
Priviți-L, val-vârtej trecând, simun,
Prin furnicarele Arabiei!

Fiul Omului ține'n dreapta Sa
Șapte stele topite'n soare unic.
Îngerul Romei și-al Bizanțului
Ridică'mbrățișați înalt pilastru.

(Paris. 1964)

DOUĂ POEME PENTRU ETA

1) Închinare

Floare stropită cu lacrimi, alter ego fulg de departe,
Bucură-te de ce-am văzut, bucură-te de largul ce nu ne desparte!
Sfertul de veac trecut ne-a gătit cu iubire,
Săgetat, sfârtecat, măcinat, primenit din murire'n murire,
Până când ţărm am atins,
Până când am simţit că timpul nu ne mai doare,
Până când ne-am trezit cu buzele umezi de-aceleaşi izvoare,
Până când leat religios ne-a zămislit a doua oară dintr'un singur pântec,
Până când în făcutul ars de sete de cântec
Ne-am cunoscut ca o singură vioară,
O, cheag exact al Luminii, o, preabelşug de zi pe zilele noastre, surioară!

De'mpărtăşirea noastră peste'ntinderi şi munţi
Ne-am luminat în inimi, ochi şi frunţi.
Amândoi din sânge comun ne vărsăm în sânge comun,
Amândoi frământam aluatul cel bun
Pentru foamea oamenilor, pentru sfântă foamea oamenilor,
Pentru Pâinea Euharistică!
Ce ştiam? Odată luaţi de Suflu
Dece să'ngrădim nădejdea'n revărsarea Cristică?
Poate ce vine-i şi mai fierbinte,
Poate'ntr'atât va fi lucrarea dorului,
Ca focul ne-o ţi câine credincios ce'ntoarce'n braţele Păstorului
România, albă mioară . . .
O, cheag exact al Luminii, o, preabelşug de frunţi pe frunţile noastre,
surioară!

Ci de-i aşa cum deslueşesc în închinare
Unde ţi-i biruinţa, depărtare?
Ca vântul trec prin noi în hore repezi:
Ieri şi mâine, ani şi ţărmuri, loc şi oară,
O, legănările de zodii, surioară, surioară!

Ci tacă versul meu cu iung răsuflet
Ca să te strâng pe suflet.

(Zorzino, 1965)

2) Timp

Un timp de umbre ne-a'nvelit.
O festival de lacrimi!
Un timp de umbre s'a'mplinit,
Timp sfâşiere din timp fără margini.

Orele'n hohot ne-au vorbit.
Plânge, inima soră!
Orele'n clocot ne-au topit
Timp de'noptare cu timp auroră.

Porţile zilei s'au deschis.
O, lumină de iarnă!
Porţile milei s'au deschis.
Timpul ne leagănă, timpul ne sfarmă.

Murmură anii din abis.
Plânge inima geamănă!
Murmură dragii din abis,
Timpul ne sfâşie, timpul ne leagănă.

(Roma, Ianuarie 1967)

ASCUNSA LAUDĂ

Te-am botezat potir şi Rusalim al bucuriei,
Ploaia mea limpede de daruri.
Aşa mi te desvălui din adâncuri de tăcere.
Mi-eşti semn ascuns şi mamă matinală
Şi miere fără capăt sub soarele drepţilor.
Şi timpul te paşte'n zadar, surâzătoareo:
Cine'mpotrivă-ţi stă? Ce sgomot
Ţi-învinge murmurul?

Când diavolul îmi pândea lampa
– Săraca lampa mea, tristețea –
Te-ai ființat spunându-i: pleacă!
Focul atunci s'a revărsat din piscurile lumii
Și'n albul inelar și dulce
Fum singuri, față'n față.

Timp estuar! Și nunta noastră'n focul nupțial al îngerilor!

Mugurii primăverii ultime sunt coperiți de neauă tainică:
Aici să căutați ascunsul laudei!
Laptele dimineții am băut, am sărutat nevina,
Și-acum mi-învălui zicerea. Fă-mă tot mai noptatec, splendido!
Chipul tău cel adevărat așa de greu atârnă
Că s'a scufuns, mască de aur, pe vecie,
In apa fără fund a cântecului.
Și nici mirean, nici pasăre, nici frunză, nici cumătra lună
Nu-ți vor găsi'nțelesul.
Și inima poetului de mâine, turburată,
Iți va gusta dulceața, dar nu va ghici fructul.

Ci noi toate le vom lăsa să zboare'n vânt de peste veacuri.
Totul se va'nmulți ca pâinile.
Un porumbel poștal va fâlfăi până la semințiile milei regale
Purtând un imn ca fulgul:
Un imn al vieții fără margini
Iscat din veacul morții.
Și cum ador vor adora,
Cum mă prostern
S'or prosterna fața cu Aurul Preatainic,
Străluminata Fața Neagră.

De te-oi uita, uitată fie-mi dreapta, Rusaline!

Pasul de păpădie, zborul, slava,
Le voi închide'n cântece ușoare
Și pe de rost am să te'nvăț, ca școlărițele.
Te-oi căuta prin ierburile fără țărmuri ale somnului,
Prin ceața stelelor,

Și neputând să te cuprind întreagă,
Mă voi sili să-ți seamăn:
Am să-ți învăț uneltele pe rând ca Vinerea, sălbatecul,
Voi filtra noaptea, voi țese lumina,
Voi prinde avutul ploii pentru roadele desfătătoare.
Cu mâinile amândouă-mi voi zidi
Lăcașul fără coperiș al rugăciunii.
Ca leopardul imblânzit îți voi ședea alături la picioare.
Voi fi calm și puternic.

(Paris, 1984)

PUNCT

Punct viu clipind
din joc străin,
tărâm străin.

Punct picur văpaie,
fără cădere,
fără plutire.

FIIND DOAR

Dând semn de timp,
de timp înalt
din praf de clipă.

Topind milenii
spații și sfere
în fir de jar.

Privindu-mă.

(Fu verde punctul?
Albastru? Alb?
– Și verde și-albastru și alb
tăcut clipindu-mi.)

Privindu-mă.

(Cum l-a cuprins odaia, aerul?
Materia șoptea moduri fluide,
Creerul specula opac.
Degetele și porii numai bănuiau
vorbe de-aiurea.)

Punct arzător.
Punct întrebare.
Punct necuprins.

(Paris, 1986)

NICU CARANICA

*

* *

REGELE EDIP

La ursitul ocol
cel oracol nevrednic
minutarul de foc
mânați, mânați în câmpul delhic..

În al păsării sbor
o solie de ură
stigma vrută de zeu
ca o plagă de lume...

Fără rost într'un prunc
se'mplinește blestemul
nefirescul dor
ce cutremură-o Tebă..

Rând pe rând, cu alean
de ce-alege dușmană
rătăcește un neam
în Zenit și în Pont.

Odipee'n declin
înfrățită cu huma
Umbra ta ca un spin

Epikasté, Epikasté
soață și mumă...

*

În filmul său „Edipo Re", Pasolini substituie măștii antice, măști africane, iar corului glasuri tinere răsunând voioase sub măști hieratice. De ce va fi ales Pasolini pentru tragedia greacă Plugușorul nu știm, cel mult putem bănui. Să i se fi părut aceste consonante și vocale arhaice mai aproape de bolboroseala oraculară, mai demne de mânia apolinică? Sub masca lui afro-niponă, în ritmul lui agitat, acest Plugușor transpus în timp și spațiu sacru unde se împlini destinul neamului atrid ar putea suna și altfel:

... la ursitul ocol
cel oracol nevrednic
minutarul de foc
mânați, mânați în câmpul delhic...

Vechiul sol orfo-barbar tresărind sub copita murgului călărețului tracic devine la Pasolini perimetrul huiduit de zeii Eladei boicotatori ai insului liber. Am înclina să credem că tocmai acest Plugușor străin și de peisajul dezolant dimprejur și de mesajul anihilat ce i-a fost încredințat, așa, **au petit bonheur,** ascunde în misteriosul său limbaj o turbure speranță chiar și pentru nefericita locastă.

Totul este posibil în fricțiunile sacre și mai puțin sacre pasoliniene. Chiar și un bocet maramureșan înălțându-se după consumarea tragediei ca o adiere de nădejde în cetatea cuprinsă de spaimă. Un glas de la noi ivit din cine știe ce străfunduri de milostenie care i se va fi părut lui Pasolini frate bun cu cel cretan, un bocet lunecând cu fiecare silabă de-a-lungul zidurilor înghețate. Teba îl ascultă ținându-și răsuflarea.

A. B.

*

15, II

(Cynthia Monobiblos)

... O me felicem! o nox mihi candida...
Propertius

O! fericire o! noaptea mea albă și tu pat
Părtaș plăcerii mele și tu de ea'mbătat.
La flacăra de-opaiț ne-am spus atâtea'n șoapte
Și-atâtea'mbrățișări ne-am dat apoi în noapte.
Când, uneori, cu sânii goi mi se'mpotrivea
sau când înfășurată în haină m'alunga.
Când sărutându-mi ochii din somn mă deșteptai
spunându-mi doar în șoaptă „leneșul meu dormeai"?
Și buzele când aprig uneam cu ale ei
întârziam sărutul atât pe buzele-i...
Iubirea să ne'mbete cât soarta o mai vrea

căci va veni o noapte când zori n'om mai vedea
o! dacă-ai vrea iubirea cu lanțuri să ne lege
ca vremea niciodată să nu le mai deslege!
Privește porumbeii în dragoste uniți
femeia și bărbatul mereu nedespărțiți
și cât greșim când credem că tot s'a isprăvit
iubirea adevărată e fără de sfârșit
căci mai curând vor crește pomi mincinoși cândva
și soarele prin neguri sirepi va alunga
și mai degrabă fluvii se'ntorc în matca lor
și peștii se usucă pe fundul mărilor
decât în alte locuri durerea să mi-o port
al ei am fost în viață al ei fi-voi și mort.
O! de-ar trăi cu mine asemeni nopți mereu
un an ar fi cât viața și de mi-ar da-o, eu
o noapte, măcar una, m'așî naște ca un zeu.
Și de-am voi ca viața trândavi să ne-o trăim
de vinul greu cu toții mereu să ne-amețim
n'ar mai fi nici corăbii nici arme'ntunecate
nici ale noastre oase la Actium' înnecate
iar Roma de prea multe triumfuri copleșită
putea-va să-și resfire cosițele, obosită
târziu, de-urmași putea-vom pe drept fi lăudați
n'au fost vreodată zeii de-ospețe mâniați
gustați din rodul vieții cât zile-or dăinui
sărutari cât de multe destule nu vor fi
ca frunze ostenite căzute'n cupe pline
vom trece cu iubirea și visul în ruine
Destinu-i poate'nchis în ziua care vine...

*

Un tânăr roman, contemporan cu mai marii Ovid și Vergil, Horațiu și Tibul, preferă faimei și gloriei militare, iubirea. În locul Ordinei augustane dezordinea iubitei, acea „Cynthia prima", „Cynthia rara". Cine îl va desaproba mai ales astăzi în era atomică. Toate aceste glorii efemere Sextus Propertius le lasă pe seama altora, cei ce nu se tem de „Geții iernatici" („Hibernique, astutae Getae"), „Geții vicleni..." Poetul se simte solidar

cu Orfeu și lira lui tracă... Orphea Threicia lyra... și declară cu toată convingerea îndrăgostitului că Cynthia i-a dat darul poeziei. Mai târziu, în anii împlinirii, – Propertius moare la vârsta de 35 de ani –, va gândi altfel. Doar știm: numai arhetipul iubirii e veșnic...

În Revista Scriitorilor Români au mai apărut tălmăciri din opera acestui elegiac roman atât de modern, sub pana avizată a regretatului umanist, Victor Buescu. Autoarea acestor rânduri a publicat și ea, prin anii 50, două mari elegii în revista „Libertatea" de la Madrid, condusă de regretatul Mihai Enescu și poetul Horia Stamatu care și-a spus cu autoritatea lui incontestabilă cuvântul ori de câte ori stângăciile erau prea evidente. De data aceasta, poemul de mai sus apare așa cum a fost el citit în anii 1940–1941, la București, maestrului traducătoarei, Nicolae Herescu, președintele de atunci al Societății Scriitorilor Români. La congresul Societății Academice, în 1967, la Roma, proiectata monografie Propertius, ce trebuia să apară în țară, a fost prezentată sub forma unei comunicări.

ANTOANETA BODISCO

*

* *

UMBRA LEBEDEI LUNECA PRIN CÂNTECUL LUNII

I

LINIȘTEA LEBEDEI SE FRÂNGEA ÎNSPRE ALB

liniștea Lebedei atinge finalul:
„un timp să te naști,
un timp..."
– să nu spui cuvântul.
cuvântul uman
        e prea mic –
doar Lebăda
        lunecând lângă lună
lucește în albu-i
înțelept înțeles.
dar **cine**
        în viața **aceasta**
poate'nțelege
prima notă a Lebedei,
        ultima notă
a Lebedei?

pregătiți-vă, raze,
        în curând
o să înceapă cântecul Lebedei.
pregătiți-vă sălcii,
pregătește-te apă...
...ah, oamenii
oamenii sunt atât de grăbiți!
ei nu au timp să asculte,
ei nu au timp să'nțeleagă,
pregătește-te, lut –
        o să înceapă cântecul Lebedei...
        *
        ...bulgării
se strâng mai aproape de bulgări –
        e o frică

mocnindă în ei.
întâi este frica,
apoi este frica,
apoi este frică:
„mamă!
unde ești mamă
tu ce-ai născut?
mamă
ia-mă la tine,
nu mă duce, mamă!
nu mă lăsa, Mamă!
mi-e frică de Trecere
și e visul,
și e noapte.
și-s umbre,
și-i frig:
„mamă,
scapă-mă, Mamă!"

*

... și Lebăda cânta,
dar cine-o știe?
cântecul ei abia a'nceput...

*

„Doamne,
nu îți cer să mă ierți.
pentru fiecare din noi
vine un timp de-a pleca –
dar schimbă-mă, Doamne, în Lebăda albă.
dă-mi timp de-a cânta.
și putere să cânt.

II

MOARTEA VENEA CA O LEBĂDĂ NEAGRĂ

moartea venea ca o Lebădă Neagră,
noaptea plutea ca o Lebădă Neagră,
aripile-i
negări paralele
foșnind pe **a fi**
lovind pe **a fi.**

sălcii
încremeneau
în așteptarea cântecului.

sălcii
uitau că sunt sălcii,
pulsația infinitului uitase să pulseze.

*

e clipa
când nimeni nu știe.
și-i frig
și e spaimă.

moartea curgea ca o Lebădă Neagră...

III

RANA SINGURĂTĂȚII

cântecul Lebedei sângerează din noapte,
cântecul Lebedei
– rana singurătății –
rănind însingurarea;

lacrima lutului lunecândă sub lună
nici unul din vii
nu poate'nțelege.
nici unul din morți
nu poate-alina.
„Eli, Eli . . . ! "

*

coboară-te'n tine!

*

IV

„TRÂNTEȘTE-TE'N IARBĂ ȘI PLÂNGI!"
A SPUS LEBĂDA ALBĂ

„E timpul de plâns!"
a spus Lebăda Albă.
lacrimile –
ploi ale sufletului –
au fost date omului
să se poată dezbrăca de durere.
și cine n'a plâns
când moartea
a strivit pe aproape?

plângeați cu toții.
nici un plâns nu-i prea mult
când Frica
se zbate în lut
(și lutul tremură
la gândul întoarcerii)

este greu să te naști?
este greu să mori.

Frica,
doar frica,
imensa,
flămândă frică
și Lutul
negând
de la om.

„trântește-te'n bulgări și plângi!"
a spus Lebăda Albă.

trântește-te'n Lut
și sub lut.

(și'n curând ai să uiți . . .
și'n curând ai să uiți . . .)

V

CÂNTEC LUMINII DE PE LUMEA ACEASTĂ

laudă luminii de pe lumea aceasta,
laudă zăpezii, de pe lumea aceasta
laudă ierbii de pe lumea aceasta,
laudă cântecului de pe lumea aceasta
și Cerului
ce mi-a dat puterea să cânt.

când Lebăda începe să cânte
razele
alunecă altfel
atingerii ei.
sub pleoapele ei –
icoana fulgilor –
o, fulgi albi ai zăpezii –
își cântă un cântec de leagăn.

și iarba
visata-iarbă-din-nopți-fără-cântec
îi mângâie Clipa
și'ncet îi șoptește
unduirea de cânt.

....și Lebăda
se mai uită odată pe Lumea Aceasta,
mai pipăie'n vis
tăcerile
lumii de-aici:
ascultă plângând
picurul Liniștii,
Liniștii,
Liniștii.

și cum să nu cânți LUMINA
când e atâta căldură
în Lumea aceasta,
atâta TRĂIRE în Lumea aceasta,
și tu
abia ACUM o'nțelegi . . . ?

FLORICA BAȚU

MIHNEA ROMALO

CRUCEA ROȘIE ROMÂNĂ ÎN CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

La împlinirea a 125 ani de la înființarea de către Henri Dunant, în 1863 a Crucii Roșii Internaționale, ne amintim de încă un capitol al trecutului nostru recent, care, ca și altele, este învăluit în umbrele tot mai lungi ale unei tăceri complice. Evitat cu grijă de actualii istorici din țară, el a fost expresia dăruirii neprecupețite întru alinarea suferințelor milioanelor de victime ale ultimului război. Ramura română a Crucii Roșii, înființată în 1874, la numai 11 ani după crearea societății cu același nume de la Geneva, s'a dedicat misiunii îngrijirii răniților, invalizilor și bolnavilor, atât în timpul conflictelor militare de la 1877–1978, 1916–1918, cât și între 1939 și 1945, fără a face nici o excepție în privința uniformei, credinței, originei sau religiei. La apelurile societății naționale, aflată sub patronajul înalt al reginei-mamă Elena, ca și ale filialelor regionale, au răspuns peste 10 000 femei din toate straturile societății românești, dându-și – de cele mai multe ori în anonimat – cu abnegație și demnitate, o îndelungată și neretribuită contribuție ca infirmiere, auxiliare, conducătoare de auto-ambulanțe, piloți de avioane sanitare, cantiniere sau în administrația organizației.

Dispunând de resurse minime, de abia echilibrate din donațiile industriei, ale comerțului și instituțiilor bancare românești, dar și ale zecilor de mii de donatori – care mai dispuneau în acel timp de asemenea posibilități – Crucea Roșie Română a înființat și menținut în neîntreruptă activitate, pe toată durata conflictului, zeci de spitale, infirmerii, puncte sanitare, cantine și servicii de transport și sociale pentru răniți și bolnavi. Alături de celelalte instituții cu caracter oficial, Societatea CRR a reușit să salveze astfel viața a zeci de mii de militari români, polonezi, ruși, englezi, americani și germani, atât în apropierea frontului, cât și în interiorul țării. Cu tot concursul autorităților, care se baza mai ales pe relațiile celor din conducerea societății cu personalități din guvern, acesta a acordat preferință asociației concurente, Consiliul de Patronaj, aflat sub conducerea personală a soției mareșalului-conducător Antonescu. Redarea câtorva reminiscențe și documente ale acelei epopei, culese de la supraviețuitori ai răsturnărilor de după 1944, va folosi poate odată, reconstituirii istoriei adevărate a țării noastre. De la Marioara Golescu, scriitoare, cercetătoare și

documentaristă aflăm, că ea luase parte atât în primul, cât și în al doilea război mondial la activitățile caritative. Iată ce scrie ea:[1]) „Ca delegată a Comitetului Central al CRR, apoi ca membră a acelui comitet, am fost trimisă la Odesa, în zona de operații, cu misiunea de a înființa, în timpul iernii 1941–1942, o cantină. Mai târziu am organizat distribuirea de daruri de Paști, ținând legătura, dealungul anului 1942, cu centrul nostru de dincolo de Bug, până la Anapa, în Caucaz." Fără nici o preocupare de natură politică, care ar fi îndreptățit-o, poate, să nu accepte activitatea în teritoriile străine, ocupate de trupele germane și române, Marioara Golescu rămâne credincioasă, în spirit și literă, principiilor enunțate de Dunant: umanitatea (sau omenia), neutralitatea în conflictele militare, nediscriminarea la îngrijirea celor în suferință, independența față de dispozițiile naționale, care ar contraveni principiilor Crucii Roșii, voluntariatul, singularitatea, adică monopolul societății naționale într'o țară și universalitatea – egala îndreptățire a tuturor societăților de CR din lume, în fața forului lor suprem dela Geneva. Una din secțiile cele mai expuse a fost fără îndoială corpul voluntarelor auto. Fostă de mai multe ori campioană a țării la tenis, golf și curse de coastă auto, Florica Romalo, pe atunci de 38 ani, povestește: „La izbucnirea ostilităților, la 22 Iunie 1941, am pornit în prima din lungile călătorii cu ambulanța, ce urmam să le fac în cei patru ani de război. Însoțeam pe Eliza Soutzo, care, ca membră a conducerii Crucii Roșii, primise misiunea să instaleze și să conducă la Buzău, primul spital de campanie al societății. Așezat pe linia principală, pe care plecau spre front trupele noastre, el se afla și pe drumul de înapoiere al răniților și invalizilor și avea să fie cel mai solicitat dintre toate spitalele noastre. În zilele următoare și până la începutul lui Iulie, ambulanța mea a fost folosită neîncetat, „pe axă" după dialectul profesional, pentru ducerea tuturor materialelor și personalului, ce urmau să echipeze unitățile CR din Capitală. Aflând la 6 Iulie, că trupele noastre intraseră în Cernăuți, capitala Bucovinei, am plecat a doua zi, dis-de-dimineață, cu Ivona Burileanu și Mariela Seulescu, membre ale Comitetului Central, de-a lungul întregii Moldove, ajungând târziu noaptea, rupte de oboseală. Urma să fie instalat imediat, la Cernăuți, un spital pentru răniții ruși, care erau aduși de pe front. Noi am sosit în prima mașină românească care intrase în oraș, urmată de coloana camioanelor Societății de Telefoane, conduse de ing. Nicolae (Bidanu, pentru prieteni) Racotă. În retragere, sovieticii lăsaseră în urmă

[1]) Revista Scriitorilor Români, No. 24. P. 141.

mormane de gunoaie și hoituri de animale de tot felul, care amenințau să răspândească epidemia, mai ales că apa și curentul electric fuseseră întrerupte. Uzina de apă fusese aruncată în aer de rușii în retragere, fără vreo preocupare pentru cei aproape două sute de mii de locuitori. În urma noastră a mai sosit și Rodica Ghica, pentru a ajuta la instalarea spitalului. În prima zi, fiecare am avut drept rație, un singur pahar cu apă pentru băut și spălat. Cu concursul comandantului orașului, colonelul Alecu Rioșanu, am putut obține apoi apă minerală. În zilele următoare, am dus cu ambulanța minimul de medicamente necesare localităților din județul Cernăuți, unde acestea lipseau de luni de zile. Bucuria și ușurarea oamenilor era înduioșetoare, căci ei nu mai crezuseră că vor reuși să scape de ocupația sovietică – sau bolșevică, cum se spunea atunci. Mulți locuitori fuseseră deportați în ultimele luni în Rusia, mai ales foștii notabili: preoții, primarii, consilierii comunali și deputații, împreună cu familiile lor. Reîntoarsă la București, am primit misiunea să plec, după eliberarea Basarabiei, la Tiraspol, pentru a ajuta la amenajarea spitalului de acolo. Principala problemă, ca la orice deplasare, era găsirea unui adăpost pentru înnoptat precum și aprovizionarea zilnică. În cei 22 ani de regim bolșevic, dispăruseră piețele și magazinele particulare din toate târgurile și satele. Am reușit totuși, cu Colette Polizu și Dina Petrescu, fostă campioană internațională de hipism, să găsim o casă mică, dar curată, lipsită însă, ca toate celelalte, de lumină electrică și apă curentă. Cu ajutorul unui rus bătrân, am rezolvat problema spălatului: el sosea zilnic dimineața, cu o uriașă stropitoare, probabil din timpul țarilor, pe care o umplea cu apă și o atârna cu o frânghie, deasupra cadei de baie. Aplecând câte puțin stropitoarea, se putea face un simulacru de duș, sistem care s'ar fi putut propune pentru brevetare pe tot cuprinsul raiului comunist. La spitalul din Tiraspol, împărțeam cu toții mâncarea dela popotă, care se limita la ciclul fasole – mămăligă – cartofi. Singura consolare erau țăranii din satele apropiate, care mai aduceau pepeni – harbuzi le ziceau, ca în Moldova. La colțul străzii unde locuiam, se afla și comenduirea pieții, comandamentul militar al orașului. Treceau neîncetat, în drum spre Odesa, coloane militare, iar șaseaua nefiind pavată, toată împrejurimea era acoperită permanent cu un nor galben, asemănător celui atomic, pe atunci încă necunoscut. La sfârșitul lunii Octombrie, am profitat de cele trei zile de concediu, la care aveam dreptu', pentru a vizita marele port Odesa, cu minunata lui poziție și arhitectura-i neoclasică, de la mijlocul veacului trecut. Ne-a dus până acolo un avion militar românesc, arătându-ni-se de sus, urmele grelelor

lupte, care duraseră peste trei luni, desfăşurate în râpele din jurul oraşului. Frumoasele promenade şi plajele de pe malul mării, bulevardele cu pomi, clădirile monumentale şi pieţele cu statui, rămase de dinainte de revoluţie ne-au plăcut mult. Seara am fost invitate la operă, unde se reuşise a se relua spectacolele, cu eforturile întregului ansamblu al actorilor. Hotelul în care am locuit, cu toate că era cel mai luxos din oraş, n'avea apă, în schimb ploşniţe destule

Revenită la Bucureşti, am reluat lucrul pe auto-ambulanţă. Zilnic trebuiau duşi răniţii, sosiţi cu trenurile de noapte, pentru a evita marele trafic din timpul zilei, ca şi efectul demoralizant asupra populaţiei. La 1 August 1943, după primul atac aerian asupra zonei Ploieştilor şi Câmpinei, răniţii americani au fost transportaţi, fără întrerupere, la spitalul Crucii Roşii din Sinaia, unde am lucrat ca interpretă, până când a sosit un număr mai mare de infirmiere anglofone. Îmi amintesc, că am rămas o noapte întreagă lângă un pilot american, care suferise arsuri de gradul cel mai grav şi care, în zorii zilei şi-a dat duhul, fiind înmormântat cu toate onorurile militare în cimitirul eroilor de la Sinaia. Curând după aceea, toţi răniţii englezi şi americani au fost mutaţi la Timişul de Sus. Mi s'a dat atunci un camion de 2 tone, pe care-l conduceam singură, ducând alimente pentru prizonierii americani. Începând de la 4 Aprilie 1944, la primul bombardament asupra Bucureştiului, noi, voluntarele, am continuat, zi şi noapte, să-i transportăm pe răniţii civili şi militari la spitale, până la încetarea ostilităţilor. Ca şi colegele mele, am fost de trei ori decorată cu distincţii militare româneşti. În 1948 însă, fiind silită să fug din ţară cu soţul şi fiii mei, am ars brevetele, iar decoraţiile le-am aruncat în lacul Băneasa."

Poate cea mai răscolitoare mărturie a epocii rămâne memoriul de 9 pagini, depus în lunie 1948 de Maria Brăescu, membră a Comitetului CRR, la sediul Crucii Roşii Internaţionale de la Geneva. Împreună cu ceilalţi membri ai conducerii societăţii, ea fusese exclusă cu forţa de guvernul Groza, creaţie a ocupaţiei sovietice şi, ameninţată cu arestara, îşi căutase, ca atâţia alţii, refugiul în occident. Parcurgând textul memoriului, conceput în stilul sobru şi rece, adecvat atmosferei rarefiate a instanţelor supreme, constatăm că el acoperă cele mai de seamă rezultate ale activităţii caritative şi sanitare ale Crucii Roşii Române în decursul ultimului război. Încă din 1939 fuseseră pregătite, pentru eventualitatea atragerii României în vâltoarea conflictului, – pe atunci limitat doar la continentul european, – mari depozite cu stocuri de material sanitar şi alimente, un parc de autovehicule, zece dispensare medicale în Moldova, Basarabia şi nordul Transil-

vaniei, o casă de odihnă şi câteva colonii de vacanţă de vară pentru 700 copii, pe malul Mării Negre. În principalele oraşe ale ţării, se înfiinţaseră şcoli de infirmiere, servicii de ambulanţe şi asistenţă socială. Fusese stocat întregul echipament pentru înfiinţarea a 31 spitale în zona interioară, fiecare cu 300 paturi, precum şi pentru 5 spitale de campanie, iar un al 6-lea spital mobil, cu 150 paturi, era complet motorizat, putând urma deplasările unităţilor militare. Să insistăm din nou asupra faptului, că toate mijloacele băneşti puse la dispoziţia Crucii Roşii Române proveneau exclusiv din donaţii şi resurse proprii, Societatea fiind, de la înfiinţarea ei, o instituţie particulară, fără nici o subvenţie de la Stat. Evoluţia evenimentelor a justificat pe deplin prevederile şi pregătirile făcute. În Septembrie 1939 grupuri de soldaţi şi de civili polonezi se refugiau cu miile în Bucovina de nord, în urma invaziei trupelor germane şi sovietice. Aci îi aştepta o reţea de cantine, cămine şi personal al CRR, care le-au asigurat existenţa pe luni de zile. În 1940 fuseseră trimise refugiaţilor din Belgia, Luxemburg, Olanda şi nordul Franţei transporturi cu alimente şi materiale de construcţii pentru barăci. În 1942, după catastrofalele cutremure din Turcia, urmate de inundaţii, au fost trimise acolo ajutoare substanţiale, iar în 1943, vagoane cu alimente erau expediate în Belgia şi Finlanda, deşi conducerea nazistă insistase pe lângă guvernul român, ca să fie respectate în primul rând obligaţiile decurgând din tratatul economic cu Germania privind alimentele. Ca şi unităţile militare şi populaţia civilă din România, CRR a suferit pierderi materiale şi omeneşti însemnate. În urma unui bombardament aerian american, un spital de campanie, echipat pentru îngrijirea a 300 răniţi, a fost în întregime distrus. Şi noii aliaţi sovietici şi-au adus contribuţia, jefuind depozitele CRR, luându-i câteva zeci de autovehicule, mari cantităţi de material sanitar şi devastând total casa de odihnă pentru adăpostirea a 300 copii orfani. Cu toate acestea, în spitalele şi lagărele din România, îngrijirea prizonierilor răniţi ai armatelor în conflict cu noi, a corespuns pe deplin atât principiilor societăţii de CR, cât şi reputaţiei de omenie, blândeţe şi ospitalitate a neamului românesc. Mărturiile scrise, primite de la foştii prizonieri şi răniţi englezi şi americani, o confirmă. În privinţa celor zeci de mii, proveniţi din Uniunea Sovietică, aceştia au fost preluaţi de GRU, securitatea militară sovietică şi supuşi unei trieri, după metodele bine cunoscute, fiind aproape toţi acuzaţi că au fost contaminaţi de capitalismul imperialist, şi trimişi să-şi facă stagiul de 5 până la 25 ani în lagărele din tundra Eurasiei. Preocuparea pentru soarta victimelor războiului, străini sau români, militari

sau civili, neglijată de oficialităţile din guvernul dictaturii militare, s'a dovedit a fi la înălţime: regele Mihai şi regina-mamă Elena au vizitat în repetate rânduri atât cartierele greu lovite de bombardamente la Ploieşti, Câmpina şi Bucureşti, cât şi spitalele de la Sinaia, Predeal şi Timiş, unde se aflau răniţii echipajelor avioanelor anglo-americane. Prezenţa regelui la aceste spitale fiind semnalată de serviciul de informaţii german, la Berlin, Hitler i-a reproşat mareşalului Antonescu această atitudine, dar intervenţia germană nu a putut schimba continuarea programului regal. Acest pasaj nu poate fi încheiat fără menţionarea decorării gen. Avramescu, comandantul trupelor române din Crimea, de către generalisimul Stalin, precum şi radiograma de mulţumire trimisă generalului român, pentru înfiinţarea şi întreţinerea unui număr de cantine destinate populaţiei tătăreşti, aceeaşi pe care doi ani mai târziu, cruntul dictator roşu urma să o „exporte" cu zecile de mii în fundul Siberiei, sub stereotipa acuzaţie de colaboraţionism cu fostul ocupant.

Între 1941 şi 1944, cu toate avertismentele şi opoziţia guvernului Antonescu, CRR a înfiinţat un sector special, grupul „E"; sub conducerea unor destoinici fruntaşi ai comunităţii israelite din România, care a preluat asistenţa şi protecţia minorităţii evreieşti, ameninţată atât de prezenţa serviciilor SS şi Gestapo în ţară, cât şi de măsurile şi legislaţia antisemită introduse de guvernele de după 1938. Susţinuţi de comitetul central al societăţii şi în câteva rânduri de regina ţării, începând din Decembrie 1941, delegaţii grupului „E" au fost autorizaţi de guvern să viziteze lagărele pentru evrei, reuşind să obţină chiar îmbunătăţirea regimului de detenţie, dar şi scoaterea de acolo a mai multor sute de copii care, după îngrijire şi echipare cu îmbrăcăminte, au fost îmbarcaţi spre Palestina. Cum evreilor le fusese interzisă practicarea medicinei şi studiul la facultăţile de drept, medicină şi farmacie, Crucea Roşie a înfiinţat o policlinică specială, în care medicii şi studenţii evrei exmatriculaţi puteau da consultaţii gratuite coreligionarilor lor. Peste 80 la sută din ajutoarele acordate de serviciul pentru prizonieri şi refugiaţi în această perioadă au fost destinate evreilor. Scurt timp după dezastrul militar de la Stalingrad, oportunismul şi lipsa de orientare morală a conducerii de atunci, s'a ilustrat prin uşurarea treptată a condiţiilor de emigrare a evreilor spre Locurile Sfinte, şi apoi desfiinţarea lagărelor de concentrare. Antoneştii s'au pus astfel în opoziţie deschisă faţă de repetatele cereri ale lui Himmler, şeful poliţiei secrete germane, de a i se preda evreii din România, pentru a-i duce la lagărele de exterminare.

Activitatea CRR nu a încetat însă la 9 Mai 1945, data capitulării Ger-

maniei. Urmările războiului în ţara noastră s'au prelungit şi în anii următori, prin devastările ruseşti, cumplita secetă din Moldova în 1946, însoţită de o epidemie de tifos exantematic şi, în fine, prin prezenţa în ţară a sute de mii de soldaţi sovietici trimişi înapoia frontului pentru refacere, ca şi a refugiaţilor din provinciile ocupate. În aceşti ani, CRR a organizat în Moldova 34, iar în Transilvania 6 spitale mobile, precum şi 18 dispensare. Infirmierele cu şorţul alb şi cruciuliţă pe piept îşi făceau zilnic drum, după epuizantele ore de îngrijire a bolnavilor, prin satele vecine, unde întocmeau inventarul nevoilor familiilor celor mai greu lovite de soartă, ducându-le în zilele următoare alimente, medicamente, rufărie şi săpun, dispărute de mult de acolo. Acest serviciu social îngrijea totodată pe bolnavii de toate categoriile, dându-le primele ajutoare, până la sosirea medicilor. La alinarea suferinţelor, mai ales ale populaţiei ţărăneşti, în timpul secetei, au contribuit atunci, alături de CRR şi societăţile surori din Statele Unite, şi Suedia, precum şi alte organizaţii de caritate, ca NCWC, Caritas, Joint şi Rädda Barnen.

Ultimele patru pagini ale memoriului Crucii Roşii Române depus la Geneva, tratează despre istoricul abuzurilor împotriva societăţii, ce s'au succedat în ritm tot mai accelerat, după 1945, culminând cu răsturnarea definitivă la 23 Septembrie 1947 a conducerii ei, legal aleasă.

Statutele Crucii Roşii Române sunt formal şi astăzi în vigoare, aşa cum fuseseră votate în şedinţa Senatului Român, la 18 Februarie 1915 şi omologate apoi de Comitetul Internaţional de la Geneva. Întrunită încă în condiţii normale, adunarea generală a societăţii din 1945, realesese ca preşedinte activ pe dr. Ion Costinescu, în prezenţa delegaţilor guvernului care, potrivit statutelor, erau membri de drept ai comitetului de conducere. Aceştia erau miniştrii Apărării Naţionale, Internelor, Sănătăţii, Muncii precum şi directorii generali al Serviciului Sanitar al Armatei şi al Căilor Ferate. De notat că guvernul Groza fusese între timp instalat de delegatul personal al lui Stalin, Andrei Vişinski, dar pe lista instituţiilor de lichidat cu prioritate, Crucea Roşie încă nu figura la loc de frunte. Nici doi ani mai târziu însă, în primăvara anului 1947, începură presiunile tot mai intense asupra conducerii, dirijată de tovarăşa dr. Florica Bagdasar, ministrul Sănătăţii, care primise dispoziţii din partea partidului, să conducă atacul. Mai întâi ea ceru cooptarea a 8 noi membri în comitetul central, toţi comuniştii notorii, dar neavând niciunul calificarea sau activitatea necesară în acest domeniu. Pentru a evita deznodământul, conducerea societăţii s'a supus, primind pe şase din ei, în locul acelor membri, care

între timp plecaseră, sau decedaseră. Una din doamnele din comitet, fiind invitată nominal, să asiste la o conferință pentru ajutorarea copiilor, ce urma să se țină la Paris, tovarășa ministru a avertizat-o, că va primi viza, doar în cazul că va colabora cu guvernul, pentru înlăturarea vechii conduceri a societății. Natural că plecarea la Paris nu a fost posibilă. Pentru 26 Iunie 1947 fusese convocată adunarea generală a Societății, în vederea alegerii unui nou comitet central. Având experiența falsificării alegerilor parlamentare din Decembrie 1946, adversarilor legalității și ordinei nu le-a fost greu să aplice aceleași metode și de data aceasta: un mare număr de noi membri a fost înscris în societate, cu doar 2–3 zile înainte de eveniment, folosindu-se o ștampilă a CRR, furată de la filiala ei din Ploiești. În ziua fixată, a pătruns în sală cu forță, o bandă de huligani, brutalizând pe doamnele care controlau legitimațiile. Cum în sală izbucniseră proteste, ministrul Internelor Teohari Georgescu, prezent la adunare, a dat dispoziții prefectului poliției, să aducă forța armată, pentru a evacua sala. Cei prezenți, în majoritate femei, au refuzat însă să iasă, până când, din nou pentru a nu forța lucrurile, dr. Costinescu, președintele societății, a convenit să fie amânată alegerea comitetului până la o altă dată. Câteva zile mai târziu, vechiul comitet încredința totuși unei comisiuni de juriști studierea posibilității de modificarea statutelor CRR, pentru a veni în întâmpinarea pretențiilor guvernului și a-și demonstra flexibilitatea. Rezultatul: tovarășa Bagdazar a declarat, că refuză să se mai ocupe de problemele Crucii Roșii. Atunci, considerând că nu mai dispunea de independența intelectuală și libertatea de mișcare, necesare îndeplinirii normale a misiunii sale, doamna Brăescu demisionează.

Totodată regina-mamă Elena fusese informată, că guvernul anulase acordul privind menținerea ei, potrivit statutelor CRR, ca înaltă patroană a societății, și dăduse dispoziții, să fie înlocuită cu arhiducesa Ileana, mătușa regelui Mihai. Toate propunerile, sau încercările de împăciuire se loveau însă de îndărătnicia tovarășei ministru, care, în mod vădit, nu dispunea nici ea de „independența intelectuală" necesară. Fără încetare, ea ridica ștacheta pretențiilor. Pe de o parte, stagnau toate activitățile normale ale societății, pe de alta se adunau norii negri ai iminentei furtuni. Aflându-se, la sediul societății din strada Biserica Amzei, că Consiliul de Miniștri hotărîse, în secret, dizolvarea comitetului național și a celor regionale ale Crucii Roșii, o delegație a conducerii propuse, la 20 Septembrie desemnarea unei comisii mixte, care, împreună cu guvernul, să organizeze ținerea de noi alegeri neinfluențate pentru instalarea unui nou comitet

central. Au urmat trei zile de tăcere, apoi răspunsul ministrului Sănătății, în care se făcea cunoscută dizolvarea comitetelor și înlocuirea lor printr'o comisie provizorie, prevăzută de o hotărîre a consiliului de miniștri, din 10 Septembrie, apărută în Monitorul Oficial de abia la 23 ale aceleași luni.

Cu multă solemnitate, noua comisie, compusă din „oameni de tip nou" după expresia consacrată, a fost instalată de însuși Petru Groza, primul ministru, însoțit de tovarășa Bagdazar. Ei au insistat, în alocuțiuni patetice, asupra necesității reorganizării Crucii Roșii Române pe baze sănătoase și cu adevărat democratice, fapt ce s'a putut confirma pe deplin, prin desfășurările ce au urmat, în următorii 40 ani, nu numai la Crucea Roșie, dar și în întreaga țară.

MIHNEA ROMALO

DANDARA

I

Pădure, scoarță de stejar și izvor rece
de frică cei zece
au uitat să'nece . . .

Până la amiază
dorm în cuib de barză
iară pe înserat
știu că n'au mâncat; –
cer dela Dandara să le dea păsat . . .

Prin poene
face semne
micul jder care se teme
să deretece prin vreme . . .

DANDARA

II

Miracol
nuntă
ghindă
Dandara. –
. . . să-mi faci cu mâna
să-mi faci 'ntruna . . .

STĂPÂNE

Stăpâne, mai cheamă-mă mâine
din creștet de deal . . .
să-ți cânt din caval;

Stăpâne, stăpâne
mai spune, mai spune
mândra mea mireasă
a pus vin pe masă?

Stăpâne, stăpân
mă bate un spân
ca să nu mai cânt
cu cavalul frânt . . .

Stăpâne, ascultă:
n'am să-ți viu la nuntă
cine să mai vadă
lacrima'n zăpadă?

Stăpâne supus
lasă-mă așa dus
am plecat în lume
poate-mi pierd și urme . . .

SOMN
Lui Lucian Blaga

Stele din fund de lac
se privesc și nu se plac
ard și nu au cum
să-și spele ochii de scrum;

Cum aș vrea
să adorm cu capul pe o stea
să-mi pună iarba saltea
ca să pot mușca din ea.

PRIVIGHETORILE

Se târăsc nouri pe burtă
îi sug boziile și ciulinii
privighetorile au dispărut
cine ascultând nu s'ar înneca

bâzâie câte un gărgăune
cad grăunțe care nu răsar
birjarii își îndeamnă caii
o țuică rece se convertește pe gât . . .

Paris, Februarie 1987

SE ÎNȘIRĂ NOURI PE CER

Se înșiră nourii pe cer mărgele
nu mai e nevoie de ploi
cerul poate fi strâns în curele
ca să nu alunece în noroi.

Arborii au rămas goi
nu mai au frunze
pentru o căpățână de usturoi
ar aduna pe crengi vechi călăuze;

Zadarnic se încearcă să se prindă meduze
peste valuri se întind mântăi
dar de lipsă de azur, ar încerca să se scuze
că pe pulpe i-au apărut vânătăi.

Ars pe buze
cu brațele atârnate pe un caiet
ar desăvârși alte metamorfoze
din oasele unui înjunghiat poet.

CUI SĂ MĂ ROG

Pe cine să întâlnesc?
La ce soare trebuie să privesc
cui să-i cer picătura de azur
pe care noaptea a uitat s'o acopere?! . . .

INELUȘ

Ineluș
învârtecuș
dece m'ai uitat sub duș
răstignit de un arcuș
parcă ai vrut
să mă lași cu'n deget rupt.

Ineluș
învârtecuș
repede, cum ai plecat
ai uitat cum m'am chemat.

Ineluș
învârtecuș
te-ai lăsat ca să te prindă
să te'ntindă lespede peste oglindă.

Ineluș
învârtecuș
m'a durut degetul rupt
m'ai lăsat așa pierdut.

Ineluș
învârtecuș
am lăsat ca să te facă
din inel o mică toartă
să pot să te-atârn la poartă.

Ineluș
învârtecuș
am pus luna să ne întoarcă parcă.

Ineluș
învârtecuș
lasă pleoapa să se închidă
peste mine în firidă . . .

Paris, Martie 1987

PĂIANJENUL

Păianjenul deapănă firul
de el va înnoda safirul
pe care binișor îl va suge

strânge
ce curge;
soarele se încăpățânează
să întârzie prea mult la amiază
dintr'un vierme și o rază
s'ar putea țese o pânză
arsă în spuza

încetișor, încetișor
au ajuns
în cuptor
unde se culcă și mor

nu, nu fii trist –
e ultimul acatist.

OMIDA

Pe o cărămidă
doarme o omidă
pe un scai
cântă pasărea din rai
dorm după cum vor
întinse la soare în pridvor;
din flori de salcăm
curg picuri de parfum
omida a început să miște
pe pasăre inima o îndeamnă să guste
răsucind puțin
ca pe un pahar cu vin
însă cei de sus își bag' peste tot nasul
și însemn păcatul cu plaivasul.

Paris, 23 Aprilie 1987

ZBOR DE LĂCUSTE

DE DIMINEAȚĂ

Cineva de dimineață
cu fața bătrână și creață
mi-a zis că ar bea
cerul de mentă albastră
iar din calea lactee
ar vrea să bea colastră

din stele ar face conduri și inele;
când privești în sus, ce frumos
e cerul întors ca o căldare pe dos

înălțimile, verticala parcă au pus pe pirostrii oala
iar fumul când urcă
ne desleagă sufletul când se usucă

pe cine să dai la o parte?
legate una de alta sunt toate
ariciul ori cât și el ar vrea să se sbată
soarele îl aruncă în altă baltă

Dacă pe Dumnezeu ar mai vrea cineva să-L privească
i-ar fi greu
parcă peste ochi i-a crescut iască!

ZBOR DE LĂCUSTE

de cum lăcustele au început să sboare
au vrut ca pe Dumnezeu să-L omoare
pe bătrânul acela de peste timp, Frumos
l-au întins pe iarbă sfios
pe velințe de aur și de rugăciune
ca oricine îngenunche
Mirul stors cu evlavie dintr'o stupină veche
și mierea întinsă pe Cântarea Cântărilor
ar putea să fie mâncată cu pâine.

ÎN PRĂPASTIE

Doamne, am intrat în prăpastie orb
căzut, lasă-mă sudoarea să-ți sorb
apoi ajută-mă ca nimic să mai știu
să umblu în mine ca un pustiu;

Doamne, nu mă ierta dar am să îndrăznesc să te rog
ca dacă vrei să mă pierzi, nu mă lăsa olog
lasă-mă să ajung sus, cu lancea în mână, pe meterează
unde o lăcustă bătrână o să mă închine și să mă roază . . .

Paris, Aprilie 1987

IOAN I. MIREA

TITUS BĂRBULESCU

SĂRUTĂRI DIN UNGARIA
(Fragment din Partea a II-a: ACASĂ)

Niciodată toamna nu fu mai frumoasă . . .

(In cursul bătăliei de la Bresno-Bistrița – în Martie 1945 –, protagonistul romanului, rănit grav, este evacuat la inamic de brancardieri germani. Operat de urgență la ambulanța militară de lângă lagărul mobil de prizonieri din Ceața (Cerni – Lehota, Tatra). Lagărul și ambulanța vor fi ocupate de partizani slovaci și ruși, paraşutați în spatele frontului, cu care s'au aliat soldați din trupele gen. Vlasov, foști colaboratori cu armata germană. Șeful lagărului este spânzurat, tot personalul militar german, luat prizonier, lichidat sau expediat spre liniile frontului aliat ruso-român. Echipa medicală germană în stare de arest continuă să îngrijească pe răniți. Pe măsură ce trupele aliate înaintează, ocupă terenul și iau în sarcina lor mijloacele de comunicație, cei răniți grav sunt evacuați cu trenul sanitar spre Viena, apoi Linz, unde s'a făcut joncțiunea între armata roșie și aliații occidentali. La spitalul militar – fost german, acum aliat – 17 B., din Linz (răniții au fost transportați din Viena, în vagoane militar-sanitare), sublocotenentul de rezervă Ion Florian era sub perfuzie, de mai multe săptămâni, în stare de comă aparent profundă.)

. . .

Printre paturi improvizate și târgi așezate pe solul vagonului-spital, toate ocupate, printre gemete lungi și mirosuri amestecate când de fecale evacuate, când de antiseptice și droguri puternice: leșie, eter, morfină, amoniac, zăcea pe o saltea un fel de fuzee învelită în întregime cu bandaje lipite cu adeziv, umflată, pe alocuri, de tampoane de vată din care ieșea – din partea superioară a fuzeei – un cablu legat sus pe o policioară cu două aparate: unul în metal alb, vârît într'un borcan de sticlă plin pe trei sferturi cu lichid, altul cu un ecran de țiplă pe care oscilau niște săgeți, marcate cu cifre. Se auzea, sub învelișul de vată, o respirație precipitată, un gâfâit continuu. Picura calciu în vinele bolnavului; din când în când glucoză, de astă dată grație unui dispozitiv introdus prin nas spre cerul gurii.

Rănit greu într'o groapă de obuz peste care căzuse un alt obuz, sublocotenentul Ion Florian avea aerul că reflectează adânc, uneori tare, căci din fuzee în dreptul gurii, ieșea câte-o vorbă strecurată. Iar în urechea lui Ionică parcă țipau glasuri când castrat îngerești, când întrerupte de răgete de fiară rănită, captivă, pe cale de a-și rupe legăturile și de a-l ataca din nou... Încercă să se miște, să se apere cu unghiile. De cine? De niște feline cu ghiare, căci cântecul îngeresc încetase de îndată ce încetase să-i picure în vine licoarea ca o căldură lenește. N'a putut. Efortul îi era inutil, olog de mâini și de picioare. Nasul doar i se înneca într'un nisip umed, grețos oarecum, care se strecura în firicele minuscule din ceruI gurii spre gâtlej, i se risipea în tot corpul din urechi, din fundul ochilor, pulsând spre inimă. Un roi de viespi zumzăia acum în jurul lui. Nu le vedea, ci le auzea și le simțea apropiindu-se de fața lui gata să-l pișie... – Nu vreau să mă pișcați, otrăvitelor! Pui de draci, înapoi... Dar ele înaintau și el o lua acum înapoi, târîndu-se ca un olog. Ciudată călătorie de-a'ndărătelea, de rac neputincios într'o baltă stătută cu rădăcini putrede, lovit de toiul căldurii, în toiul verii, coborînd din bălțiță în bălțiță, pe malul râului Doamnei. După raci. – Tot eu sunt? Cine sunt? se întrebă moale, imperceptibil Ionică. Sunt dincolo. Unde? Într'o baltă puturoasă... Dă-i încolo de raci! Nu mă mai interesează, dacă nu mișcă... O să-i deștepte ploaia! Când va ploua... După ce trece procesiunea și gloata de oameni cu sfânta!... Așa o fi? Nu, aitfel era. Adică cum?... Fusese luat de somn în livada de acasă, de la bunici. Se culcase pe o bancă, în fundul grădinii, lângă scrânciob, în pajiștea pătrată cu patru pomi – doi meri crețești, doi meri domnești –, lângă bancă un tei. Se culcase la umbra teiului, după amiază. Nu, mai exact: era alături, pe o latură a pajiștei unde se jucau în cinci la patru pomi. Lângă tei se ținea cine n'avea pom, pândea și alerga mai repede decât tine să-ți ia pomul când îl părăseai. Ți-l lua, chiuind. Tu, înghițeai gălușca, îi luai locul de pândar... Ionică se culcase după amiază în fundul grădinii. Nu se putuse scula înainte de venirea serii. Cădea seara, se va face noapte. Nori grei ca niște ugere vinete se coborau, gata să se spargă peste el. Iar el nu știa cum să facă să alunece culcat, sub bancă, pe iarba scurtă și uscată, de-a lungul ei, să nu-l plouă. Se lăsase ceață din norii vineți. Din nou viespi. Un roi de viespi se adunau pe lângă fața lui, se roteau mai aproape, vreo cinci l-au înțepat: una la ceafă, alta în șold sub cămașe, două la braț... Încă una, rea, umbla să-i intre în gură, să-i bage acul în limbă, poate în gâtlej, poate în fundul ochilor, prin nas!... Ionică și-a strâns buzele, și-a lipit pleoapele. A simțit totuși înțepătura:

viespea pătrunsese printre buzele strânse. El i-a băut veninul odată cu stropii de ploaie care cădeau mărunt, crescând mai mari, gustoși. A fost bună ploaia pentru el și pentru iarba arsă de sub el, peste care căzuse, lungit, câtamai omul lovit de somn... Și mai ales ploaia fu bună pentru creerul lui încins, în care gândurile umblau vraiște, i l-a spălat de ceață.

Ploaia se înfiltrase în sângele care curgea, acum, mai liniștit. Și capul – mintea –, parcă i s'au mai limpezit. Nu-l mai durea nimic. Auzi pe cineva vorbindu-i într'o limba ciudată. Un glas femeiesc. Ce-l întreba? Ce putea să-l întrebe? – Ce te doare iubitule? Cine mi te-a supărat... Vocea îi era cunoscută. Avea inflexiunea aeriană a ariei, cântată suav pe un registru de soprană dramatică, din **Cosi fan tutte...** Repeta libretul din italiană, transpus fantezist într'o românească cocoloșită ca pentru copii. Liber, aromitoare pentru un om bolnav. Bolnav. Dar, ce moaș'sa pe ghiață de boală îl lovise? Lovit de insolație, adormit pe o bancă din fundul grădinii, pe spate și cu capul în soare... Textul era adaptat situației. – Nu mă doare nimic, răspunse el. – Ți-e foame? Ți-e sete, puiul mamei?... – Mi-e sete. A băut. S'a ridicat în picioare. A întins brațele în cruce ca un somnambul. Parcă a făcut un pas cu ochii închiși, deschiși înăuntru, ca într'un hău adânc cu licăriri palide de stele care de mult se stinseseră pe cerul de sus... S'a oprit totuși la timp să nu cadă peste streașină, dincolo de care plutea prezența ei, la un metru în fața lui. O simțea cum vine spre el dând din aripi. O aștepta. Vine. Voi să-i mângâie părul moale, s'o pipăie pe sâni. A murmurat: – Carmen, scumpo! Pentru ce cânți Mozart? Tu cântai Bizet... la-mă de mână, tu vezi, eu nu... Nu știi că avem întâlnire? Avem întâlnire mâine, ce cauți astăzi când ai repetiție?... Îmi pare bine că nu mai ai repetiție, te-a înlocuit Ileana... Hai, vino! Sunt foarte obosit... – Azi e mâine, i-a zis ea. Uitucule! Ai uitat că mergem la sindrofie... Suntem invitați la Madam Papadopol... La auzul numelui Madam Papadopol, Ionică râse cu poftă: Carmen era fata Elenei Schulz, căsătorită cu maiorul de jandarmi din Justiția militară, Victor Papadima. Vechi și mare crai, bătrân acum. Își părăsise de mult soția cu doi copii atunci mici: Mircea, prietenul lui bun, astăzi ofițer activ, în permisie de pe front și sora lui Carmen... Pe Carmen o cunoscuse mai bine după examenul de sfârșit de an al Conservatorului de arte frumoase, luase premiul 2, la conto, deși merita să fie prima... Madam Schulz – poreclită de copii Madam Papadopol, cu aluzie glumeață la originea balcanică a tatălui lor – de Curte Veche – dăduse atunci o mare recepție acasă, pe general Manu, în onoarea laureatei. Au petrecut, dansat și cântat până dimineața. Pe Ionică l-a oprit Madam

Papadopol să doarmă la ei, pe General Manu, după plecarea invitaților. Cum băuse, era foarte vesel și îi declarase mamei că pe fată vrea s'o ia de soție peste vreun an, când va fi mobilizat, trimis pe front. Dacă nu va reveni, Carmen va fi „văduvă de război"; se va scrie în **Universul** și **Cuvântul** – nu în **Dimineața,** nici **Adevărul,** care nu-i plăceau – că „celebra noastră cântăreață cu renume internațional, primadona Operei Române din București, Carmen Papadima și-a anulat turneul de spectacole proiectate în străinătate, la Opera din Viena, unde a fost invitată să cânte Mozart, la Scala din Milano, unde a fost invitată să cânte Verdi, din motivul unui crud doliu de familie... Soțul ei a căzut pe frontul din Rusia. „Mort pentru patrie"... Mama Schulz – Madam Papadopol l-a mustrat atunci, l-a sărutat pe frunte, pe obraji: – Mare nebun ce ești, cum poți imagina asemenea năstrușniciil... Mâine vom vorbi din nou de toate. Acum te duci să tragi un somn bun, în camera din fund cu Mircea, viitorul tău cumnat... Mircea era și mai vesel. S'au strecurat amândoi din cameră, după ce casa se liniștise, spre partea opusă a apartamentului unde era sala de baie, contiguă cu camera Carmencitei. Se ivea un fir de lumină sub ușe. În stânga – sus a ușii, o gaură minusculă în dreptul ochilor de bărbat înalt, invizibilă pentru cine nu știa, sau era de stat mărunt. – Clătește-ți ochii, amorezatule, îi zise acesta, indicându-i scobitura de sfredel, discretă. Să vezi cu cine ai de a face. Pe furate, ca merele... Carmen își lua dușul. Stropii de apă cădeau abundent peste profilul clasic, gâtul lung și alb sub ploaie, peste mărul rotund cu sfârcul roz ca un mugure de trandafir, impertinent, în timp ce brațul se plimba peste șoldul oval, lovit în plin de țâșnetul apei, peste coapsa lin coborîtoare spre genunchiul mic, unde mâna a poposit o clipă, masându-l cu grije, tot corpul răsucindu-se atunci, torsul aplecându-se pios, spre ochiul din ușe...

– Mergem la sindrofie, murmură din nou Ionică. Așa, foarte bine. La cine? Tu știi mai bine, spune-mi la cine suntem invitați? Dar eu nu văd, fato! Spune-mi tu ce se petrece cu mine. Condu-mă în Bucureștiul ăsta cu lumini stinse și maidane de dărâmături din cauza bombardamentului. Și în ceața din Ploiești!... A luat-o de braț, a strâns-o lângă el să nu fugă. A strâns în mână un pumn de fum. Fugise... Cum să ajungă el oare, singur acum, lopătând cu brațele prin beznă și ceața artificială care era pompată abundent peste străzile desfundate și casele rămase în picioare, cu perdelele trase, cu obloane întărite cu saci de nisip ca să nu le vadă, nici atinge avioanele engleze noaptea, avioanele americane dimineața? Se afla acum pe insulă – a adulmecat mirosul de cozonac și prăjituri cu frișcă de

la Cofetăria centrală a „Insulei" din Ploiești, vânturat cu duhori care ieșeau de jos, din canalul răscolit și transformat în crater de bombă, cu țevi sparte. – Ceață deasă pretutindeni, care camufla tot orașul odată cu instalațiile și rafinăriile petrolifere. Cofetăria mare din centrul orașului devenise o namilă osificată, primăria, casele boierești din jurul ei, Ionică mirosind, parcă le zărea ca niște siluete grase, unse cu păcură, cu ziduri construite din membre dislocate de dinozauri, brontozauri și alți monștri fosilizați, de foarte multă vreme... De fapt, ce căuta el aici, în niște fundături de moarte? Singur, fără Carmen cu care trebuia să se ducă la o petrecere... Sau nu, la Operă: repetiția generală a... Ce repetiție generală?! – O cam iei razna, băiatule! își zise în sinea lui Ionică. Te repeți, tot încercând să vezi în tine... Adormitule! Uită-te bine pe unde umbli. Drept, nu ca un somnambul!...

Ionică tocmai părăsise adăpostul lui de la Prefectură. Bun, adânc de opt metri, cu trepte, cu galerii subterane cimentate, cu ieșire în spatele mamelonului, unde fusese amenajat un gârlici, lângă masivul de flori... Plecase cu soldații lui în misiune de curățire după bombardament: aduna morții din canale, șanțuri, de sub dărâmături. Cadavrele erau așezate frumos, unul peste altul, în căruță, ca niște stive de lemne. Erau transportate apoi afară din oraș la cimitirul „Trei coceni". Aici erau expuse câtăva vreme pentru a fi recunoscute de familiile lor; apoi erau îngropate fie în locul de veci al familiei căreia îi aparțineau, fie în șanțul mare și lat, săpat ca o tranșee din marginea de jas a cimitirului. Cu popi și rugăciuni.

...După ce terminase școala militară de ofițeri de rezervă din Sibiu, proaspăt sublocotenent, Ion Florian fusese repartizat la Regimentul 3 Călărași din Ploiești. Fu însărcinat cu instrucția recruților. Să-i învețe calul și părțile lui – cea mai nobilă cucerire a omului! Mânuirea armelor, tragerea la țintă mobilă – ca în iepuri. – ...Cum să spintece inamicul cu baioneta, în lupta corp la corp, de jos în sus, potrivit unei curbe care trebuia să pătrundă în mațul gros, se ridica sucindu-se în pântece spre inimă, de la stânga spre dreapta – pentru un dreptaci –, de la dreapta spre stânga – pentru un stângaci. (Din manechinele de paie învelite într'un sac cu șapcă pe cap ieșeau paie și cârpe rupte după măcel. Le zbura vântul...) Îi mai învăța să mărșăluiască în pas cadențat, cântând voios; să atace în trăgători împrăștiați: culcat! Sculat! La atac, uraa!... Îi învăța mai ales ascultarea și executarea comenzii șefului. Era cea mai frumoasă virtute a soldatului, însă șeful trebuia să dea exemplul... Urma să plece cu ei pe frontul din Moldova.

Era pe vremea apusului războiului din răsărit. Frontul se deplasase din nou pe teritoriul românesc. Armata roșie trecuse Prutul spre Iași, mai jos intrase și mai adânc, peste Siret, spre cotul Carpaților. Se șoptea din ce în ce mai insistent că va fi pace. Cu cine pace?! Cu inamicul, bine înțeles, dar care erau mai mulți!... Cu forțele aliate anglo-americane, foarte bine. Toată lumea era de acord, mareșalul însuși o dorea, făcea demersuri discrete pe lângă aceștia, prin intermediul Italienilor care ieșiseră din axă, trecuseră cu Anglo--Americanii, cu De Gaulle și Franța liberă, luptătoare din nou... Se zvonise chiar că unități aliate erau pe punctul de a debarca în Balcani, începând cu Constanța și litoralul Mării Negre. Lumea le aștepta – cum așteaptă țăranii ploaia după secetă: cu procesiuni cu Sfânta Paraschiva prin părțile Iașului, cu Sfântul Dumitru Basarabov prin câmpia Dunării!... Dar vești bune de la „marii aliați ai Rușilor" nu veneau, cel puțin pentru omul de rând care gândea religios, cu teamă de dracul și dragoste pentru Dumnezeul Românilor: n'o să ne lase în ghiara păgânilor. Au să vină creștinii din apus – căci ce rău le-am făcut, din contră! I-am apărat de dracul. Acum să ne ajute, să fie împreună cu noi contra năvălitorilor!... În schimb, veneau Rușii – armata roșie, sovietele –, cu pradă, femei violate, foc și gospodării arse cu vite și oameni împreună. Emiteau posturile de radio, în limba românească, mai ales din Odesa: La arme, tovarăși! Întoarceți armele în contra fasciștilor... Armata sovietică vă va elibera de boieri, de regimul moșieresc-burghez care v'a făcut carne de tun, să muriți pentru Hitler și slugile lui, pe pământul străin al fraților voștri muncitori și țărani din slăvita și dreapta Uniune Sovietică!... Lumea asculta și alte posturi în limba românească, Radio Londra mai ales, care tot așa vorbea, în fond: răsbunător, pedepsitor pentru tot neamul românesc căruia i s'a năzărit să se ridice într'o zi în contra cotropitorului din est: imperiul sovietic!... Auzi dumneata, armata română a trecut Prutul, în 1941, călcând peste un teritoriu realipit de Ruși Uniunii Sovietice în urma unui faimos „ultimatum sovietic", în 1940!... (Pentru Anglo-Americani, Basarabia și Bucovina de Nord aparțineau acuma de drept spațiului geo-politic sovietic, fiind dat că astăzi Sovietele sunt marele aliat al democrațiilor occidentale în războiul anti-hitlerist! Ca și pentru Nemți, de altfel, care mai anțărț nu formulaseră decât o mică rezervă cu privire la acest drept: Bucovina septentrională, anexată și ea, prin care se depășea limita stabilită între Ribbentrop și Molotov, în codicilul pactului de neagresiune din 1938...) Mai mult, Românii agresori, aliați cu barbarii hitleriști, au trecut Nistrul, au continuat războiul în Ucraina, Crimeea, Caucaz, au pierit cum o meritau la Stalin-

grad... Ce-au căutat peste Nistru?... Bietul român care-i asculta, se întreba totuși: ...dacă faci un război, cu speranța că te vei cotorosi de inamic, când și acolo unde acesta va cere pace, pentru ce forțele aliate au pătruns în Normandia, în Italia, vor pătrunde mâine în inima Germaniei? Pentru că sunt victorioase cu speranța că inamicul va capitula... Iar cât privește frontul oriental, Rușii au depășit hotarele Uniunii Sovietice, intră cu foc și sabie în Polonia, în România, mâine în Ungaria, Austria, Germania... Pentru ce? Pentru a obliga inamicul să capituleze. Total, pe tot frontul. După postul de radio Londra, la fel ca posturile sovietice în limba românească, toate aceste teritorii ne-rusești erau „eliberate de sub tirania fascistă". („Eliberate pentru a fi ocupate", scria cândva Eminescu privitor la înaintarea rușilor în principate, în Balcani!...) Românii vor trebui să plătească! N'au decât să se înțeleagă direct și exclusiv cu URSS. Cu Stalin, care va ști el să-i învețe democrație populară, geo-politică, relații internaționale...

...Noile unități ale regimentului 3 Călărași erau instruite afară din Ploiești, la Bucov, unde se aflau comandamentul și efectivele de soldați, adăpostite în bordeie acoperite cu pământ. Câmpul de manevră, de exercițiu, se desfășura peste spațiul legănat cu dealuri și văi, presărat de lanuri de grâu și porumb, de sfori de vie, crânguri răcoroase, spre podgoria voioasă a Văii Călugărești. Ofițerii, proaspăt ieșiți din Școala militară – activi sau de rezervă –, făceau cu rândul la Ploiești îndeplinind misiunea de a aduna și înmormânta victimele bombardamentelor repetate anglo-americane. Noaptea și ziua... Ionică tocmai își terminase rândul de șef-gropar-al-morților din Ploiești. S'a întors la baza din Bucov, cu satisfacția de a-și petrece duminica la aer curat, cu masă gustoasă la popotă – sau la cazan, când era ofițer însărcinat să controleze „ordinarul trupei" – (tocănița de miel, cu roșii, vinete, ceapă prăjită și verdețuri pe de-asupra, era faimoasă. Aveau dreptul soldații la trei gamele pline, la o pâine pe zi, cartofi fierți într'un alt cazan...) După programul de seară, care se termina ziua, Ionică se gândea că poate da o raită pe la Valea Călugărească, unde erau mulți refugiați din Ploiești, familii cu fete de măritat – tineri de vârsta lui mai puțini, căci erau luați la armată –, refugiați din toate părțile; un preot cu preoteasa de prin părțile Iașului, cu trei copii – îl ajuta la biserică pe preotul din sat. Pe Ionică îl primeau cu mare simpatie, când unul când altul. Ce să faci? La război, ca la război, sau ca pe pomelnicele de la biserică: morții cu morții, viii cu viii! Petreceau vacanța. Se lăsa adesea cu chef, vinul roșu, spumos, de anul trecut, curgea

plin din ulcele și pahare în grâul mesenilor. Se cânta, se jucau cărți, se dansa...

Dar, iată că trece prin bordeie comandantul divizionului, maiorul Pamulea. Grav, cu voce aspră: – Toți ofițerii, subofițerii, soldații sunt consemnați la bază. Mi s'a comunicat că vom fi atacați de avioane cu parașutiști... Pe parașutiști îi capturați vii. Nu trageți în ei decât dacă atacă în formație de luptă. Și sunt mulți... Americani, Englezi, se pare. Fiți vigilenti, copii! De avioane ne apără anti-aeriana. Inutil să risipiți gloanțele. Trec prea sus. Ați înțeles? Executarea! – Să trăiți! a răsunat corul tânăr de voci bărbătești, din gloata de soldați adunați pe tăpșanul din fața bordeiului central – nu mai înalt, dar ceva mai acătării: două tufe de flori la intrare –, al căpitanului George Buiuc, șeful escadronului. Ofițerii erau grupați în jurul lui, și-au ciocnit pintenii cizmelor în poziția de: drepți! Au salutat cu mâna la cipilică.

Către ora 4 dimineața, la schimbul trei de sentinelă, sună strident și puternic sirena de alarmă: odată, a doua oară, a treia oară mai lung. Anunța avioanele care treceau peste Ploiești. Se îndreptau spre Bucov și Valea Călugărească. Recruții ieșeau repede din bordeie, echipați ca pentru atac de noapte, cu arma la mână, se desfășurau în grupe, plutoane, înaintând în trăgători peste câmpul cu gropi – adăposturi naturale în arătura proaspătă pentru semănăturile de toamnă – din preajma bordeielor, s'au împrăștiat, destul de excitați; își șopteau, depărtându-se unul de altul: vin parașutiștii! Se auzeau comenzi scurte: – Culcați! Nicio lumină... La pândă! Cu ochii sus... Când a apărut prima formație de fortărețe sburătoare, au răsuflat oarecum ușurați, s'au vârît mai adânc printre brazde, s'au lipit de vreun taluz, în marginea șleaului de care. Au început să plouă bombele în covor. Au căzut câteva și peste bordeiele părăsite de soldați. O ordonanță a fost totuși atinsă, care rămăsese acasă cu treabă pentru d-l ofițer... La fel, din caii de tracțiune care pășteau într'un țarc, vreo trei au fost răsturnați și răniți – vor fi tăiați! Niște magazii îngropate au fost răvășite... Pe câmpul lung de arătură, cu gropi și hățișuri de aluni și arini pe margine, a fost răsturnat – pe ici, pe colo – încă odată pământul făcându-se gropi, noi adăposturi în gropi de bombe... Ardeau în zare, spre Valea Călugărească, flăcări învăluite de fum, explodau buchete de stele roșii, se înălțau curb, se stingeau căzând în preajmă. Fulgera, tuna, se scutura cerul de grele păcate!

Altă formație de avioane, apoi alta. Se întețise și numărul avioanelor și tragerea antiaerienii. Vedeai, destul de departe, spre Valea Călugărească,

un covor de avioane care lăsă tocmai să cadă întâi niște rachete luminoase, apoi un pâlc de parașutiști. Vizibili, ce-și puteau închipui? Că-i așteaptă trupe rebele de partizani, „rezistența interioară" – cum se spunea la Radio Londra –?! (o rezistență interioară și trupe rebele contra regimului nu existau. Contra rușilor, poate. Mai aprige decât armata mobilizată, obosită de războiul care se'ntorcea acum în țara din nou invadată!) Antiaeriana trăgea năprasnic. Un avion atins, căzu rotindu-se ca o torță. Din el sări pilotul, cu parașuta. Alt avion atins, se prăbuși într'o rână, înnecat de fum, încercând să aterizeze... Celelalte avioane se depărtau. Bombe nu mai cădeau. Pe pământ, în preajma bordeielor, fumul se risipea. Începu forfota de oameni care se ridicaseră din adăposturi și se adunau pe câmpul de exercițiu: soldați, subofițeri, ofițeri. Apăru călare în mijlocul lor comandantul divizionului, maiorul Pamulea, însoțit de un călăreț. – La mine, Sublocotenentul Florian, sublocotenentul Cristea, sergentul-major Trandafir, sergentul Buzea – care știa rusește –, fruntașul teterist Paleologu –, care știa englezește, de la cancelaria regimentului –, patru călăreți. Luați caii din grajdul ofițerilor. Încălecați! Veniți cu mine...

Am încălecat toți cei chemați. Am plecat repede spre locul unde căzuseră avioanele și parașutiștii. – Să ne grăbim copii. Îi prindem vii... Mi-e teamă să nu-i omoare țăranii de câtă pagubă le-au făcut. Și de câtă moarte seamănă printre oameni nevinovați de-atâta vreme, ziua și noaptea!...

Au pornit toți în galop. Au ajuns sus pe deal, apoi au coborît într'o vâlcea unde zăceau – nu departe una de alta, două carcase carbonizate de avioane mari de bombardament, din care ieșeau mereu volute de fum. În preajma lor, pe o rază de 200 m, se mișca o gloată de oameni în jurul unui pâlc de 5–6 parașutiști speriați, în picioare, cu mâinile pe cap. Formau un cerc care se tot strângeau. Încercau să parlamenteze... Oamenii se'nghesuiau să-i vadă mai de-aproape. În spatele lor, femei și copilandri, purtau coșuri cu struguri, pâine, căni de apă... Maiorul și echipa lui soseau la timp. Își făcu loc printre oamenii care s'au dat la o parte de bună voie. Femeile s'au apropiat cu coșurile de struguri și bucate. Le-au oferit ca la niște oameni căzuți din cer, cărora poate le era foame sau sete. Să îmbuce și ei ceva acum că i-a scăpat Dumnezeu cu viață!... Parașutiștii își lăsară să le cadă mâinile de pe cap, natural de-alungul corpului. Erau americani, unul dintre ei vorbea și rusește, ba o rupea și pe românește, cu accent moldovenesc. Îi fusese frică să deschidă gura până atunci. Zâmbeau acum toți, gustau strugurii proaspeți cu poftă, au băut apă. Se uitau cu mirare la lumea care parcă ar fi dorit să le dea ospitalitate...

Armele, pistolul automat, port-documentele din jurul gâtului le-au dat soldaților, să le poarte ei. Și-au abandonat parașutele... Au pornit apoi, pe jos, încetinel – căci mai aveau în spate o raniță cam grea – spre bordeie, la baza activă a regimentului 3 Călărași unde erau efective noi de recruți, pe punctul de a pleca pe frontul din Moldova... Caii erau ținuți de dârlogi, de către soldați. Numai maiorul Pamulea și cu însoțitorul lui au plecat înainte, călare, spre baza și cancelaria regimentului. Răsărise soarele peste întinderea aurie, cu miros de fân și strugure pârguit, bun de cules.

TITUS BĂRBULESCU

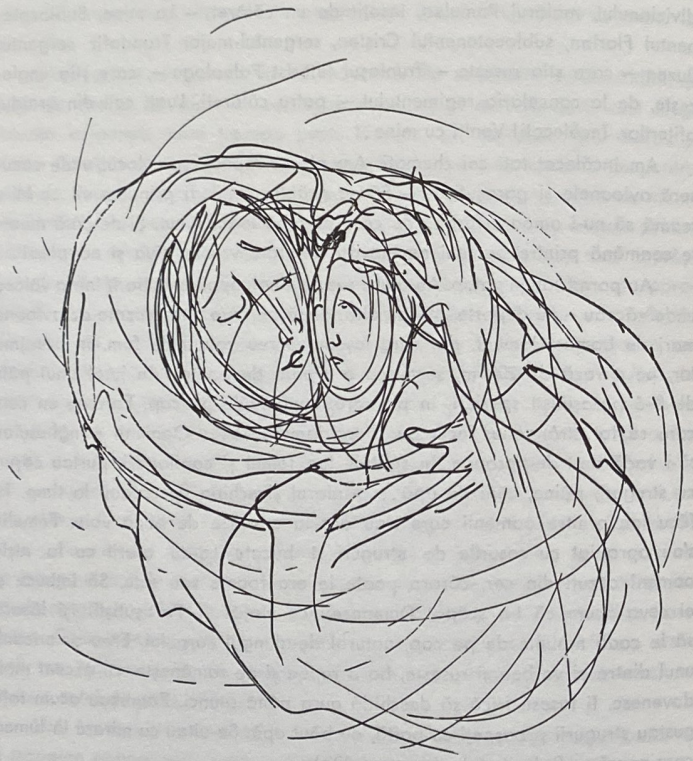

PĂȘEA UN CRIN PE MAREA CERCULUI

– poeme tanka –

Copilul doarme.
Cum se revarsă luna
Cu brazi și greieri!

Casa – mireasma pâinii –
Lin lumina-i adoarme.

*

Ce hărmălaie!
În cimitir, copiii –
De-a ascunselea.

Sunt vrăbii, zice un mort.
Se mai desprinde o frunză...

*

Corăbii din Sud,
Visate'n Cuvânt, păduri
Îmi vor aduce.

Dar eu voi fi sub piatră
Zvârlind cu valuri. În sus.

*

Fiorul Nopții...
Peste plaiul din suflet –
Privighetoarea.

Pe cine cauți, cântec
Ca mine'n eu rătăcind?

*

Şoapta de-o aprinzi
Nu-i înflori tăcerea.
Sâmburii ne-aud.

Şi-ar prinde rădăcină
În prima şoaptă-a lunii.

*

Stins ecoul de stea . . .
Marea râşneşte'n nisip
Nopţile scoicii.

Unde-i lumina ce-a fost
Cuvântului răsuflări?

*

Pe cruce-mi cu muşchi
Un mac pestriţ a'nflorit –
Fluturele!

Nu v'am spus că n'am murit?
Mai mişc din aripi, e timp.

*

Firul de iarbă:
Greiere, dece luna
Printre greierii tăi

Apune? Steaua fără
Lacrima-sunet în ac.

*

După opt ore
Ies din fabrică. Jumătate om.
Jumătate bandă.

Mă vede semaforul.
Dece-mi face cu ochiul?

*

Copilul doarme.
În mână cât o floare
Strânge o rază.

Miroase-a pâine casa
Dintr'un cuvânt cu îngeri.

*

Cât aur moartea –
Prinţesa lumii –
Toamnă cu lună!

O frunză . . . alta . . . alta . . .
Sărac, eu lacul, tremur.

*

– Copiii's murdari!
– Domnule învăţător
S'au jucat prin bălţi.

Ca toţi copiii fugiţi
Din catalog. Sub linişti . . .

*

Cât de proşti am fost.
Moarte! Atât de singuri.
Numai noi eram.

Îmbătrâneşte vinul . . .
Şi cât de mult ne-am dorit!

*

În călimară
Pana ce scrise tanka –
Plopul de mormânt.

Fără vânt cad frunzele
Cu somn îmbrăcându-mă.

*

De-aveai mulți copii,
Durerea ți-era mai mică.
– Avuși doar unul.

Ți l-au ucis pe cruce.
Încă'l mai porți în brațe.

*

Senin. De treceri?
Cât de departe prin noi
Chemarea din corn!

Și unde-o fi cărarea
Urcuș al primei lacrimi?

*

Miroase-a lumini
Și-a suflet de codru
Dulcilor răpiri!

Din când în când o frunză.
Căzând . . . Ne-alungă'n lume.

*

Mă'nșală poarta?
Pe vorbe – mucegaiuri.
Fosforescente.

Fără să-mi dea de știre
Toți au fugit din cuvânt.

*

Cireș înflorind . . .
Ce crud și alb e graiul
Secundei de lut!

Tăcere, frați ai morții!
Sorbiți clipei eternul!

*

Lumina-i cântec,
Iar eu sunt nopții noaptea
Și somnului somn.

De n'aș fi eu, lumino
Cui oare ai fi cântec?

*

Umbra mea, soare,
Nu-i de la tine. Cântec –
Cui umbră îmi faci?

Din somnul tău mă trezesc
Durutelor geneze.

*

Aseară mi-a spus
Că mă iubește. Ba nu.
Au fost doar tăceri.

Ce dacă știi să le-asculți
E curcubeu orice nor.

*

Când ne-am sărutat –
Caisul lunii pline...
Se scutură acum.

Petale cad... În noroi.
Cum putrezește ploaia!

*

Lângă măr – vinul.
Ispita înflorește
Păcatului alb.

Dar mușcă și tu moarte
Din măr și lasă-mi vinul!

*

Mirosul sărat,
Seninul. Depărtarea?
Un mod de a fi.

Marea-mi trezește'n suflet
Durerea malurilor.

*

Pâcla pe ore
O însailă steaua.
Acul tremură

Încercând ca să-mi prindă
Pâlpâiri de secundă.

*

Când îmi treci prin râu
Spun apelor să crească
Pe pulpe'n freamăt.

Moarte, când îmi treci prin râu...
Să'nvidiez eu zeii?

*

Stropii de petrol...
După ploaie – hărțile
Curcubeului.

Dar sângele meu, întrebai,
Ce fel de cântec o fi?

*

Stând într'un picior
Crinii-și zvântă spaimele
Povestind stelei,

Cu căușul palmelor,
Cântecul sânilor tăi.

*

– Cu frică, moarte,
Paharul meu l-ai băut.
– Ce bine-i acum!

Lin șoptea la ureche
De etern dezbrăcată.

*

Salcia'nfloare –
Albii miei de mătase
Cu colb de aur...

Alături cocostârcul
Într'un picior – ce floare!

*

Alte cuvinte,
Graiul din cer scufundat,
Le simt cum zboară

În jurul tăcerilor
Din cuibul spart sub streașini.

*

Crini. Culeg umbre
Peste marginea lunii.
Norii, trec cerbii . . .

Fete culegeau crinii
Pitulându-se'n oglinzi.

*

Din ceașcă îmi beau
Noaptea cu gustul amar.
Îmi pare o scoică

Din care lunii îi sorb
Ecouri reci de perlă.

*

Când liliacul
Va'nflori miezul nopții
Voi pleca la drum.

Frate greier, păzește-l
Să nu se ia pe urma-mi.

*

Lumină lină . . .
Rugul arde nestins.
Opaiț, mai ai timp?

. . . noaptea, pe sub inimă
Stele picură'n șopot.

*

Marmoră crudă . . .
Te mistui moarte'n sărut
Din măr mușcându-ți.

Suflă și stinge-mi ziua,
Spre-a te'neca în mine.

*

Iubeam o fată.
În păr, o narcisă.
Nu-i de la mine.

Cum plouă de trei zile!
Mărunt. Pe urmele ei.

*

Trec cerbii lunii . . .
În porțelan înfloare
Inul linului.

Ai uitat să'nchizi ușa
Poveștilor din mine.

*

Mergând după melc
Mă'ntâmpină lumina
Cu cuiburi în sân:

Dusul nu-i întoarcerea
Scrisă sub coajă în ou?

*

Furnici cară visul
Cu donițele lunii.
„Dacă nu mi-i da

Uite-așa vei rămânea."
Strâmb, le privește-un sânger.

*

Liniștea – ochi verzi –
Ne pândește cuvântul
Când înflorește.

Dece se face greier
Ferăstruind petale?

*

Moarte, toarnă-mi vin
Păstrat de când te-a născut
Spuma luminiii.

Cum gâlgâie ulcica
În straniul râs invers!

*

Cercul încercând
Spre înălțime – un melc.
Oprit pe cruce

Candelei, în spirală,
Îi toarce spaima nopții.

*

Cred că în inimă
Lumina bocănește
Cioplindu-și cuibul.

Polenul de lemn roșu
Prin cântec – curcubeie.

*

Păianjen, sita
Ți s'a umplut de perle!
Ești tu poetul?

Silabă'n plus – o rază –
Îți fură tot poemul.

*

Doctoru' tatii!
Pruncul ia pulsul la crin.
– Arată-mi limba!

Scoțând din gură șapte,
Obraznic râde crinul.

*

Stropul de rouă,
În dimineața lumii,
Pe buza de crin:

Taci, lumină soare!
Stele în mine mai dorm . . .

*

Copii desculți
Fug pe cuvântul reavăn.
Las urme de tălpi.

În ele anii'și fac cuib
Vecini cu marea din cer.

*

Sri Ramakrishna:
S'au dus păpuși de sare
Adâncul mării

Să ni'l măsoare'n cuvânt.
Vai! Ni s'au întors prin lacrimi...

*

Inima-mi zbură
Din colb de policandru:
– Uite vipera!

– Nu-ți fie frică-i ceasul
Cioplit picior de masă.

*

– Să nu ne-audă
Frunzele ce totul spun!
Lumini șoptește-mi!

Caisul hotind șoapta
Ningea șiret spre lume...

*

Rouă în gene...
De câte ori nu ți-am spus?
Privighetoarea

Are spini. Trandafirii
Ce'n suflet te înțeapă.

*

Greu... grea-i mlaștina.
Cornul prin cețuri cheamă.
Visez. Alb. Munții...

Cum să mă smulg din vreme
Să-i prind de sus cărarea?

*

Isus pe mare...
Groapă mi-am fost și's vinul
Cinei de Taină.

Nu pot ieși; pleoapei
Nu-i încă dat să nască.

*

Ghiarele nopții
Mi-au sfârtecat inima –
Ghindă zdrobită.

Mă dor pe rând, stejarii
Din odrăslirea clipei.

*

Coralul mării...
Cine-a sculptat cu acul
Dantela morții?

O fi liniștea albă
A stelei nenăscute?

*

Călcâiul scoicii...
Marea'nflorește'n nisip
Urma-mi desculță.

Dece mi-o șterge din timp
Numai pe-a scoicii lăsând?

DUMITRU ICHIM

RUGĂCIUNE

Vorbe șoptite,
Cuvinte tocite,
De buze
Ursuze
Sau blânde,
Plăpânde,
Glas de copilă
Caută milă.

O știu pe de rost
Așa cum a fost
În vremi de demult
Cum și azi o-ascult,
Pe cum o să fie
De-acu'n veșnicie:
Chemare spre cer
A celor ce pier,
Chemare de dor
A celor ce mor.

O tânără mamă
Fierbinte Îl cheamă
Din ceruri de sus
Să vină Isus,
Să-i vadă copilul,
Să-i vindece chinul,
S'alunge durerea
Să dea mângăierea.

O albă bătrână
Zăcând într'o rână,
Pe patu-i de chin,
De plâns și suspin,
Abia că vorbește

Și borborosește
Frânturi de'nchinare
Cerând îndurare.

Ca fumul de tămâie
Spre Dumnezeu se suie
Din zori de zi și până'n noapte,
Timidă, recitată'n șoapte
Și-ades strigată'n disperare,
Spălată'n lacrime amare,
Din mlaștina de stricăciune,
Mântuitoarea rugăciune.

E veche'n gânduri și'n cuvinte
Dar când răsună'n vorbe sfinte,
Când cerul îți deschide'n față
Și calea vieții te învață,
S'o iei toiag de sprijinire
Și du-te fără șovăire,
Pe drumul sacru al iubirii
Spre'mpărăția Mântuirii.

DEDICAȚIE

Torcând al vieții fir subțire
Amestecat cu bun și rău,
Ca să-mi rămână'n amintire
Am înșirat în lungul său:

Mărgele albe, sclipitoare,
În zilele de bucurii
Și'n vremuri grele, de strâmtoare,
Doar noduri strâmbe, fumurii.

Când bătrânețea mă cuprinde
Cu'mbrățișarea ei de nea,
Las fusul vremii să colinde
Trecuții ani din viața mea;

Și ca mătănii'n rugăciune,
Prin degete se scurg pe rând:
Mărgele, noduri . . . rele, bune,
Ce le perind cu-alean în gând.

MAMA

Poeții n'au găsit cuvinte
Destul de gingașe, de sfinte,
Cu iz curat de vrednicie
Să cânte Mama'n poezie.

Cum de nu pot reda în versuri
Și'n graiuri pline de'nțelesuri
Al Mamei dulce alintat
Și cântul ei de legănat?

Prin pana lor cea ascuțită
Întreaga lume e sluțită
În versuri rupte, afânate
Pocite și lesne uitate.

Dar Mama cere graiul lin,
În viers curat de Serafin,
Să fie'n juru-i iz de crin,
De dragoste și pace plin.

Voi, pictori, meșteri în culori,
Cât v'ați trudit de-atâtea ori,
De ce nu reușiți ca'n ramă
Să prindeți zâmbetul de Mamă?

Pe trupurile dezgolite
Boit-ați chipuri mâzgălite,
Schimbat-ați falnice făpturi
În jalnice caricaturi.

De ce nu aruncați privirea
Acolo unde însăși firea
A pus pe chip surâsul blând
Al Mamei spre copil căutând?

Să știți că nu v'ar fi prea greu
Culorile din curcubeu
Să le'mpletiți ca într'o stemă,
Să fie Mamei diademă!

NICOLAE PETRESCU

*

* *

S. G. THEODORU

O CUNOȘTINȚĂ NOUĂ ȘI UNA VECHE

Toamna anului 1964 m'a găsit la Viena. Eram acolo de câteva luni și nu mă puteam sătura îndeajuns de simțământul de a fi liber. Îmi era încă necunoscută amărăciunea dezrădăcinării și aveam impresia că toată lumea îmi aparține. Nu luam în seamă greutățile și lipsurile prin care treceam, considerându-le trecătoare și speram, ca în câteva săptămâni, să reușesc să ajung undeva în lume, în Austria neputând să rămân.

Cu două luni înainte de a sosi la Viena, o familie de cehoslovaci refugiați fusese înapoiată de austrieci autorităților cehoslovace. Această acțiune a produs un ecou atât de puternic încât ministrul de resort a fost silit să demisioneze. Aceasta n'a îmbunătățit însă cu nimic viața din închisoare a nefericitei familii.

Poliția austriacă, ca și cum n'ar fi avut cunoștință de recenta demisie a ministrului ei, se informa mereu dacă mai suntem pe teritoriul austriac.

Pe cât erau polițiștii de politicoși, pe atât erau de categorici și cum viza mea de ședere în Austria era de numai două săptămâni am cerut protecția Națiunilor Unite. Au urmat două întrevederi după care mi s'a promis protecția solicitată cu condiția de a părăsi teritoriul austriac cu prima ocazie și cât mai curând posibil. Această ocazie a venit însă greu și târziu.

Toamna învăluise Viena, parcă anume pentru mine, într'o manta de tihnă și măreție. Admiram cu nesaț palatele și străzile pline de oameni pe care îi consideram tot atât de fericiți ca și mine.

Ținta mea în acea zi era Westbahnhof, gară pe care o socoteam poarta libertății mele. Nu era printre gările cele mai mari, în schimb își avea cochetăria ei. Era curată, primitoare și părea că-mi zâmbește. Căutam prin ea, cu toate că nu semăna de loc, să-mi amintesc de Gara de Nord din București așa cum o cunoscusem cu mulți ani în urmă.

Peronul la care trăsese trenul când am ajuns la Viena mă atrăgea ca un magnet. Nu se deosebea cu nimic de celelalte peroane, dar pentru mine era o cunoștință veche, un prieten. Gara era luminată din abundență. Pentru prima oară însă mi s'a părut că peronul era mai slab luminat decât restul gării și această diferență de lumină m'a furat purtându-mă parcă în altă lume. M'am oprit la capătul peronului și am rămas nemișcat lângă un stâlp.

Un tren fantomă s'a oprit în fața mea. M'am văzut coborînd din el cu soția și copiii venind la nimeni și la nimic. Sgomotul îndepărtat al unui tren care se apropia m'a scos din amintirile mele, dar nu și din lumea de ireal din care nu mă puteam smulge. Din depărtare locomotiva creștea din ce în ce învăluită în aburi și fum. Părea o uriașă pasăre gata să-și ia sborul. Încetinindu-și mersul s'a oprit însă nu departe de mine, trimițându-și aburii în recunoaștere, până la stâlpul lângă care mă aflam.

Timp de o clipă totul a rămas nemișcat. Pe unul din vagoane am văzut scris un nume familiar și gândurile m'au furat din nou. M'am pomenit în gara trecutului meu. Am ieșit în stradă printre coloanele groase și înalte, unde cândva te aștepta un șir de trăsuri, iar mai târziu, de taxiuri. Luând-o la dreapta ajungeam la una din stațiile de tramvai. De acolo, în direcția Cișmigiului, mergeam doar trei stații. Coborând din tramvai, cu inima bătând din ce în ce mai tare, am cotit spre stânga și am ajuns în fața casei de unde am plecat. Sau nu! M'am dat jos din tramvai și am luat-o spre dreapta, pe strada care cobora ușor. Am intrat pe aleea cu pietriș de lângă Teatrul de Muzică și Balet, am trecut podul, am mers pe lângă biserica mare și înainte de mica și vechea biserică am ajuns la portița metalică

care cele mai multe ori stătea deschisă. Am făcut câțiva pași și m'am oprit pentru o clipă în fața unei uși masive și grele. Am intrat, am urcat câteva trepte și m'am oprit în fața unei alte uși. Nu rămânea decât să sun, ca să-mi deschidă mama. Am întins mâna, dar colțul unei valize m'a lovit în picior și m'a trezit din visurile mele.

Am privit în jurul meu. Mecanicul locomotivei, cu fața neagră de fum, mi-a atras atenția prin gesturile și neliniștea lui. Am încercat să-i șterg funinginea de pe față și să-l îmbrac în alte haine. Eram convins că îl cunosc dar nu-mi puteam aminti nici când nici unde îl mai întâlnisem. Nu-mi puteam însă lua privirea de la el. Gesticulând, vorbea cu o persoană care îmi era ascunsă privirii. Un gând fugar m'a scos din ezitările amintirilor. Da, îl cunoșteam. Trecuseră vreo opt ani de când nu-l mai văzusem dar nu mă puteam înșela. El era. Părea că se răstește la interlocutorul său, care apăruse cu fața complet neagră de fum și îmbrăcat cu o salopetă peticită și murdară. Am socotit că este fochistul și m'am minunat când, după ce au stat puțin unul cu spatele la celălalt, au coborît pe rând, fiecare pe o altă parte a locomotivei ca să se reîntâlnească ceva mai târziu, între locomotivă și primul vagon. De acolo a ieșit mai întâi mecanicul care s'a oprit să inspecteze biela și manivela locomotivei; el era atât de concentrat în cercetarea pe care o făcea, încât nu a aruncat nici măcar o privire fochistului care a trecut pe lângă el. Acesta, cu fața curată, purta în locul salopetei un costum de haine și cravată. Părea de nerecunoscut. Pe locomotivă era acum altcineva și de acolo sus, ca din întâmplare, a căzut o pălărie pe care fochistul a prins-o, a pus-o pe cap și s'a amestecat printre călători.

Un bărbat s'a oprit în fața mea. Într'o limbă pe care nu o înțelegeam mi-a spus ceva ce mi s'a părut că este cererea unei informații. Cum nici una din limbile pe care le cunoșteam nu mi-au putut fi de folos, l-am luat cu mine și l-am dus la biroul de informații. Cu această ocazie l-am mai văzut odată pe fochist care mi s'a părut că era plin de ezitări.

M'am înapoiat după aceea, pe peron. Mecanicul stătea acum la locul său pe locomotivă. Era calm și vorbea cu cel de lângă el. În două rânduri l-am văzut chiar râzând. Peronul s'a golit aproape complet, dar eu nu mă puteam hotărî să plec. La un moment dat locomotiva s'a pus în mișcare și după puțin timp tot trenul s'a făcut nevăzut.

Două zile mai târziu am trecut pe la un prieten din copilărie care era în Viena de peste 20 de ani. Din holul apartamentului, prin ușile de sticlă ale salonului, l-am văzut spre surprinderea mea, pe fochist.

– Ce s'a întâmplat? m'a întrebat prietenul meu citindu-mi mirarea pe față.

– Îl cunoști pe omul acesta?

– Nu, dar tu?

– Da și nu, i-am răspuns eu și după ce l-am tras deoparte ca să nu ne poată vedea fochistul, i-am povestit scena la care fusesem martor la Westbahnhof.

A urmat o tăcere lungă, în care timp ne-am privit unul pe celălalt. Într'un târziu l-am întrebat:

– Cum a ajuns omul acesta la tine?

– Mi-a spus că a auzit că am ajutat mulți români și a îndrăznit să mă roage să-l ajut și pe el să-și găsească ceva de lucru până va reuși să-și legalizeze situația.

– Nu ți-a spus nimic despre modul cum a ajuns aici și despre ce legalizare e vorba?

– A început să-mi povestească ceva dar eram ocupat și i-am propus să vină să luăm masa împreună și cu această ocazie să vorbim. Acuma însă, după toate câte mi le-ai povestit, începe parcă să-mi pară suspect.

Ne-am așezat la masă îngânduraţi. Eram la al doilea fel de mâncare și foamea fochistului mi s'a părut exagerată. I-am zâmbit cu înțeles prietenului meu și am trecut la atac.

– Dumneata, în țară, ai fost cumva actor?

– Nu, mi-a răspuns fochistul, aproape neluându-mă în seamă.

– Ai urmat vre-o școală în cadrul miliției sau a securității?

– Nu, mi-a răspuns cel întrebat uitând să înghită și privindu-mă uimit. Apoi a adăugat cu un ton în care mi s'a părut că găsesc o ușoară nesiguranță. Am lucrat la Finanțe..., tocmai fusesem numit director când au venit comuniștii..., după aceia, ca să nu mor de foame, am lucrat ca muncitor.

– Și nu era bine?, l-am întrebat eu.

– Aproape ca în rai, a zis râzând fochistul și a continuat să mănânce cu poftă.

– Dumneata ești un artist! am exclamat eu cu convingere.

– Poate, mai bine zis o figură. De când am ajuns la Viena am căpătat o impresie foarte bună despre persoana mea, și după ce a râs de ceea ce a vrut să numească glumă, a continuat să mestece netulburat.

La un timp după aceia, prietenul meu l-a rugat să ne povestească cum a reușit să scape din țară și să ajungă la Viena. Fochistul a început să vorbească dar era greu să ne dăm seama dacă ceea ce ne povestea era

adevărat sau nu. Am întâlnit în istorisirea lui persoane pe care le cunoşteam şi am ajuns la concluzia că nu ne înşelase în privinţa identităţii sale şi de faptul că fusese cândva director la Finanţe. Îl bănuiam însă a fi un agent abil, inteligent şi atât de bine pregătit încât să poată face faţă oricărei situaţii şi de aceia l-am ascultat cu răbdare până la urmă, fără să-l întrerup. Când a terminat, prietenul meu s'a scuzat că trebuise să dea un telefon, iar când s'a înapoiat i s'a adresat:

– Eu totuşi nu înţeleg ceva.

– Ce anume?, a întrebat fostul director de la Finanţe tocmai isprăvindu-şi desertul.

– Dumneata, împreună cu alţi doi români, aţi găsit un om pe care l-aţi plătit să vă treacă în Austria, fără să ştiţi că el era omul securităţii.

– Exact!

– Şi aproape de graniţa austriacă cei doi care erau cu Dumneata au fost arestaţi, iar Dumneata ai reuşit să scapi.

– Exact! a spus pentru a doua oară fostul director şi l-a lăsat pe speteaza scaunului fără măcar să clipească.

– Şi aşa ai ajuns cu bine la Viena, am completat eu.

– Poate că nu ai fost atent, mi-a spus prietenul meu, Dumnealui a spus că a ajuns înapoi în ţară.

– Cred că n'am fost eu prea clar. Cu răbdare şi un calm care îmi călca pe nervi, fostul director a început să ne dea alte amănunte în legătură cu plecarea lui din ţară fără să pomenească însă nimic de călătoria sa cu trenul. Atunci prietenul meu l-a întrebat direct:

– Cum ai trecut graniţa ungaro-austriacă? A urmat o pauză după care cu multă ezitare în glas, vorbind încet de parcă ar fi dorit să nu fie auzit, a răspuns:

– Cu trenul.

– Ai avut un paşaport?, am întrebat eu prefăcându-mă uimit.

– Ar fi fost simplu pe calea aceasta. Credeţi că se mai dau astăzi paşapoarte la cerere? N'am avut paşaport..., am avut noroc..., a fost o adevărată minune..., m'a ajutat Dumnezeu şi...

– Şi mai cine?, l-am întrebat eu, dar fostul director părea că nu mă auzise şi vorbea numai pentru el.

– Numai acum îmi dau seama ce înseamnă să fii liber..., ţara este o închisoare uriaşă şi în ea sunt mai peste tot beciuri şi cuşti cu gratii în care nu ştii dece intri şi nici dacă vei ieşi vreodată..., eu am avut totdeauna

noroc..., am stat acolo doar doi ani..., acum sunt liber, liber cu adevărat şi n'aş dori să-i pricinuiesc necazuri celui care m'a ajutat. Omul acela...

– Dumneata te referi la ceferist?, i-am spus eu privindu-l în ochi.

– Ceferistul?, a spus el aproape în şoapte şi m'a privit uimit.

– Ca să fiu mai precis, mecanicul de locomotivă, şi cum fostul director mă privea ca şi cum nu înţelegea ceea ce spuneam, am adăugat: mecanicul locomotivei pe care ai ajuns la Viena acum două zile.

Fostul director a rămas fără glas. A urmat o tăcere lungă care a fost întreruptă de sunetul telefonului. Prietenul meu s'a ridicat şi s'a dus în camera vecină de unde l-am auzit spunând:

– Alo..., da..., da, este la mine..., poftiţi..., da, vă aştept.

După ce prietenul meu şi-a reluat locul, liniştea ce s'a aşternut a devenit şi mai apăsătoare. Fostul director se frământa şi într'un târziu m'a întrebat, vorbind încet şi cu teamă:

– De unde ştiţi Dumneavoastră de mecanicul locomotivei?

– Nu am dreptate?, l-am întrebat eu, dar imediat după aceia am regretat tonul şi agresivitatea cu care vorbisem şi am vrut să adaug câteva cuvinte mai amabile, dar nu le-am găsit şi am tăcut.

– Da, aveţi dreptate, dar i-am promis să nu vorbesc nimănui despre el, vreau să spun de ajutorul pe care mi l-a dat.

– Nici nu-i nevoie, i-am răspuns eu, eram în gară, şi i-am povestit ceea ce văzusem. La urmă am rostit şi numele mecanicului, dar fostul director nici nu a clipit şi ne-a spus că el nici nu ştiuse cum îl chema.

După o altă tăcere lungă, făcând un efort vădit, fostul director ni s'a adresat:

– Ca să mă puteţi înţelege ar trebui s'o iau din nou de la drumul nostru prin pădure cât şi ceea ce a urmat până am ajuns la casa mecanicului de locomotivă.

– Avem tot timpul, a spus prietenul meu.

– Şi ne interesează foarte mult povestea Dumitale, am adăugat eu.

După ce ne-a privit pe rând, fostul director s'a aşezat bine în scaunul său de parcă s'ar fi pregătit pentru o călătorie lungă şi şi-a început povestirea.

*

* *

Mergeam prin pădure fără să scoatem un cuvânt. Călăuza noastră era în frunte. Umblam unul în urma celuilalt. Eu eram ultimul. Luna care ne ajuta să vedem cărarea se ascundea la răstimpuri pe după nori. Când luna

dispărea se făcea atât de întuneric încât nu ne vedeam unul pe celălalt. După sfatul călăuzei noastre ne-am tăiat niște bețe lungi care pe lumină serveau drept bastoane iar pe întuneric făceau legătura între noi.

Tăcerea care ne învăluia nu era întreruptă decât rar și atunci numai când călcam pe câte o ramură uscată. Sgomotul pe care îl auzeam îmi făcea impresia că era atât de puternic, încât va ajunge departe și ne va trăda. Era doar teama care pusese stăpânire pe mine. Cu cât mergeam însă mai mult cu atât teama se micșora și deveneam mai sigur de mine, iar speranța de a ajunge curând pe pământul Austriei creștea cu fiecare pas.

Ne-am oprit. Călăuza noastră și-a privit ceasul, s'a arătat mulțumită și ne-a cerut să ne odihnim o jumătate de oră. Când noi ne-am arătat nerăbdarea ne-a spus că mai târziu nu știe dacă vom mai putea să ne oprim și că ne așteaptă un drum lung și greu. L-am ascultat. Când am pornit din nou la drum, am trecut în spatele călăuzei. Odihna îmi dăduse puteri noi și am mers o bucată de drum fără să simt aproape nici o oboseală. La un moment dat s'a auzit, în direcția în care mergeam, strigătul unei cucuvele. Cum mă vedeam dincolo de orice pericol, strigătul păsării de noapte, după unii prevestitoare de nenorocire, m'a încurajat socotind că era o chemare spre libertate. Am mai mers vre-o zece minute și un nor a adus, în jurul nostru, un întuneric atât de puternic încât mă întrebam cum de reușește călăuza noastră să urmărească poteca.

Deodată călăuza s'a oprit. Ne-am oprit și noi și am așteptat. După un timp am împins puțin bățul și am simțit o rezistență. Pe șoptite l-am întrebat dece s'a oprit. Nu am primit nici un răspuns. Minutele se scurgeau îngrozitor de încet. Când a apărut din nou luna, cu surprindere am constatat că nu mai era nimeni în fața mea iar celălalt capăt al bățului era legat de tulpina unui arbore tânăr. Am rămas muți câteva minute. Alte minute au trecut, sfătuindu-ne ce ar fi de făcut. Eu insistam să mergem singuri înainte. Ceilalți doi erau de părere să așteptăm puțin și după aceia să luăm o hotărîre. Am ajuns însă la un compromis. Ei să rămână pe loc jumătate de oră iar eu să merg înainte, în recunoaștere. Se părea că luna îmi va lumina un timp mai lung cărarea. Am mers poate un sfert de oră când, mai departe, în aceiași direcție, am zărit o clipă doar, o lumină. Știam că la brâul călăuzei noastre atârna o lanternă electrică, pe care acesta o numise odată, arma lui cea mai de preț. Sigur fiind că era el am iuțit pasul, cât am putut. La un moment dat am auzit, într'o parte a cărării, șoapte și trosnetul unor vreascuri. Speriat, am iuțit pasul. Nu aș putea spune câte minute au trecut. Deodată am văzut lumina unei lanterne care urmă-

rea cărarea și am auzit vorbindu-se încet. Primele șoapte pe care le auzisem într'o parte a cărării dispăruseră de mult în urmă. Lumina din fața mea s'a stins și șoaptele au încetat pentru o clipă. Fruntea îmi era plină de broboane reci iar cămașa udă am simțit-o lipindu-se de piele. S'a lăsat un întuneric în care mi s'a părut că sunt complet orb. M'am aplecat și am început să pipăi pământul. În marginea potecii am dat de trunchiul unui arbore. Mai departe m'am oprit în niște tufe care mi-au rănit mâinile. După aceia am dat de alt trunchi de arbore, era gros și m'am strâns ghem în spatele lui. Între timp lumina a reapărut și șoaptele s'au făcut din nou auzite. La un timp foarte scurt, trei umbre au trecut pe cărare, nu departe de mine. Din șoaptele lor mi s'a părut că înțeleg că însoțitorii mei fuseseră găsiți și că acuma mă căutau pe mine.

Când s'a lăsat din nou liniștea în jurul meu, luna strălucea parcă a îndemn. Îmi simțeam și mâinile și picioarele aproape înțepenite. Am ieșit în cărare și mi-am continuat drumul cât am putut de repede. M'am rătăcit însă. Într'un târziu am ajuns la o linie ferată. Mi-am dat seama că de-a lungul ei nu voi putea ajunge în Austria. Am căutat să dau peste una din gările ungurești și acolo să mă ascund într'un vagon cu destinația Viena. Așa am și făcut.

La prima gară la care am ajuns, m'am strecurat printre vagoanele răspândite pe liniile de manevră și am găsit un vagon pe care l-am socotit ca fiind tocmai ceea ce căutam. Era încărcat cu niște mașinării mari acoperite cu o pânză groasă și impermeabilă. Pe linia unde era vagonul se apropia o locomotivă. N'am avut timp să gândesc. De abia am reușit să mă strecor sub pânză, între mașinării. Vagonul s'a pus în mișcare. Au urmat mai multe manevre care m'au făcut să nu mai îmi dau seama în ce direcție mă purta trenul. Acesta a pornit cu viteză. Mergeam, nu ca un tren mărfar, ci ca un tren accelerat.

După un timp pe care mi-a fost greu să-l apreciez, când am considerat că trebuie să fiu pe teritoriul Austriei, am ridicat un colț al pânzei și am privit. Ajunsesem din nou în România. Trenul a început să-și încetinească viteza și la un moment dat s'a oprit în plin câmp. Fără să mă mai gândesc am coborît. Trenul n'a stat decât câteva clipe și a pornit din nou luând viteză. Am mers câteva ore, în direcția opusă celei în care mă purtase trenul și m'am apropiat de o gară. Speram să găsesc un vagon de marfă și să repet călătoria în sens invers. M'am hotărît însă de data aceasta să procedez cu mai multă prudență. Ca să pot sta ascuns o vreme mai îndelungată m'am gândit că n'ar fi rău să mănânc ceva și să iau cu mine merinde.

Lângă gară era un grup de case și o clădire cu un fel de restaurant-prăvălie. Am intrat, am mâncat, mi-am cumpărat ceva alimente cât și două sticle de rom, singura băutură tare care se vindea acolo și care am socotit că poate îmi va servi eventual drept valută forte.

Plin de curaj și speranțe am pornit în căutarea vagonului de care aveam nevoie. Cum eram în zonă de graniță, ca să nu dau de bănuit, am ocolit grupul de case cu intenția să trec pe cealaltă parte a gării. Când am ajuns la un drum paralel cu linia ferată am văzut de departe, venind în direcția mea o mașină a securității. M'am ascuns repede după niște tufe și am așteptat. Mașina s'a oprit nu departe de mine. Înțelegeam că mă caută, dar nu puteam să-mi dau seama cum ajunseseră să știe că sunt acolo. Un ofițer de miliție a coborît din mașină și s'a îndreptat spre mine. Totul se sfârșise. Mi-am dat seama că nu avea nici un rost să opun rezistență sau să încerc să fug. Ofițerul a trecut însă pe lângă ascunzătoarea mea și s'a oprit la una din case. Din discuția purtată, am înțeles că mecanicul locomotivei ce trebuia să ducă un tren la Viena urma să rămână în gara aceea ca să dea niște declarații, iar cel cu care discuta ofițerul să-i ia locul.

Nu aș putea spune că mă gândisem la ceva anume. Totul a decurs spontan sau ca să spun așa, la voia întâmplării. Când mașina de miliție a dispărut în norul de praf pe care îl lăsa în urma ei, fără a mai sta pe gânduri am bătut la ușa casei respective. Din cauza discuției aprinse care se purta înăuntru, nu am fost auzit. Deși unele cuvinte ajungeau până la mine nu puteam înțelege care era motivul gâlcevii. Am ocolit casa și am intrat într'un fel de șopron ce servea drept bucătărie de vară. Un perete subțire mă despărțea de camera în care un bărbat și o femeie se certau.

Am înțeles că femeia era soția sau prietena celui ce trebuia să plece la Viena și că îi reproșa o mulțime de abateri de la îndatoririle lui familiare și mai ales de la cele morale. Punctul cel mai aprig al discuției se învârtea în jurul unei datorii de 600 lei, sumă pe care femeia o cerea sub amenințarea că îl va reclama pe mecanic nu numai la serviciu, la organele de partid și la cele sindicale dar și la soții femeilor cu care mecanicul avusese legături sau mai avea încă.

Când am aflat motivul certei m'am grăbit să bat din nou la ușa de la intrare dar în așa fel încât să fiu auzit. S'a făcut dintr'o dată liniște. După aceea a apărut în ușă mecanicul care m'a întrebat ce doresc. Până să apuc să spun ceva, femeia ne-a îmbrâncit pe amândoi și trecând pe lângă noi a luat-o la fugă. Am alergat după ea, am prins-o de mână și am silit-o să

se înapoieze în casă. După ce am încuiat ușa și-am băgat cheia în buzunar m'am așezat pe scaun. Cei doi mă priveau uimiți. Dar și mai mare le-a fost mirarea când au văzut că scot din buzunor bani și încep să-i număr femeii 600 de lei. Aceasta după ce a împăturit banii, i-a ascuns în sân și a început să debiteze o mulțime de nereguli pe care le săvârșise până atunci mecanicul. După ce i-am dojenit pe fiecare în parte, sub pretext că vreau să-i împac, am scos o sticlă de rom și am pus-o pe masă în fața femeii. Mă așteptam să aducă niște pahare dar ea a împins sticla spre mine. Am pus din nou sticla în fața femeii dar ea i-a scos dopul și a împins-o din nou spre mine. Am dus-o la gură și m'am prefăcut că beau și după aceia am pus-o pentru a treia oară în fața ei. Femeia a dus delicat sticla la gură. În schimb m'a uimit cât a putut să bea pentru un început. A împins apoi cu silă sticla către mecanic. Acesta nici măcar n'a clipit. Femeia a dat din umeri, s'a ridicat, s'a apropiat de mine și mi-a mai cerut o sută de lei. Până să duc mâna la buzunar a redus prețul la cincizeci de lei. Când i-am întins banii, a luat numai douăzeci și mi-a spus că a dorit numai să mă încerce. După aceia a băgat mâna în buzunarul meu, a luat cheia, a descuiat ușa, mi-a aruncat un zâmbet și a plecat.

Mecanicul, după un oftat lung și puternic, a dus sticla la gură. Când am socotit că băuse îndeajuns, l-am oprit cu blândețe. Am tăcut amândoi un timp, după care el mi-a mulțumit și mi-a făgăduit să-mi restituie banii. Apoi m'a întrebat cine sunt și ce anume doresc de la el.

După o pauză anume calculată am început să-i povestesc că am fost cândva director și că în ultimul timp am lucrat ca muncitor. Am născocit după aceea o poveste cu niște femei care îmi cereau mereu bani și nu mai puteam scăpa de ele. Ajungând la limita răbdării și a finanțelor mele, m'am hotărît să fug din țară și să mă duc în Austria la o femeie care mă iubea cu adevărat și care îmi tot scria rugându-mă să vin la ea.

Mecanicul a oftat și dus pe gânduri a spus că femeile sunt ori mai rele decât dracul ori niște îngeri. Apoi a dus sticla la gură și l-am lăsat să bea în voie. Deodată s'a oprit brusc și m'a privit cu neîncredere.

Cu ajutorul banilor pe care îi mai aveam, a romului și a rugăminților mele de a mă salva de femeile cu care pretindeam că avusesem legături, am ajuns să-l conving să mă ajute. Nu aveam încredere în el, dar nici altă posibilitate. Am avut însă grijă să duc în așa fel discuțiat încât să înțeleagă că de mă va divulga sau nu mă va lua cu el și voi fi arestat, nu voi avea încotro și va trebui să spun tot ceea ce știam despre el.

Mecanicul de locomotivă părea însă hotărît să mă ajute. Pretindea că

fusese și el cândva director și că toate nenorocirile lui cu femeile veniseră acum când, ca și mine, trebuia să muncească mult pentru un salariu mic.

* * *

Sunetul lung al soneriei l-a făcut pe fostul director de la Finanțe să se oprească din povestirea lui. Peste câteva clipe, un bărbat între două vârste a intrat în sufragerie și fără să-și ascundă emoția, l-a îmbrățișat pe fostul director.

Discuția care a urmat a fost plină de voie bună iar prietenul meu, sub pretext că trebuie să-l sărbătorim pe fostul director, a adus două sticle de vin. La un moment dat, sărbătoritul m'a întrebat:

– Unde l-ați cunoscut pe mecanicul de locomotivă?

– La București, cu ani în urmă.

La insistențele celor din jurul meu am început să-mi depăn și eu, amintirile:

Cu vreo opt ani în urmă, la Direcția Generală de care depindeam, am rămas fără director administrativ. Lucrul acesta nu m'ar fi supărat, dar eram șeful serviciului de construcții și toate materialele de care aveam nevoie le obțineam numai în baza unei aprobări a directorului administrativ. Se svonise că noul director general urma în curând să numească un cunoscut al său. La câteva zile după aceea, într'o dimineață când mă îndreptam spre serviciu, am fost oprit de un om. Părea dezorientat. Mi-a întins un plic și m'a întrebat cum poate ajunge la adresa indicată. Era chiar instituția unde lucram. L-am luat cu mine. S'a arătat foarte bucuros și mi-a povestit cum fusese „prelucrat" o zi întreagă la „Regiunea de Partid" și cum îl trimiseseră „la prima oră", la adresa de pe plic. În holul clădirii unde lucram, mi-a spus în mare taină că trebuie să aștepte pe cineva în dreptul ghișeului de informații. Ne-am despărțit. La un sfert de ceas după aceia m'am pomenit cu el la mine în birou. Îl căuta pe directorul general și încurcase ușile. Am rugat secretara să-l conducă. Peste câteva minute mi l-a adus înapoi. Directorul general nu venise încă și nimeni nu știa ce să facă cu „omul meu".

L-am poftit să ia loc la mine în birou și am stat de vorbă, aproape o oră, până ce a sosit directorul general. A doua zi ne-a fost prezentat ca noul director administrativ.

Timp de două săptămâni nici o hârtie nu mi s'a înapoiat de la direcția

administrativă. Înainte ca să mă duc eu la directorul administrativ a venit el la mine și după ce m'a declarat cel mai bun prieten al său, m'a rugat, pe șoptite, să-l ajut să-și rezolve „jalbele" care îi umpluseră biroul.

Spre mirarea lui, lucrând împreună, în câteva seri am rezolvat toate „jalbele". Pentru serviciul de construcții aceste seri au fost ca o binecuvântare reușind să obțin mai multe materiale decât aveam nevoie și totodată să scap de niște funcționari care mi se impuseseră, putând anagaja în locul lor oameni capabili.

După vreo șase luni, directorul administrativ s'a emancipat. Nu-mi mai cerea concursul decât rar, doar când primea circulări pe care nu le înțelegea. Între timp a organizat și reorganizat direcția administrativă. Femeile și fetele cinstite au fost mutate sau retrogradate iar celelalte avansate. Cererile de materiale se aprobau repede și ușor, doar șefilor de serviciu, care îl invitau la restaurant. El însă nu era pretențios și îl câștigai numai cu o sticlă sau două de vin. Când se întâmpla ca numărul sticlelor să fie mai mare, a doua zi se anunța că „tovarășul director e pe teren".

Odată, când i-am spus că alcoolul nu face bine, mi-a răspus că nu mai este pe locomotivă și că acuma e liber să bea când vrea și cât poftește. Și ce e drept, poftea, nu glumă.

Până a ajunge din nou la „munca de jos", fostul mecanic de locomotivă, devenit director, a mai rămas neuitat și prin câteva rezoluții. De exemplu când un funcționar și-a înaintat demisia sub pretext că dorește să se mute în provincie, în orașul de unde era soția sa, i-a scris pe cerere: „Dece minți bă, o știu pe nevastă-ta dinaintea ta". Altă dată șefului fermei ce fusese repartizată ministerului nostru i s'a cerut ca, pentru o „întrunire tovărășească", să taie un porc de aproximativ 150 kilograme. Acesta a făcut un referat și a arătat că toți porcii pe care îi are sunt tineri și a propus să sacrifice o purcea stearpă, care tocmai trebuia s'o primească. Pe referatul lui, directorul a scris: „E just! Sunt de acord cu scroafa".

După ce mi-am terminat povestirea am continuat să vorbim până seara târziu. La despărțire, fostul director de la Finanțe mi-a spus zâmbind:

– Acum știu datorită Dumitale, că omul nostru nu m'a mințit. Mi-a dat o mână de ajutor ca un fost director, unui alt fost director.

S. G. THEODORU

PAGINI PENTRU MIRCEA ELIADE

DOCTRINA SECRETĂ ÎN OPERA LUI MIRCEA ELIADE

Mircea Eliade s'a impus de multă vreme pe plan mondial ca autoritate de prim rang în materie de istoria religiilor. Puțini dintre cei ce-l cunosc în lume ca savant știu însă că această activitate ascunde o alta, nu mai puțin importantă, cea de prozator, opera literară însumând un număr apreciabil de scrieri, cele mai multe traduse în limbi de largă circulație internațională. E drept, renumele său de scriitor este umbrit de acela al savantului istoric al religiilor, multora chiar îndeletnicirea de literat apărându-le ca un fel de activitate de divertisment a unui spirit altminteri cu preocupări foarte serioase.

În realitate activitatea de prozator a lui Eliade nu numai că nu e neglijabilă, dar deține chiar un loc central în economia vieții și operei sale, scriitorul voindu-se deopotrivă polihistor (ca marele său model Nicolae Iorga) și romancier. Eliade face de altminteri parte din acea rară categorie de scriitori care trebuie citiți integral, cu riscul de a nu avea altfel acces la substanța veritabilă a operei.

Nu ne propunem însă acum să discutăm în ce măsură opera sa literară e la înălțimea celei științifice, în ce măsură autorul a realizat o literatură care să depășească anecdoticul și să reziste timpului. În ceea ce ne privește avem convingerea că ea e durabilă, dar nu despre aceasta e vorba. Mai importantă ne pare în schimb afirmarea că între cele două aspirații, cea de polihistor și cea de scriitor, există complementaritate, amândouă aceste fațete fiind servite de o viziune unică despre lume. Literatura lui Eliade, departe de a fi un divertisment, constituie un mod original de a exprima tocmai concepția despre lume care poartă și fecundează opera sa științifică.

Pentru Eliade istoric al religiilor, sacrul este o dimensiune fundamentală a lumii, este epifania unei suprarealități care ne include și care singură conferă existenței acea densitate fără de care ea nu ar fi decât un accident al naturii. El este, cu alte cuvinte, parte constitutivă a realității și nu fantasmă sau pariu subiectiv, așa cum susțin unele teorii și ideologii. E drept, Eliade pendulează întrucâtva între două accepțiuni oarecum diferite ale categoriei sacralității: uneori ea e încărcată cu un maximum de existență obiectivă, un fel de prezență-absență a Divinității ocultată în lume, alteori ea este doar simplu fapt existențial dar care angajează *oricum* omul, fie că acesta o asumă sau o respinge. Dar chiar și când scriitorul pare să opteze tranșant pentru a doua formulare, el continuă în secret să spere că undeva în lume se află ascunsă acea taină fără seamă prin cunoașterea căreia devine posibilă trecerea dintr'o lume în cealaltă. Pe un plan: dela profan la sacral, pe alt plan: dintr'o lume în alta.

Iată pentru exemplificare scurtul pasaj din „*La Nostalgie des Origines*“ (pag. 134 din ediția Idées-Gallimard) în care scriitorul vorbește despre *centrul lumii* în experiența religioasă tradițională și'n care e denunțată inutilitatea „demistificării“ acestei credințe primordiale. Important e nu de a „demistifica“, ci de a desluși implicațiile existențiale ale unei asemenea credințe. În raport cu cele afirmate mai sus, într'o accepțiune centrul lumii ar avea aproape o realitate geografică, fiind „urma“ în lume a unui astfel de centru veritabil, în cealaltă el devine un fel de arhetip.

Axis mundi joacă de altminteri un loc central și în literatura romanescă a lui Eliade. El este zona privilegiată care face posibilă trecerea dela o lume la alta, dela microcosmul uman la macrocosm. Această zonă (aici, în speță, experiența, dar de o altă factură decât cea cotidiană e un fel de deschidere a sacrului spre om) anulează limitele condiției umane, ea integrează omul în Marele Tot din care s'a desprins sau a fost expulzat, îl trece de la moarte la viață. Acest rol de axis mundi, de experiență privilegiată, poate fi bunăoară îndeplinit de dragoste, ca în romanul atât de semnificativ intitulat „*Nuntă în cer*“, din care îmi voi permite să dau câteva citate mai ample. „Prin ce miracol se transformă o simplă întâmplare în extaz și rapt, iar o întâlnire în dragoste? Întrebarea această mă obsedează. După cum mă obsedează și cealaltă: cum mai e posibilă căderea din această stare de har, întoarcerea la lumina cea egală, de zi? . . . “ (pag. 176, Editura pentru literatură, Buc. 1969). „Dincolo de voluptate, dincolo de rut, este cu putință o regăsire desăvârșită în îmbrățișare, ca și cum ai cuprinde — pentru întâia oară — o altă parte din tine, care te ‚încheie', te completează, revelându-ți altă experiență a lumii, îmbogățită cu alte, noi dimensiuni . . . “ (ibid., pag. 198). „Dar am știut de atunci că niciun om n'ar putea supraviețui așa cum este, rupt în două, singur. Viața are sfârșit aici, pe pământ, pentrucă e fracturată, despicată în miriade de fragmente. Dar cel care a cunoscut, ca mine, desăvârșita integrare, unirea aceea de neînțeles pentru experiența și mintea omenească — știe că dela un anumit nivel viața nu mai are sfârșit, că omul moare pentrucă e singur, e despărțit, despicat în două, dar că printr'o mare îmbrățișare se regăsește pe sine într'o ființă cosmică, autonomă și eternă . . . “ (ibid., pag. 199).

„Noaptea de Sânziene“, romanul în care Eliade a investit poate cel mai mult din ființa sa, e într'un alt mod exemplar pentru această situație existențială. Însuși titlul este, pentru inițiați, revelator: noaptea de Sânziene este noaptea în care se deschid cerurile, noaptea în care cele două cosmosuri comunică. Ștefan Viziru trăiește în așteptarea acestei clipe privilegiate menite să confere o altă dimensiune vieții sale. „Și totuși, eram sigur că se va întâmpla *ceva*. Când te-am zărit de departe, am simțit cum începe să mi se bată inima. Eram sigur că mi se făcuse un *semn* . . . Nu e numaidecât nevoie să vezi cerurile deschizându-se.“ (Noaptea de Sânziene, vol. I, pag. 17, Ioan Cușa, Paris). „Privește bine în jurul d-tale: ți se fac din toate părțile *semne*. Încrede-te în semne. Urmărește-le . . . “ (ibid. pag. 36). „Poate există undeva o posibilitate deschisă miracolelor, un mister ireductibil, un secret pe care nu izbutim încă să-l descifrăm . . . S'ar putea, totuși, ca să mai fie o ieșire, pe care noi n'o vedem. Faptul acesta că tu ne-ai întâlnit pe amândoi ar putea fi un semn, ar putea să semnifice ceva . . . “ (ibid. pag. 22).

Am citat aproape la întâmplare şi-am putea continua astfel oricât, căci întreg romanul se organizează în jurul acestei aşteptări a semnului.

Cunosc puţine opere care să fie atât de pline de acea încărcătură secretă care imprimă faptului nud, cotidian, o altă dimensiune, o altă realitate existenţială. E puţin important dacă fresca istorică plănuită de scriitor a reuşit sau nu, şi dacă personajele primesc prin epos acea substanţă ce le face să fiinţeze de sine stătător, căci nu de calităţile epice ale romanului e vorba, ci de ceea ce se petrece de cealaltă parte, în cealaltă dimensiune, singura reală şi adevărată.

Eroii lui Eliade, Eliade însuşi, stau dintru început sub semnul acestei singulare aşteptări, sub semnul încrederii că lor li se va face semn (nu tulburătoarea analogia cu Kafka?), că lor le va fi dat până la urmă să reintegreze acea zonă de densitate existenţială (paradis sau condiţie androginică) din care dintr'un motiv sau altul au fost excluşi. Dumnezeul lui Eliade este un deus absconditus, un Dumnezeu care s'a ascuns de lume, dar care a lăsat totuşi o urmă pentru cel care ştie s'o vadă, s'o citească. Această urmă a prezenţei sale în lume este tocmai Doctrina Secretă, vestigiu al acelor timpuri de origine *(illo tempore)* când Divinitatea putea fi privită faţă'n faţă.

Undeva există un Tărâm Nevăzut (sub acest titlu a fost publicată pentru prima dată povestirea *„Secretul doctorului Honigberger"*) pentru ochii profani care nu ştiu să vadă, ascuns oamenilor „nu prin cine ştie ce obstacole naturale, munţi înalţi sau ape adânci, ci prin *spaţiul* la care participă (el), spaţiu calitativ, deosebit de spaţiul profan." Aici, în acest tărâm ambiguu, Shambala, când spaţiu geografic mitic, „minunea aceea verde între munţi acoperiţi de zăpadă, casele acelea ciudate, oamenii aceia fără vârstă, care-şi vorbesc atât de puţin, deşi îşi înţeleg atât de bine gândurile" (pag. 90 din ediţia Editura Socec, Buc. 1940), când în spaţiu iniţiatic, interior, se află concentrate forţe spirituale imense, graţie cărora „se amână mereu acea tragică schimbare de axă a globului ... care va prăvăli lumea noastră în ape, scoţând cine ştie ce continent nou" (pag. 91, ibid.). Către acest spaţiu privilegiat, iniţiatic, trebuie cu siguranţă să existe un drum („Au ajuns de foarte curând acolo trei oameni din continentul nostru. Fiecare a plecat singur şi a ajuns la Shambala prin mijloace proprii. Olandezul a călătorit chiar fără să-şi ascundă numele, până la Colombo" — ibid., pag. 90), el are o existenţă geografică indubitabilă, dar este în acelaş timp şi drum interior, desăvârşire şi eliberare interioară, care smulge peregrinul (Zerlendi) din spaţiul curent mutându-l în altă dimensiune cosmică şi existenţială. Ambele accepţiuni ale drumului sunt, se vede, complementare, dar de fiecare dată e vorba despre un *spaţiu*. Acest drum interior, de asceză şi de experienţă mistică, e echivalentul acelei axis mundi care permite comunicarea între micro- şi macrocosm, între omul amputat şi Divinitate.

Lumea e însă plină de astfel de treceri posibile. În tulburătoarea „Pe strada Mântuleasa" e vorba despre o trecere pe tărâmul celălalt printr'o pivniţă părăsită, plină cu apă, în care se găsesc „nu ştiu ce fel de semne". Dar nu numai în pivniţă sunt semne, ele sunt pretutindeni, căci lumea întreagă e plină de hierofanii şi treceri pe care trebuie să ştii însă să le cauţi. În pivniţă dispare fără urme băiatul rabinului, Darvari nu se mai întoarce dintr'o misiune cu avionul, iar săgeata

slobozită de Lixandru nu cade înapoi pe pământ. Căutarea trecerii are loc într'un Bucureşti fabulos, desprins parcă din legendele orientale, dar el nu e altceva decât locul unei *quête initiatique*. Lixandru îi cere rabinului să-l înveţe ebraica, adică să-l iniţieze în doctrina secretă (ebraica e limba revelaţiei primordiale). El este un vizionar, un iluminat care caută mai departe semnele aici pe pământ, cu toate că tărâmul de existenţă a lui Iozi, băiatul rabinului, nu mai e lumea aceasta.

Folclorul, din substanţa căruia *„Pe strada Mântuleasa"* pare că se face, este la urma urmei un tezaur fără seamăn de situaţii existenţiale excepţionale, el ascunzând sub aparenţa fabulosului şi a fantasticului experienţe de multă vreme uitate sau refulate. Sub înfăţişare metamorfică, criptică, el este un exemplar depozitar al unei învăţături, altminteri ameninţată să se piardă *(Folclorul ca instrument de cunoaştere*, Buc. 1937).

Într'un studiu din 1938 intitulat *Limbajele secrete*, Eliade asimila limbajul secret tehnicilor de anulare a realităţii profane, de introducere într'o altă dimensiune ontologică la care numai iniţiaţii au acces. Limbajul secret produce o departajare bizară şi permite menţinerea acestei departajări chiar în cadrul vorbirii profane. „Transmiterea unui mesaj printr'un limbaj secret", spune Eliade, „transformă aproape totdeauna un mesaj într'o *revelaţie*". *„Polivalenţa simbolică"*, susţine mai departe autorul, „nu acordă cuvintelor numai o seamă de înţelesuri noi, ci, totodată, le *transfigurează*, le *recrează*, făcându-le să se deosebească hotărît de restul vocabularului profan". „Cuvintele transfigurate prin ‚limbajul secret' îşi pierd condiţia lor anterioară, neutră, şi devin ‚absolute', *revelate*, fără istorie, fără legi." (op. cit.)

Afirmaţiile de mai sus, perfect adevărate pentru problematica limbajelor secrete, servesc de minune ca introducere la discuţia doctrinei secrete şi a revelaţiei primordiale.

Este interesant de observat cum anumite teme revin cu obstinaţie în istoria culturii, ca şi cum ar fi vorba de un curent subteran care din când în când răbufneşte la suprafaţă. Desigur, e naiv să concepi cultura ca pe o acumulare deschisă de cunoştinţe tot mai complexe şi mai rafinate, tinzând spre un adevăr absolut, niciodată de atins. Mai de grabă contrariul pare a fi adevărat, linii de forţă divergente, unele contradictorii, concurând la alcătuirea tabloului actual. Cu toate acestea, privind înapoi, de-a lungul istoriei, nu poţi să nu fi izbit şi de faptul că în linii mari pot fi deosebite două direcţii principale, două viziuni despre lume radical deosebite. Una, cea dominantă, e la suprafaţă, în văzul tuturor, şi trece drept universal valabilă. Cealaltă e subterană, ocultă, privilegiul unor cercuri restrânse, dar cu pretenţia de a deţine Adevărul adevărat. Şi e fascinant cum această a doua tendinţă, în ciuda succeselor repurtate de prima, nu se dă deloc bătută, ea dovedind chiar şi în zilele noastre, caracterizate prin scepticism şi materialism, destulă forţă pentru a răsbate mereu la suprafaţă.

Într'un anumit fel Doctrina Secretă (ne permitem să numim astfel o doctrină imaginară care este chintesenţa feluritelor variante istorice) este un fel de răsturnare în oglindă a doctrinei celeilalte, hegemone. Pentru doctrina hegemonă, profană, lumea reală e lumea cea de toate zilele, lumea pipăibilă, cea care poate fi percepută prin văz, prin celelalte simţuri (iar cealaltă, cea extrasensibilă, dacă

există, e fie un derivat al primei, fie de resortul unor compartimente speciale ale vieții interioare — credința, bunăoară — fundamental separate și distincte de prima). Pentru Doctrina Secretă, realul este dimpotrivă ceea ce nu se vede, ceea ce este ascuns, non-perceptibil prin simțuri. Cu alte cuvinte lumea Spiritului. Dar, spre deosebire de multe curente spiritualiste, succedate de-a lungul timpului, aici nu e vorba de două lumi complet distincte și independente una de alta, fiecare cu domeniu ontologic propriu de explicitare (așa cum este uneori înțeles raportul dintre trup și suflet sau dintre științe și religii de către unii pragmatici, chiar și atunci când sufletul este socotit doar „produs" al corpului), ci dimpotrivă, lumea cea de toate zilele (lumea sensibilă) este corespondentul lumii suprasensibile, un fel de *liber mundi* al cărui sens ascuns trebuie găsit și descifrat. (E interesant poate de remarcat faptul că prima direcție nu se identifică neapărat cu viziunea pragmatică — citește realistă — despre lume, după cum cea de-a doua nu se identifică neapărat cu multe curente spiritualiste sau concepții religioase, ba mai mult chiar, cele mai multe doctrine spiritualiste sau concepții religioase derivă mai de grabă din prima tendință notată de noi.) Schimbarea de perspectivă în raport cu doctrina hegemonă, profană, este totală, ea exclude orice coexistență sau armonizare de felul „dați Cezarului ce e al Cezarului și lui Dumnezeu ce e al lui Dumnezeu" căci aparența e doar o treaptă existențială ce trebuie depășită. În ea trebuie însă căutate semnele, trecerea, poarta.

Rămâne de văzut în ce măsură o astfel de concepție are vreo șansă de acceptare astăzi într'o lume atât de adânc pătrunsă pe panta desacralizării. Este ea doar o simplă speculație, o himeră? Sau un reziduu al unei mentalități depășite, primitive? Ori o naivitate? Dar poate Eliade fi etichetat drept un naiv? Căci am văzut cât de acut se pune pentru el această întrebare. Ea nu e fructul fanteziei debordante a unui scriitor cu inclinație spre genul relativ minor al fantasticului, ci o problemă de maximă seriozitate, textele citate fiind, sperăm, probante.

Ideea unei revelații primordiale, captată de unele tradiții orale sau scrieri oculte, este desigur o absurditate pentru cel ce nu acceptă decât sensibilul ca real. Ar fi însă prea simplist de a respinge o astfel de doctrină pe motiv că ea e o rămășiță a unei lumi revolute, o variantă între altele a tot felul de credințe greșite care au bântuit toate universurile culturale, inclusiv cel prezent. Căci raportul omului cu adevărul nu este epuizat de verificabilitate sau de funcțiile de adevăr, iar foarte multe cunoștințe ținute multă vreme drept sigure (mă refer la cunoștințe de tip științific) s'au dovedit mai târziu a fi complet eronate. Dar aceasta este o lungă problemă ce nu-și are locul de discuție aici.

Mai mult decât atât, problematica doctrinei secrete nu este străină de o alta nu mai puțin tulburătoare. Mă refer la ceea ce aș numi poate cu o formulă nu tocmai fericită *textul autorului*. Am văzut că, încă din 1938, Eliade punea problema transformării unui mesaj într'o revelație grație virtuții polisemice a simbolurilor. Această problematică este desigur foarte actuală atunci când e vorba de limbaje secrete sau de scrieri cifrate dar importanța ei transcende cu mult aceste domenii limitate. Este bunăoară literatura lui Franz Kafka o astfel de scriere cifrată? Formularea nu este tocmai potrivită, și totuși la puțini alți scriitori această problematică este mai evidentă.

S'au împlinit de curând 100 de ani de la nașterea și au trecut aproape 60 de ani de la moartea scriitorului. În acest răstimp, și mai ales de la cel de al doilea război mondial încoace, când Kafka a fost practic redescoperit, s'a scris despre el și despre scrierile sale o literatură imensă care întrece de multe ori totalitatea scrierilor sale. Toate aceste scrieri exegetice și hermeneutice nu reprezintă însă altceva decât o confruntare cu *misterul* literaturii kafkiene, o încercare de a-i înțelege sensul, de a-i descifra mesajul, tâlcul ascuns. Indiferent de „valoarea" unei interpretări sau a alteia — dar ce înseamnă „valoarea" unei interpretări? — (au fost unii care au văzut în Kafka un spirit profund religios, alții au făcut din el dimpotrivă un scriitor al Absurdului, alții au văzut fie criticul social, fie spiritul său vizionar-profetic, ba unii chiar îl interpretează în raport cu psihodinamica freudiană), indiferent care dintre ele e cea justă (dar iarăși ce înseamnă aceasta?), un lucru este sigur: scrierea lui Kafka este o scriere cu tâlc.

Ce să fie asta: scriere cu tâlc? Dar ce este tâlcul? Cum e posibil ca ceva să aibe un tâlc (adică un sens) altul decât cel corelat cuvântului care-l poartă? Și cine conferă oare tâlcului această *altă*-semnificație, această semnificație ocultă? Există ea în intenția celui care-l produce sau tâlcul se află în mine, în cititor? Iar dacă stă în mine, pe ce se sprijină el? Este el gratuit, întâmplător, sau rămâne el în constantă relație cu textul? (Ideea că tâlcul unei astfel de scrieri cifrate este totalitatea interpretărilor posibile este la rândul ei un scandal pentru rațiune.)

Dacă tâlcul unui text ar fi aleator și ar ține de arbitrarul interpretării, atunci descifrarea ar fi o operație infinit deschisă. „Biblioteca din Babel este totală", spune Borges. Cu alte cuvinte ea conține „Învățătura" totală: cea trecută, cea prezentă, cea viitoare, toate cărțile posibile, în toate idiomele imaginabile, chiar și în cele care nu există. Dar dacă tâlcul unui text este unic, constituind adevărul textului, atunci fiecare interpretare este o încercare de descoperire a acestui adevăr. În ultimă instanță adevărul textului trebuie să coincidă cu singurul adevăr posibil — și anume cu mesajul autorului necesarmente prezent în text. Ex hypothesi Biblioteca din Babel trebuie să conțină și o carte „care conține cifrul și compendium-ul perfect al tuturor celorlalte", spune Borges mai departe („Biblioteca din Babel", *Obras Completas*, Emece Editores, Buenos Aires, 1974). A o deține sau cunoaște înseamnă a fi asemenea lui Dumnezeu.

Există însă acest text al autorului? Se poate presupune că da, din moment ce orice text trebuie să realizeze prin definiție într'un fel sau altul intenția scriitorului. Dar dacă dincolo de acesta mai există încă unul, măcar unul, cel care *cu adevărat* vorbește, textul inconștientului, așa cum susține psihoanaliza? Ecuația psihoanalitică nu aduce de fapt nicio ușurare. Căci textul inconștientului, la rândul lui, cine-l fundamentează? Ca orice alt text, el trebuie să aibe sub- sau suprastructuri specifice. În ambele direcții misterul transcende omul. Cu alte cuvinte, dacă inconștientul nu e de la început structurat ca un text (Lacan), el nu mai e nimic. Iar dacă este structurat ca un text, problema rămâne.

S'ar putea merge mai departe și încerca o discuție a polisemiei textelor. Încercare care se înfundă de regulă în antinomia semn-semnificat. Se poate arăta spre exemplu că numai în împrejurări speciale și care nu acoperă decât o parte

limitată a vieţii spirituale semnul coincide cu semnificatul. Există bunăoară texte enunciative simple, în care subsolul nu joacă niciun rol sau doar unul minim. Ele sunt texte închise, texte care trimit direct la realitatea pe care o subsumează. O informaţie de ziar e de regulă de acst tip. Dar chiear şi în cazul informaţiei de ziar este posibilă o anumită criptare căci altminteri n'ar fi posibilă existenţa specialiştilor care ştiu să citească printre rânduri.

Ce înseamnă a citi printre rânduri? Înseamnă a citi sensul nescris, nemărturisit (deci ocult) dar de fapt singurul real sau adevărat al evenimentului referat. A citi printre rânduri înseamnă a restitui adevărul care nu este exprimat făţiş în textul respectiv. Dar unde se află acest adevăr? El nu se află nici în cuvintele respective, nici în aranjamentul lor sintactic şi nici în vreun altfel de aranjament verificabil, ci în ceva cu totul diferit, care vine nu se ştie de unde şi imprimă valoarea de adevăr sau de neadevăr textului sau subtextului respectiv. Se poate chiar presupune că subtextul unei informaţii este totdeauna prezent, dar că el coincide în marea majoritate a cazurilor cu textul respectiv. Aceasta ar putea însă însemna că valoarea de adevăr a unui text nu e determinată de cantitatea de informaţie purtată de text, ci de ceva mai mult. Citirea printre rânduri semnifică, bunăoară, că ceea ce spune cu adevărat textul este tocmai ceea ce nu e spus, ceea ce e trecut cu tăcerea. Tăcerea n'ar fi deci totdeauna gol de informaţie ci, dimpotrivă, prea plin.

Lucrurile se complică însă pe măsură ce textele cresc în densitate existenţială, pe măsură ce interferenţele între semn, semnificat şi subtext sunt tot mai complexe. „Război şi pace" al lui Tolstoi, spre deosebire de literatura lui Kafka, nu e un text cu tâlc, dar rezonanţele cărţii sunt infinite, de unde şi o pluralitate de „viziuni" posibile care sunt tot atâtea interpretări, căci practic fiecare lectură poate fi, între anumite limite, o înţelegere diferită. S'a vorbit deajuns despre cea „de-a treia dimensiune" a unor scrieri de mare valoare literară şi care nu e altceva decât realitatea încrustată în textul propriu zis, acea realitate transcendent-imanentă care face textul atât de percutant la fiecare lectură. Căci orice lectură este o comunicare prin intermediul textului cu această „suprarealitate" care-i conferă dimensiunea proprie de autenticitate şi de profunzime.

Aşa dar, textul autorului este o realitate care fuge, care se ascunde. El este, la limită, textul lui Dumnezeu. „E suficient ca o carte să fie posibilă", spune mai departe Borges, „ca ea să existe. Numai imposibilul este exclus." „Nu pot să combin nişte caractere arbitrare d h c m a l c h t d j pe care Biblioteca să nu le fi pevăzut şi care în vreuna din limbile sale secrete să nu ascundă un înţeles *teribil*".[1]) Textul autorului este ipoteza maximă („numai imposibilul este exclus", spune Borges) dar cât se poate de reală; el se află ex hypothesi ocultat în înseşi semnele creaţiei. Cu alte cuvinte, existenţa textului autorului este o imposibilitate, dar negarea lui o absurditate.

Desigur, Borges a dus la extrem paradoxele implicate de nedeterminările spiritului. În realitate hermeneutica textelor este supusă unor constrângeri determinate de însăşi structura narativă a textului. Sensul esoteric al literaturii lui

[1]) Sublinierea ne aparţine

Kafka nu este aleator, aşa cum am putea fi induşi să credem prin paradoxele borgesiene, ci este structurat. Spre exemplu, ea nu oferă soluţia ecuaţiilor diferenţiale parţiale. Pe noi ne-a interesat să dovedim că problematica textului cifrat, esoteric, nu este gratuită, că ea rezultă nu ca urmare a unei decizii subiective, arbitrare, ci e implicată în însăşi structura tematică a textului.

Rămâne o dificultate importantă de depăşit. Am văzut că hermeneutica textului cifrat implică o multitudine de interpretări posibile. Am văzut că interpretarea cheie, textul autorului, se confundă la limită cu textul Creatorului, cu textul lui Dumnezeu. Dar cum vom şti noi muritorii de rând să desluşim acest text privilegiat, textul lui Dumnezeu, din sumedenia (sau infinitatea) de interpretări posibile? Cu alte cuvinte: ce va decide opţiunea noastră pentru o interpretare sau alta, să zicem pentru interpretarea creştină şi nu pentru cea budistă sau vice versa? Fără îndoială că o sumedenie de factori sunt implicaţi în această opţiune, factori de credinţă, afinităţi elective, etc. Dar dacă este adevărat că textul autorului se confundă la limită cu această suprarealitate de care suntem separaţi şi cu care numai în acest fel putem comunica, există şansa ca tocmai hermeneutica doctrinei secrete să ne apropie mai mult decât orice altceva de ea, să mijlocească comunicarea. Fireşte, va trebui să ştim că citim. Această lectură este într'o bună măsură o chemare. Misterul se desvăluie numai celui care se află deja, prin chemare, în relaţie cu el. Sub această incidenţă aderarea la o astfel de doctrină secretă nu mai e atât de absurdă pe cât părea la început. Omul ne apare acum în adevărata sa înfăţişare, nu în cea de subiectivitate producătoare de imaginar, ci în cea de martor al unei realităţi transcendente care-l cuprinde. Puţine spirite contemporane au trăit atât de intens această situaţie existenţială ca Mircea Eliade. Întreaga sa operă o dovedeşte.

STELIAN BĂLĂNESCU

MIRCEA ELIADE:

MEMOIRE II (1937—1960) LES MOISSONS DU SOLSTICE
Editions Gallimard , Paris 1988. 282 pagini 120 F.

Nu poţi citi, fără o dureroasă strângere de inimă, ultimele fraze din volumul al doilea, care nu ar fi trebuit să fie, dar care, vai, a devenit cel din urmă volum al Memoriilor lui Mircea Eliade, nu poţi citi, zic, aceste ultime fraze, fără să nu te izbească strania convergenţă-divergenţă, paradoxala unire a contrariilor — cum i-ar fi plăcut lui Eliade să constate — între protecţiile existenţei sale şi deciziile implacabile ale destinului.

Amintirile din acest al doilea volum — *Les Moissons du solstice* — *Secerişurile solstiţiului* — care urmează celor din primul volum — *Promisiunile echinocţiului*, se opresc în anul 1960. Eliade fusese invitat în 1956 la Universitatea din Chicago, pentru o serie de conferinţe şi un curs. Apoi, oferindu-i-se un contract universitar, rămăsese acolo. La început, şederea această în America i se păruse atât lui cât şi soţiei sale, Christinel, doar provizorie. Ani de zile au privit spre Europa, spre Franţa mai ales, de unde plecaseră şi unde se mai întor-

ceau în timpul vacanţelor de vară, ca spre pământul lor de baştină. Se simţeau, oarecum, dublu exilaţi, pribegi mai întâi din ţara înstrăinată, mai apoi din Franţa în care se simţiseră acasă. Chiar în acea vară a anului 1960, cu amintirea căreia se încheie acest volum, plănuiau o întoarcere la Paris unde ar fi urmat să stea vreo doi ani, după care să se întoarcă din nou în America. „Eram amândoi fericiţi — notează Eliade. Vom pune capăt astfel peregrinărilor noastre din fiecare vară şi voi lucra cu un randament mai mare. Dar destinul — adaugă tot el — decisese altfel."

Citesc cu melancolie aceste ultime fraze ale Memoriilor neîncheiate, încheiate mai exact pe constatarea uneia din obişnuitele ironii indescifrabile ale Destinului. Intenţia memorialistului era, de fapt, să ajungă cu relatarea sa până la anul 1984, anul în care aşternuse pe hârtie o bună parte din paginile acestor memorii. Îmi amintesc din toamna acelui an 1984, când — întâlnindu-l pe Mircea Eliade la Paris şi punându-i o întrebare cu privire la amintirile sale — îmi spunea că înaintase binişor, lucrând aici, în această a doua reşedinţă, de vară, a sa, şi că avea de gând să aducă istoria vieţii sale, cum spunea el, „la zi". El care scria atât de uşor era împiedecat în operaţia însăşi a scrisului de tulburări de vedere, şi, mai ales, de reumatismul deformant care-i chircise degetele înţepenindu-le. Strânse în mănuşile speciale pe care nu le lepăda, mâinile acestea arătau chinuite, de parcă ar fi fost ale unui bătrân plugar şi ar fi înţepenit, adunate, pe coarnele plugului.

Câteva luni mai târziu, în Decembrie al aceluiaşi an 1984, la Chicago, Mircea Eliade privea într'o zi (ne-o spune el în Memoriile sale) pe fereastra biroului său „în vid". Era de un an *Profesor emeritus*, profesor în retragere. Părăsise catedra şi postul de şef al departamentului de Istoria Religiilor de la Universitatea din Chicago. Împlinise 75 ani, era sărbătorit, şi acum privea în gol, întrebându-se dacă va mai putea duce la bun sfârşit acest al doilea volum al Amintirilor sale.

Închipuindu-mi-l pe Eliade privind, la 10 Decembrie 1984, „în vid" şi adăugând îndată „fără să ştie de ce", îmi amintesc o frază din Jurnalul său. Iat-o: „Confruntarea cu vidul, cu neantul, cu demoniacul, cu inumanul... toate aceste experienţe extreme sunt sursa marilor creaţii ale spiritului". Întreg Mircea Eliade, sau în orice caz spiritul lui Eliade în esenţă se află în aceste cuvinte. El este omul transmutării negativului, a nihilului în pozitiv, a vidului ca leşin al fiinţei în mai mult decât fiinţa.

Ceea ce e patetic la Eliade, şi ceea ce — de ce să nu o spun — mi-l face drag, este spontaneitatea firească, naivă, aproape nativă cu care — ca un vraci — e în stare să convertească vidul, golul în plin. „„Căci" — îmi permit din nou să citez câteva din cuvintele acelei note de jurnal: „Căci, în aceste condiţii terifiante, omul a ştiut să zică da vieţii şi a găsit o semnificaţie existenţei sale".

Afirmând aceasta, Eliade nu vorbea despre sine, dar cât de bine i se potriveau aceste cuvinte! Câte din împrejurările existenţei sale dintre 1937—1960, anii pe care îi acoperă relatările din acest al doilea volum al Memoriilor sale au fost împrejurări dramatice, anihilatoare ale spiritului! Şi iată-l pe Eliade „omul care a ştiut să spună da vieţii", confruntându-se cu nihilismele veacului,

înfruntând vidul, şi nu numai pe cel din campus-ul universitar peste care ninge încet din cerul Chicago-ului, ci pe acela — o, mult mai infernal — al anilor bântuiţi — cum spunea el — de „teroarea istoriei". „Secerişurile solstiţiului" nu cunosc calmul placid al timpului. Eliade a secerat însă până şi pe furtună.

Cartea a doua a memoriilor sale se deschide în plină iarnă a învrăjbirii europene, în timpul bombardamentelor germane din „bătălia Angliei". Într'o noapte din 1940, ataşat cultural la Londra, Eliade, refugiat împreună cu alţii într'un adăpost antiaerian, asistă (dacă acest verb poate exprima teroarea) la unul din cele mai teribile bombardamente aeriene asupra capitalei Marei Britanii. Meditaţia în această situaţie-limită este prilejul unei ample retrospecţiuni, al unei întoarceri în timp. Larg flash back, în care Eliade „revede" ultimii ani dinainte de război. Ani marcaţi, pentru el, îndeosebi de personalitatea „maestrului", a „ghidului" — cum însuşi îl numeşte — a lui Nae Ionescu, de care el, discipolul fidel este atât de apropiat şi, totuşi, cât de depărtat! Căci, să nu ne lăsăm înşelaţi de admiraţia ferventă a mai tânărului Eliade pentru mai vârstnicul său dascăl de filosofie, nici de fidelitatea sa durabilă în toţi anii care au urmat. Nici chiar de ataşamentul său care-l face — la moartea filosofului — să se simtă spiritual orfan. Dacă ar fi să folosesc termeni pedant-filosofici aş spune că o întreagă ontologie şi, dedusă din categoriile acesteia, o filosofie a istoriei îi despărţea. Deosebire filosofic şi caracterial radicală. Pe cât de fascinat era Nae Ionescu de „misterul istoriei", pe cât de fatal atras fusese el de acest mister, pe cât de dornic de a se iniţia în acest „mister" — dorinţă pernicioasă pentru el de a încarna „fiinţa istorică", pe atât de străin era mai târziu tânărul său emul de acest „mister". Pentru Eliade, istoria exercită mai presus de orice, o tiranie împotriva căreia suntem datori să ne răzvrătim creind într'un spaţiu transistoric. Existenţa în istorie are pentru cei doi — o putem spune noi cei ce avem în faţă mărturia vieţii şi a lucrării amândurora — semne contrare. Tot astfel, „destinul" — pe care Nae Ionescu îl privea întotdeauna cu suspiciune, atribuindu-i o adversitate insidioasă („Destinul începe să-şi arate colţii" — îi spune el o dată lui Mircea Eliade) — destinul este considerat de acesta din urmă, dimpotrivă, cu o încredere funciară. Eliade investeşte în ordinea destinului; el se investeşte în ordinea sa creatoare.*

Judecând azi deosebirile structurale amintite dintre Nae Ionescu şi Mircea Eliade, deosebiri de care probabil nici nu erau conştienţi, ni se pare cu atât mai ciudată (deşi o putem înţelege căci cunoaştem prea bine şireteniile sui-generis ale conştiinţei şi sensibilităţii) identificarea în care tânărul Eliade, din anii 1937—1940, se complăcea, identificarea dintre destinul său şi acela al „ghidului" şi „maestrului" său. Unele împrejurări concrete din acei ani, în care norii se adunau

---

* Deşi nu crede în destinul politic al generaţiei sale, socoteşte această generaţie drept „cea mai norocoasă din câte a cunoscut până atunci istoria României". Expresia acestei *„şanse a destinului"* o găsim într'un „Fragment autobiografic", scris de Eliade în 1953 la cererea lui Virgil Ierunca şi publicat într'un apendice la acest volum de Memorii. Cu adevărat, Eliade credea că „Destinul nostru (al Românilor) era exclusiv cultural". El a trăit conformându-se acestei credinţe, deci acestui destin.

deasupra României şi a lumii, păreau să justifice o asemenea identificare. N'a fost Eliade urmărit şi închis câteva luni, în 1938, în lagărul de la Miercurea-Ciuc, oarecum din pricina legăturii sale cu Nae Ionescu şi împreună cu el? Ceva mai târziu, în Anglia, în timpul bombardamentelor, cuprins de panica „morţii colective" — cum o numea el — sub impresia încă puternică a morţii recente, subite, a lui Nae Ionescu, va face iar o apropiere între destinele lor, o apropiere greşită. Nu, dacă existenţele lor au comunicat, nu şi destinele lor. Acestea s'au putut întâlni, ele n'au fost nicidecum convergente, n'au fost „solidare" — cum credea şi afirma Eliade.

Ca şi sentimentul de panică obsedant, al „morţii colective" care-l urmăreşte în acei ani ai războiului pe Mircea Eliade, am putea găsi într'o altă situaţie creată de împrejurările acelor timpuri forma originară a unei alte teme obsesive ce revine adeseori în Memoriile acestea ca şi, de altfel, în multe texte ale savantului ca şi ale scriitorului, tema *camuflajului*. Ar fi naiv, desigur, să atribuim experienţei camuflajului londonez — din timpul războiului — complexul acesta tematic pe care-l socotim central în economia operei lui Eliade. Obsesia această (ca şi aceea a morţii anonime, în mulţime) îşi au evident, o sursă abisală, în Eliade însuşi.

Astfel, unele din trăirile sale excepţionale sunt socotite de el, în rememorările sale, drept perfecte camuflări ale identităţii sale reale. Printre altele, numirea sa ca ataşat la Londra. Hermeneutul care ca şi până atunci, în primele sale lucrări, dar mai ales mai târziu în explorările sale din domeniul miturilor, desluşeşte cu atâta fineţe „camuflată" în ideologii, în practici, în instituţii moderne, arhaice semnificaţii magico-religioase, nu s'ar putea spune că excela în interpretarea sensurilor camuflate ale propriei sale existenţe, ale propriilor sale trăiri. De pildă temerile, angoasele sale din timpul războiului, atribuite adeseori morţii ce-şi „camuflează mitologia", se dovedeau mai apoi fantasme vide de sens, sau cel puţin de sensul thanatic pe care li-l atribuise.

Mai fecundă decât în înţelegerea sensurilor propriei sale vieţi ni se pare teza camuflării atunci când el o aplică înţelegerii istoriei. Astfel, după Eliade, metodele de camuflaj, de ocultare sunt aplicate în istorie de unele elite culturale, pentru a traversa „un timp tenebros" sau „secetos" — cum ar spune Hölderlin. Viziunea lui Eliade asupra „neşansei istorice" a poporului român, ca şi asupra unicelor sale şanse de supravieţuire în mijlocul cataclismelor şi de prezervare a identităţii etnice se află — prin aplicarea practicilor de camuflaj cultural — în creaţiile spiritului.

Acelaşi mecanism al camuflării este pus în funcţie de scriitorul Eliade, în transpunerea ocultată, încifrată, a experienţelor sale personale, în ficţiunile sale. Camuflare şi ocultare, de pildă, în *Secretul Doctorului Honigberger*, dar şi camuflare a realului prin proiecţia în fantastic, în *Nopţi la Serampore*, sau în alte naraţiuni ale sale.

În sfârşit, pentru istoricul religiilor, hierofaniile, acele arătări ale sacrului sunt şi ele nu numai revelări, ci şi camuflări ale sacrului.

Apropiate astfel între ele de memorialistul din *Secerişurile solstiţiului*, aceste diverse ipostaze ale aceluiaşi fenomen al camuflării denotă nu numai corespondenţa între planuri ontice diferite — istorie, mituri, artă, practică a vieţii, religie — ci, şi poate mai ales, între tărâmurile atât de felurite pe care se desfăşoară aventura spirituală a lui Mircea Eliade.

La această aventură asistăm — citind Memoriile sale — uimiţi de rapiditatea *împlinirii* unui destin ce privilegia, în mod evident, *manifestarea, epifania*, în pofida *camuflării*. Mici amănunte semnificative ne permit să surprindem acest destin — ca să spun aşa — la lucru. În adăpost, sub ploaia de bombe, lui Eliade îi vine ideea elaborării tratatului de istoria religiilor. Îţi vine să spui: „Iată destinul tău". El nu se află în ideea panică a „morţii colective" care te obsedează. Dar, fireşte, e uşor să fii profetul faptelor deja împlinite. Îl vezi apoi pe Eliade, tot în timpul războiului, în Portugalia, ataşat al Legaţiei României scriind febril, aproape concomitent, o carte despre Salazar, alta despre *Românii, latinii Orientului* şi *Comentariile* — atât de incitante — *la legenda Meşterului Manole*. La Paris, mai apoi, unde începe, cum spune el, o viaţă nouă, mai identificat decât oricând cu destinul său, îl vezi reuşind să apropie, să facă să coincidă cele mai extreme contrarii: categorii şi fantasme, Orient şi Occident, arhaicitate şi modernitate... Ahasverus cultural, peregrin pe la congrese, colocvii savante, răspunzând tuturor chemărilor, tuturor solicitărilor, cu promptitudine, cu generozitate şi, mai ales, cu o imensă sete de a face, înaintează prin ziduri de cărţi, peste topuri de manuscrise, urmând un itinerar ce i se pare labirintic, dar care ne apare nouă, azi, — când drumeţului i s'a curmat drumul — drept o cale rectilinie, de o luminoasă, dreaptă, simplitate.

Asupra deambulării pe această cale, *Secerişurile solstiţiului* ne aduc multe amănunte, multe indicaţii interesante. Dar paginile de departe cele mai clar definitorii pentru spiritul eliadesc, pentru acea *forma mentis* care îi era proprie, sunt cele amintite, ale „Fragmentului autobiografic" scris în 1953, publicat de Virgil Ierunca în numărul 7 al *Caietelor de dor*, înainte de a fi republicate în acest volum al Memoriilor. Savantul Eliade defineşte aici *locul*, natura şi finalitatea ultimă a acelora din lucrările sale, considerate drept „ştiinţifice". După el, toate acestea aparţin unui demers esenţial filosofic. Nu eventualele „descoperiri ştiinţifice" cât valorile prezente în tehnicile tradiţionale, în gândirea mitică, îl atrăgeau. Spiritualitatea tradiţională, tărâmul privilegiat al explorărilor sale, nu ar fi decât substanţa asupra căreia s'ar fi aplecat reflecţia sa filosofică. Desigur ar fi multe de spus despre acest „obiect" al gândirii lui Eliade, *obiect* mai puţin important pentru el decât *modul* reflecţiei sale. Ceea ce e cert este că — pe temeiul afirmaţiilor din acel text autobiografic, echivalent şi cu o profesiune de credinţă — activitatea teoretic-reflexivă a savantului Eliade nu şi-a impus categoriile, cel puţin conştient, în creaţia literară a scriitorului Eliade. Cum spune el: „Scriitorul din mine refuza orice colaborare *conştientă* cu eruditul interpret al simbolurilor; el ţinea să rămână cu orice preţ *liber*, să accepte sau să refuze după bunul său plac, simbolurile şi interpretările pe care i le oferă gata rumegate erudiţia filosofului".

Libertatea, mai presus de orice, a creatorului, a filosofului asupra omului de ştiinţă, a scriitorului asupra filosofului dintr'însul. Libertate a *facerii*. Libertate a cărei unică limită se află în anihilarea gestului creator, în moarte. Patosul acestei libertăţi respiră în toate paginile lui Eliade. Chiar şi în acestea care sunt printre cele din urmă, dar despre care nu ştia că vor fi printre cele de pe urmă.

NICOLAE BALOTA

— * —

BRÂNCUŞI ÎN GERMANIA

Totul a început cu un „Sărut". Prin el, Brâncuşi s'a eliberat de Rodin. El este piatra unghiulară a unui demers. Nu simbol al senzualităţii, ci al ascezei. „Aspiraţie spre Unitate şi Absolut" declara Brâncuşi. „Sărut" al Omenirii pe Poarta de la Târgu-Jiu, „Sărut" al Cuplului unic, adolescent pe mormântul unei anarhiste, Tania Rachevskaia, în cimitirul din Montparnasse, „Sărutul" din Muzeul Lembruch, din Duisburg, îşi decantează înţelesurile în simetrii de piatră cenuşie. O analogie între el şi „Capete de îndrăgostiţi" de Lembruch este grăitoare pentru concepţia şi viziunea celor doi artişti, din perioada anterioară primului război mondial.

„Toată viaţa mea am căutat în Artă zborul", această lapidară afirmaţie a lui Brâncuşi nu-şi pierde semnificaţia, chiar repetând-o până la leit-motiv. „Măiastra", „Pasărea", „Pasărea'n spaţiu", aceasta anticipând pasărea de metal denumită „Concorde", sunt forme desprinse de materie. „Cocoşul" epifanic, cocoş-săgeată, scăldat în aur şi lumină, „Peştele", bronz fluid în care presimţim vietăţile marine şi „Mâna domnişoarei Pogany", marmură sidefie, mângâietoare. „Muza adormită", arhetip al tuturor domnişoarelor Pogany, sublimate şi, în sfârşit, „Capul de copil", aburit de somnul inocenţei. Şi aceste două opere impun analogii cu Lembruch şi vizitatorul le descoperă convergenţa tematică, divergenţa formală.

Ca atrasă de un magnet privirea se îndreaptă spre „Coloana nesfârşită", romboidală, stâlp de hotar, vestind de departe marele complex de la Târgu-Jiu, „Masa tăcerii", „Poarta sărutului" şi cealaltă „Coloană" turnată în romburi de fier prin care suflă duhul stâlpilor mortuari oltenești. La Muzeul Lembruch această operă grandioasă de importanţă depăşind cadrul naţional —, cel puţin la Köln două asemenea „coloane nesfârşite" omenesc, două pieţe foarte frecventate —, este perceptibilă vizitatorului Muzeului din Duisburg în mari panouri colorate, reproducând peisajul românesc în care se integrează firesc, *nemurindul*.

ANTOANETA BODISCO

„CUM ERA CHE GUEVARA?"

O întrebare la care sunt silit, destul de des, mai cu seamă în clasele de civilizaţie latino-americană la Universitatea din Hawaii, să răspund, este următoarea: — „Cum era comandantul ‚Che' Guevara? E adevărat că l-aţi cunoscut?" Mai întâi de toate, trebuie să explic un amănunt, mai degrabă pitoresc: îl chema *Ernesto* şi cum era originar din Buenos Aires, Argentina, avea obiceiul să folosească des cuvîntelul „Che", care în jargonul local, ar fi cam acelaşi lucru cu *„mă"* sau *„bă"*. Ori, cum în Mexico, în Cuba şi în America Centrală, pe unde l-au purtat aventurile revoluţionare, cuvîntelul acesta era cu totul necunoscut, şi, mai degrabă, pitoresc, un hâtru, bun de glume, l-a poreclit „Che", şi, vorba lui Apunake, Che i-a rămas, în viaţă şi după moarte. Poreclă care, şi ea, s'a schimbat un timp oarecare în renume şi zic „un timp oarecare", dat fiind că în ultimii ani mai nimeni nu îşi mai aminteşte de el, ba majoritatea studenţilor nu mai are nici măcar o vagă idee de cine *a fost!* . . .

Pentru lămurirea atmosferei istorice, trebuie să amintesc că la începuturile ei, revoluţia cubană a fost dârz şi constant anti-comunistă; cu aceasta mă refer la anii care merg de la 1954 până pe la începutul deceniului 60, când, peste noapte, fostul anti-comunist, Fidel Castro Ruz, fiu de moşier şi absolvent al unui colegiu catolic, s'a descoperit „vechiu marxist-leninist". În anii aceia, partidul comunist din Cuba era în strânsă colaborare cu dictatorul Fulgenico Batista, şi unul dintre colaboratorii săi, cu rang de ministru, reprezentând pe comunişti, era Carlos Rafael Rodriguez, cel ce astăzi este . . . vice-preşedinte al Cubei, aşa numitul „Numero Dos" . . .

Ernesto „Che" Guevara a fost un idealist, un revoluţionar „ca la carte", într'un fel oarecare aş zice un romantic, al cărui vis era să treacă dintr'o republică în alta predicând un ideal revoluţionar ce nu era nici pe placul dreptei, şi, mai puţin pe cel al stângii, reprezentată de Carlos Rafael Rodriguez. Plecat din ţara lui de naştere, Argentina, în anii peronismului pe care îl detesta, visul lui revoluţionar îl poartă pe Ernesto Guevara, tânăr doctor în medicină, specializat în boli tropicale, mai întâi în Bolivia, unde era pe cale să izbucnească o revoluţie pe care el a găsit-o din cale-afară de „birocratizată". De-acolo a plecat în Peru, apoi în Ecuador, de unde, o ironie a destinului! — cu o corabie a aşa numitei „flote albe", a companiei „United Fruit" (UFCO), care a reprezentat şi încă mai reprezintă simbolul „imperialismului economic al dolarului", a luat-o înspre istmul centro-american, unde în zilele acelea, pe la mijlocul deceniului 50, era la putere în Guatemala, guvernul colonelului „stângist" Jacob Arbenz Guzmán.

Curând însă după sosirea lui Guevara în Guatemala, Arbenz a fost demis de colonelul Carlos Castillo Armas şi junele argentinian s'a refugiat la ambasada ţării sale de origine, unde a primit azil. Apoi a plecat în Mexico. Acolo, în cele din urmă, a intrat în contact cu Fidel Castro. Împreună s'au îmbarcat apoi într'o corabie veche, numită „Granma" (Bunicuţa) şi au pornit înspre Cuba, să-l dea jos pe Batista, cel care încă mai avea strânse relaţii cu partizanii lui Carlos Rafael Rodriguez, care pe-atunci îl numeau pe junele Castro „aventurier micburghez".

De cunoscut, l-am cunoscut pe Che Guevara în Martie 1959, la o recepţie diplomatică în ambasada Braziliei în La Habana, am stat de vorbă într'un colţ de salon, despre revoluţie şi poezie, dar când i-am spus că reprezentam ziarul lui Carlos Laceda, cunoscut în toate Americile Latine pentru poziţia lui net anti-totalitară, am văzut cum a încercat să dea discuţiei un aer mai „monden", vorbind despre lucruri ce nu angajau la nimic. La întrebarea mea, dacă este dispus să-mi dea un „interviu" cum făcuseră comandanţii Fidel Castro şi Camilo Cienfuegos, a schimbat vorba, întrebându-mă despre poeţii brazilieni pe care, se pare, îi citise în traducere în Buenos-Aires.

L-am revăzut ulterior, la una sau două recepţii în aceeaşi epocă, şi, firește, nu m'am mirat când am aflat că a plecat, călare pe Rosinanta idealului său revoluţionar, în Bolivia. Cei ce au citit cu grijă mult discutatul său „Jurnal Bolivian" nu se poate să nu fie impresionaţi de aerul de însingurare care-i străbate paginile: în mijlocul „indienilor" din Bolivia a căror limbă nu o cunoştea şi a căror încredere căuta s'o atragă cu bancnote de zece dolari, pe care soldaţii bolivieni le dădeau ofiţerilor, neştiind de unde vin şi ce valoare reprezintă.

„Che" Guevara a fost exemplul tragic al unui om singur, gata să se sacrifice pentru o idee, refuzând confortul cabinetelor ministeriale, gloria vană a recepţiilor diplomatice şi — în general — „la dolce vita". Astfel şi-a aflat în jungla boliviană o moarte ce n'a fost lămurită cu desăvârşire şi pe care moştenitorii veseli caută s'o exploateze prin pancarte şi lozinci.

Am citit nu de mult, că, la Londra, s'a deschis o prăvălie de modă bărbătească, numită „CHE", şi nu m'am putut abţine de-a nu mă gândi, cu melancolie, la convorbirea din La Habana, 1959.

„ALECU"

Diminutivul acesta, pe care nu mă pot abţine de a-l califica drept „regăţean", îmi aduce în minte, simultan, trei lucruri şi obraze diferite. Dar să o luăm de la început.

În copilăria mea, exista la Braşov, pe strada Porţii, nu departe de cafeneaua „Coroana", un restaurant într'un fund de curte, cu câţiva oleandri pricăjiţi, stând în nişte butoiaşe de lemn, de-alungul unui coridor, numit şi acesta foarte regăţeneşte, „Maiorul Mura". Proprietarul, era un domn Halmagiu, cu ai cărui copii, mi se pare că un băiat şi o fată, am mers la aceeaşi şcoală primară. Ceea ce se vedea din restaurant, mai cu seamă în lunile de vară, în fundul coridorului, erau câteva mese alături de care, nelipsite, stăteau bateriile cu vin, sifon (albastru) şi ghiaţă.

Trecând într'o zi prin faţă, atenţia mi-a fost atrasă de strigăte ritmice venind din fundul curţii de la „Maiorul Mura"; m'am oprit, îndemnat de-o copilărească şi, mi se pare, justificată curiozitate, să aud „despre ce era vorba". Strigătul repetat, uneori întovărăşit de bătăi din palme, era următorul:

— „Alecule, Alecule, Alecule!" După câteva secunde, mi-am dat seama că „sezoniştii" chemau pe cineva, care avea pentru mine, pe-atunci (să fi fost pe la mijlocul anilor douăzeci, fiind în primele clase „primare"), ciudatul, sau, în

orice caz, neobişnuitul nume pe care îmi era dat să-l aud. Ajuns acasă, i-am povestit tatii cele auzite, şi el mi-a dat explicaţiile de rigoare despre diminutivul lui „Alexandru".

Cu aceasta ajung la punctul doi. Unchiul meu „favorit", care în anii aceia nu trăia în România, locuind undeva între Viena şi Berlin, ducând o romantică şi uneori (am aflat mai târziu . . .) dificilă existenţă boemă, se numea *Alexandru*. L-am cunoscut abia cu vreo zece ani mai târziu, când *cuminţit* şi *aşezat* se reîntorsese în România, devenind peste câţiva ani, nici mai mult nici mai puţin decât . . . „Inspector general al comerţului zahărului", făcând în calitatea aceasta dese călătorii prin ţară, la care, când venea cu maşina, îl însoţeam prin Secuime. Unchiul, fost luptător de greco-romane, pictor amator şi ocazional figurant în filmele de la UFA, era *Alexandru* şi nimic altceva. Cu toate că se stabilise la Bucureşti, nimeni,, niciodată, nicăieri nu l-a numit Alecu şi nici nu ştiu să se fi referit la el cu acest diminutiv. Cred că unul dintre ultimii „martori" şi amici ai lui, este Horia Stanca . . .

Punctul trei. Făcând un salt în timp, ajung în anii 1937—1938, când, descins la Bucureşti, am fost ca să zic aşa, „adoptat" de un grup de băieţi de vârsta mea, mai toţi „spiriţti", adică absolvenţi ai liceului „Spiru Haret", între care amintesc pe Traian Lalescu, Victor Popescu, Mircea Bărbulescu, Gheorghe (Goghi) Ion Florian, Mircea Schrager şi — firește, Alexandru M. Paleologu, „M" venind de la paternul Mihai, numele părintelui său, *domnul* Paleologu, unul dintre cei mai *domni* dintre domni, căruia cuvântul acesta nu numai că i se potrivea ca o mănuşe, ci par'că era făcut *întocmai* pentru el. Dar aşa cum nimănui nu i-a trecut prin cap să-l numească pe unchiul Alexandru, „Alecu", nimeni, din câte îmi aduc aminte, nu l-a numit pe fiul lui Mihai Paleologu, Alexandru, pentru că pentru toată lumea, părinţi şi rude, mici şi mari, colegi şi cunoscuţi, el era, şi nici nu se putea să fie altfel, *Alecu*.

Mai avea el un nume, venit din copilărie, pe care mi se pare că i-l dăduse maică-sa, frumoasa madam Zarifopol şi nu mă pot reţine de a-l aminti, nu fără un zâmbet de afectuoasă melancolie, pe seama anilor trecuţi: Pufuleţ. Aşa îl alintau prietenii intimi, între care amintesc pe Păstorel Teodoreanu. Dar pentru noi toţi, „publiciţti, studenţi în drept", el era şi a rămas, *Alecu*.

Prietenul meu Alecu! Ani în şir, din 1938 până în ziua când am plecat din România, în toamna anului 1946, ne vedeam în fiecare zi, mai ales că locuiam aproape unul de altul: casa părintească a lui Alecu se afla pe strada Armenească, iar eu am locuit în epoca aceea, întâi în Piaţa Alexandru Lahovary şi, mai târziu, după ce m'am însurat, mai aproape, pe strada Bolintineanu, în dosul bisericii Scaune. Cu Alecu am scris la aceleaşi reviste, am făcut planuri în comun, am discutat lecturile favorite şi am avut parte de năstrușnice „aventuri", ca de pildă, o memorabilă conversaţie dusă de Alecu, noaptea, într'un tramvai gol, cu o doamnă care vorbea englezeşte, însă după ce ea a coborît la o staţie, ne-am dat seama amândoi că . . . Alecu nu ştia limba lui Shakespeare! Aşa că am ajuns să ne îndoim chiar şi de existenţa interlocutoarei.

Contactul nostru în ultimele decenii a fost aproape inexistent: omul este sub vremi!

Însă eu, peste mări și țări, peste zări și distanțe, îi strig de aici, din Honolulu, Dealul Pacific, cuvântul auzit întâi la Brașov: „Alecule, Alecule, Alecule!“

„DIN SATUL NEVESTEI“

Vechea zicală mă face să zâmbesc, mai ales când mă gândesc la teii de pe bulevardul din Râmnicul Vâlcea și la „Capela“ orașului, un fel de *simbol*, cum este Tâmpa pentru brașoveni. Din 1944 până în preajma plecării din România, în '46, am fost deseori în orașul Mirei, unde ajunsesem să mă simt din ce în ce mai puțin „musafir“. Când evoc acea scurtă epocă, nu se poate să nu-mi aduc aminte din „satul nevestei“ fiind, de poeții și scriitorii Râmnicului, care chiar dacă nu erau atât de numeroși ca acei brașoveni, formau un „grup“ variat și interesant.

Între cei „consacrați“, era preotul P. Partenie, autor al unor schițe oltenești remarcate cum se cuvine la timpul lor; fără a-l fi cunoscut de aproape, îl vedeam uneori cu sutana fluturândă în vânt,, cotind un colț de stradă, dus pe gânduri . . .

Regret că nu l-am cunoscut personal pe finul poet simbolist N. Budurescu, „confiscat“ de politică, fost colaborator al revistelor acelui admirabil curent poetic, al cărui „stegar“ fusese Ion Minulescu. Cu ani mai târziu, de aici din Honolulu, cu ajutorul lui Gabriel Bălănescu, am izbutit să-i organizez un caiet omagial din MELE, scrisoare internațională de poezie, pe care-o editez din 1965, aproape de un sfert de veac, însă am aflat cu melancolie că poetul, bătrân și însingurat, se stinsese din viață cu puțin înainte de a-l putea primi.

Pentru că de Bălănescu veni vorba, nu-l uit pe prietenul lui nedespărțit, Hany von Hoch, pianist de talent, cunoscut sub numele de Ștefan Ion Gheorghe, autor al unui volum de poezii întitulat, dacă memoria nu mă trădează, „Argos“. Exilat la Paris, unde mi-a fost dat să-l reîntâlnesc, Hany, cum îl numeau prietenii, a dispărut din viață, într'un mod ce și astăzi mi se pare misterios. I-am evocat aducerea aminte cu colegii săi de „generație“, Eugen Ionescu și Horia Stamatu. Încă mai aud, departe, în amintiri, pianul lui Hany, răsunând în serile tăcute ale Râmnicului, din casa părintească unde venea în vacanțe . . .

În 1987 a încetat din viață, în Statele Unite, Mihai Fărcășanu. Era — și el — din Râmnicul Vâlcii și de el m'a legat o veche prietenie, întreruptă de prăpăstiile anilor, în care ne pierdeam urma, fără a-l uita însă unul pe celălalt. La București, unde ne întâlneam în casa lui Ion Pillat, am avut, de-a lungul anilor, prilejul să ne vedem cu prieteni comuni. Nu uit, cum, după 23 August 1944, când încă mai plutea peste București un vag aer de speranță, Fărcășanu m'a invitat să lucrez în redacția ziarului pe care îl conducea. Nu am putut să accept, dat fiind că fusesem încadrat, cu câteva zile înainte, în redacția „Libertății“, al cărei director era marele meu prieten Constantin Titel Petrescu.

O figură pitorească a Râmnicului, unde venea — la o „șuetă“ — de la București, apărând în ușa farmaciei „La Coroana Regală“, era ziaristul și eseistul Victor Medrea, cel ce făcuse parte din redacția gazetei lui Sandu Tudor, „Credința“. Fusese coleg, între alții, cu Eugen Jebeleanu și Zaharia Stancu și cu mai

puțin cunoscuții C. Clonaru și Vasile Damaschin, primul dintre aceștia doi fiind un discret poet.

Am apucat încă „poveștile“ râmnicene despre I. G. Duca, autor al unei culegeri întitulată „Mâinile“, cel ce în tinerețe fusese coleg de școală cu poeții de la „Linia Dreaptă“, Vasile Demetrius, Grigore Pișculescu, (Gala Galaction), Nicu Cocea și Iosif Teodorescu, mai târziu, Tudor Arghezi. Și tot din „povești“ știam de Gib. Mihăescu, că obicinuia să vină de la Drăgășani, unde era avocat, la Râmnicul Vâlcea, și avea o fată pe care o botezase Mira. Dar în anii când mi-a fost dat să stau în orașul cu „Zăvoiul“, cei doi erau de mult, vorba poetului Victor Eftimiu, *fum de fantome!*

Am condus, timp de aproape doi ani, în deceniul 40, pagina poeților tineri, întitulată „Cântece Noui“, la „Universul Literar“ și am primit de la Râmnic mai multe plicuri de la un licean ce iscălea I. Goga. Cu el mă plimbam sub teii bulevardului, într'o liniște tăiată uneori de huruitul trenurilor ce treceau, vorba lui Ion Minulescu, „în gările cu firme albastre“. Goga, era un băiat timid și, nu mă îndoiesc, un poet de talent. I-am pierdut cu desăvârșire urma, în șirul lung al tăcerii anilor scurși de atunci până azi.

Pusesem la cale apariția unei reviste literare, dar proiectul a rămas un vis, cu toate că obținusem un deviz de la tipografia „Arsenie“, unde, cu puțin înainte de-a părăsi România, mi-am tipărit cea din urmă carte, înainte de lăsarea „cortinei de fier: „*Caiete de vacanță!*“ Un volumaș de poeme eminamente „râmnicul-vâlcene“; un exemplar mă însoțește aici, în insula Oahu, de unde vă salut cu clasicul bun-rămas în hawaiiana: ALOHA!

ȘTEFAN BACIU

VINTILĂ HORIA: ÎNTRE EXIL ȘI RENAȘTERE

Am citit și citesc cărțile lui Vintilă Horia cu o participare care, înainte de a fi a literatului, a criticului, este acea a unui cititor ce se simte *implicat*, prin cele trăite de el, în textul lecturii sale. Scrierile acestui mare *exilat* (folosesc acest cuvânt nu numai în sensul determinării unei situații a omului deplasat de pe tărâmul său de baștină, prin rigorile sau vicleniile istoriei, ci în acela al unei condiții umane, al unui destin asumat), textele sale proiectează în imaginar o adevărată ontologie a exilului. Ele sunt ficțiuni românești în care bântuie marile anxietăți, disperările ca și speranțele secolului nostru. De aceea, repet, scrierile acestea ne privesc pe noi, fii ai acestui veac, care i-am cunoscut din plin zgomotul și furia, într'un mod cu totul particular.

Îmi amintesc acea zi din anul 1961, când, după ce multă vreme nu mai aflasem nimic despre el, am auzit rostindu-se numele lui Vintilă Horia. Mă aflam la Jilava, în al șaselea an de detenție. Am avut acolo trista bucurie — prea curând curmată de o repartiție în camere diferite — de a întâlni prieteni mai vechi, intrați de curând în pușcărie, printre care Dinu Pillat, fiul poetului. Erau dol-

dora de noutăţi din lumea literelor şi artelor. Ei mi-au adus vestea morţii lui Blaga, ca şi a succesului pe scena pariziană a unui oarecare Eugen Ionescu. Ei mi-au vorbit despre premiul Goncourt acordat, cu un an mai înainte, în toamna lui 1960, pentru romanul său, *Dumnezeu s'a născut în exil*, lui Vintilă Horia.

Au trebuit să treacă apoi câţiva ani, pentru ca această carte, pentru care mi se strânse curiozitatea în „reduit"-ul Jilavei, carte introdusă clandestin în România, să-mi cadă în mână. De două decenii, în pseudolibertate sau în reclu-ziune, mă simţeam un exilat în propria mea ţară. Cum să nu fi fost sensibil la acea închipuire patetică a destinului unui poet exilat?

Au trecut apoi alţi ani în care eu însumi, departe de ţară, am descoperit celelalte cărţi ale lui Vintilă Horia pentru ca, de curând, să citesc ultimul său roman, *Persécutez Boèce (Persecutaţi-l pe Boeţiu)*. Din nou lectura mea s'a du-blat cu o revenire în urmă, o coborîre în subteranele pline de ecouri dureroase ale amintirii. Eroul naraţiunii sale, „eliberat" din închisoare, este de fapt trimis într'un domiciliu obligator, la limita dinspre Dunăre a Bărăganului. Maestru al parabolei, scriitorul conjugă datele realităţii istorice cu cele ale închipuirii unor situaţii limită existenţiale. El ridică, cum vom vedea, tragedia istorică la nivelul unei parabole exemplare, ce depăşeşte contingenţele temporale. Dar nara-ţiunea, deşi nu se vrea documentar „realistă", este cu atât mai evocatoare pentru cel ce a trăit împrejurări similare celor narate. Dus sub escortă, la 4 Ianuarie 1963, după „eliberarea" mea din închisoare, la Lăteşti, pe malul muntean al Du-nării, într'unul din acele sate în care îşi aveau fixat domiciliul foşti deţinuţi după ispăşirea pedepsei, comună ce-a fost rasă mai târziu de pe hartă, ca spre a i se şterge urmele (de parcă memoria ar putea fi anihilată prin ipocriziile tiraniei) nu am putu citi, fără să fiu profund mişcat, primele fraze din recentul roman al lui Vintilă Horia.

„Eşti liber". Cuvintele acestea cu care se deschide istoria unui deţinut scos din temniţă şi „depus în mijlocul câmpiei", sub cerul senin al Bărăganului, nu departe de Dunăre, cuvintele acestea ale miliţianului către puşcăriaşul căruia îi dă drumul îngrădindu-l totodată cu interdicţii, sunt pline de o amară ironie. Ironia derizoriu triumfătoare a forţei ce-şi permite să mimeze liberalitatea, gene-rozitatea, în clipa chiar în care le batjocoreşte.

Pornind de la această primă confruntare a unei victime cu persecutorul ei, drama însinguratului se va desfăşura supunându-se canoanelor (în dublul sens al acestui cuvânt) al canoanelor exilului. Căci marea temă obsesivă a medita-ţiilor şi fabulaţiei scriitorului, tema care i-a inspirat cu ani în urmă romanul său încununat cu laurii premiului Goncourt revine şi în acest ultim roman al său. Azvârlit într'un colţ pustiu, anonim, de lângă balta Dunării, Toma este şi el, ca şi Ovidiu la Tomis, în *Dumnezeu s'a născut în exil*, un exilat. Şi totuşi, cu toate aproprierile care se pot face între destinul tânărului român, victima silniciei comuniste şi poetul roman, victima arbitrariului imperial, deosebirile sunt cel puţin tot atât de numeroase. De altfel, prin structurile lor respective, prin motivele care se ţes în cele două opere, romanele acestea sunt diferite.

Dar, înainte de orice altă apreciere, o remarcă prealabilă. După apariţia ro-manului *Dumnezeu s'a născut în exil*, critica, deosebit de elogioasă a observat

ceea ce nu putea să scape privirii nici-unui cititor avertizat: Cronica imaginară a existenţei lui Ovidiu la Tomis, sau memoriile sale apocrife sunt centrate pe tema exilului. Dar această temă, deşi dominantă, este departe de a fi singură. La o recitire recentă a romanului, el nu mi-a mai apărut sub aspectul unui intens lamento al celui dezrădăcinat, ci mai degrabă sub acela al *căutării* şi al *revelării* unor sensuri, unor rosturi existenţiale. Poetul *Tristelor* şi al *Ponticelor* nu află pe ţărmul grec al ţării gete doar solitudinea şi tristeţile surghiunului. Suferinţa sa se aureolează cu luminile descoperirii unui tărâm nou, al unei lumi noi, libere, la marginea, chiar înafara Imperiului, descoperire ce se dublează cu alta, cu aceea a unei lumini interioare. Asistăm la o lentă — mai întâi involuntară, apoi tot mai conştientă *iniţiere*. Exilul presupune şi este, în cele din urmă, o moarte. Dar moartea, în acest sens, a lui Ovidiu, prilejuieşte transfigurarea lui. Astfel, într'un moment-cheie al romanului, poetul *Metamorfozelor*, care întreprindea o incursiune în ţara getă, ajungând pe valea Râmnicului, are revelaţia unei semni-ficaţii spirituale a spaţiului, cu o aluzie la structura ondulatorie — deal—vale — a blagianului *spaţiu mioritic*. Iată-l pe Ovidiu, sub imperiul blând al unei melodii cântate din fluier, de daco-getul Comozous: „Ariile aveau forma peisaju-lui pe care-l străbătusem în această după-amiază: vălurit ca pădurile şi colinele, povestind ceva în cadenţa turmelor de oi care, în mersul lor, iau şi ele aceeaşi formă pe măsură ce urcă şi coboară văile domoale printre copaci... Niciun alt fel de muzică nu s'ar potrivi aici. Lemnul sonor al fluerului, şi buzele care suflă melodia prin gaura fină a instrumentului, ca şi urechea care-l ascultă şi înţelege mereu în acelaşi fel, sub obsesia aceloraşi imagini, toate la un loc par mode-late după arcuirea armonioasă a acestor coline. N'am văzut niciodată un spaţiu mai blând." Subtilă surprindere a virtuţilor spirituale ale spaţiului atât de româ-nesc, prin mijlocirea artistic-poetică a unui fluier. Ca şi a verbului, putem adăuga noi. Iniţiat în farmecele discrete ale acestui spaţiu, poetul îi deslueşte ecourile în propriul suflet. Printr'un fel de osmoză, de participare simpatetică, el simte răsfrângeea blândeţei acelui spaţiu în pacea dintr'însul. „Îmi dezmorţesc picioarele umblând de colo-colo, luminându-mă de această nesfârşire de munţi, de coline, de câmpii, de păduri şi de cer, care are formă, culori şi sunete. Această nesfârşire aş numi-o *pace*. O pace care vorbeşte de un trecut sau de un viitor foarte depărtat când sufletul omenesc a avut sau va avea chipul acestui spaţiu. Mă simt trăind fără teamă pentru prima oară de când exist."

Am insistat asupra acestui moment al *revelaţiei*, din iniţierea lui Ovidiu, rolul său fiind semnificativ în economia spirituală a naraţiunii. În proiecţia lui Vintilă Horia, Ovidiu, poetul surghiunit, nu alunecă decât aparent pe panta pe care l-a împins Puterea. Exilul a însemnat pentru el o renaştere. Iniţierea lui este o lentă şi dificilă geneză. Parturiţia morală — dacă putem să o numim ast-fel — este dureroasă şi secretă. Desigur, în scrisorile sale, în poeziile sale, omul vechi, Romanul, curteanul, poetul eleganţelor rafinate pare că a rămas acelaşi. El singur, în introspecţiile sale, înregistrează tainica metamorfoză. „Nimeni nu bănuieşte schimbarea mea, nici descoperirile mele, nici adevărata mea viaţă de aici. Ce să răspund ca să nu le tulbur sentimentul mărinimiei lor, decât că mă simt foarte rău la Tomis, că mă plictisesc, că mi-e frică de barbari, că vreau

să mă întorc cu orice preţ? M'ar socoti nebun dacă le-aş spune altceva. Dar oare acest altceva reprezintă adevărul? Mă îndoiesc. Trei ani au trecut de la sosirea mea. O prăpastie s'a deschis între mine şi trecutul meu, între mine şi Roma."

Nesiguranţă, îndoieli, drumul renaşterii traversează hăuri, subterane întunecoase, rare luminişuri. E o cale a purificării şi a iluminării treptate, ce duce de la disperare, prin plictisul greu existenţial spre clipe extatice. Asistăm la o adevărată *metanoia*, la o convertire, o întoarcere totală, în sensul cel mai grav al cuvântului. Itinerariul spiritual al lui Ovidiu duce de la Pitagora şi Zamolxe (ca să nu amintim decât numele celor ce au jucat rolul unor divinităţi psihopompe, al unor mentori ai sufletului ovidian spre un *dincolo* salvator), la unicul Mântuitor, al cărui chip apare, misterios în ultimele paragrafe ale cărţii.

Dezvăluirea acestui Ovidiu secret — *tel qu'en lui-même l'exil le change* — este o mare reuşită a scriitorului român. Înţelegem sensul grav, plin, al titlului acelui roman — cel dintâi publicat de Vintilă Horia în limba franceză — sensul acelui „Dumnezeu născut în exil". Romanul acesta nu e nici o biografie romanţată, nici doar o naraţiune în care ficţiunea şi adevărul se împletesc ingenios, ci este opera unui romancier hermeneut, căutător, descoperitor şi tălmăcitor al semnelor prin care sacrul îşi revelează prezenţa în existenţă, în destinul patetic, sau tragic, mai adeseori mizer, rareori superb, al unui om.

Asemenea *semne* ale unei istorii secrete, subiacente, abundă şi în pasionanta confesiune apocrifă a lui Platon, din *La septième lettre (A şaptea scrisoare)*. Proiectând într'o amplă istorisire retrospectivă, dând o dimensiune epică „scrisorii a şaptea", atribuită lui Platon, scriitorul se angajează într'o întreprindere mai ambiţioasă chiar decât aceea a cronicii exilului tomitan al lui Ovidiu. Nu numai geniul „eroului" său filosof, nu numai spaţiul spiritual în care evolua era infinit mai larg-cuprinzător, mai plin de implicaţii diverse, dar dificultăţile analizei, să-i spunem hermeneutice, erau mai mari. Să afli cheile ascunse ale existenţei platonice, să desprinzi liniile destinului său, să-i desenezi epura, ce temeritate!

Sacrul joacă şi în acest „roman al lui Platon" un rol primordial. Istoria se deschide printr'o profanare, un sacrilegiu istoric: decapitarea statuii lui Hermes. Decadenţa în cetate, şirul catastrofelor Atenei debutează prin uciderea în efigie a zeilor. Un scriitor profund conştient de tragicul existenţei în epoca lui „Dumnezeu-cel-mort" este cel care narează această istorie. Mărturisirea amară a lui Platon („de când mă aflu în această lume, totul se sfărâmă în jurul meu, dezastrele oraşului se ţin lanţ, asemenea unor sărbători lugubre") este mărturisirea scriitorului însuşi. De atâtea ori ne vine să spunem, citindu-l: *de te fabula narratur!*

Căci recunoaştem în semnele decadenţei ateniene, în turbulenţele unei lumi antice, în disoluţia lucrurilor statornicite, simptomele crizei lumii moderne pe care noi înşine o trăim. Platon, în viziunea romanescă a scriitorului român este conştient de surparea valorilor, odată cu mutilarea semnelor divinităţii. De aceea, toată zbaterea gânditorului va năzui spre salvarea cetăţii. Îşi imaginează — compensaţie, remediu utopic — o cetate perfectă, guvernată de legi infailibile, locuită de cetăţeni înţelepţi, iubitori de frumos, admiratori ai tuturor virtuţilor. Am putea să judecăm cu asprime „republica" ideală a lui Platon. Dar prima victimă

a acestor iluzii n'a fost oare el însuşi, gânditorul? Nu a crezut el în realizarea prin intermediul unor oameni ai Puterii — a ideilor sale? Nu era, nu trebuia să fie vădită incompatibilitatea între ideie şi realitate? Vădită în chiar eşecul său? Născut, cum prea frumos o spune, sub semnul interogaţiei, acest Platon — foarte apropiat de noi — îşi lansează întrebările şi răspunsurile într'o lume tot mai opacă, mai închisă la explorările spiritului.

Exilul — într'o asemenea lume-cavernă — al filosofului era necesar. Căci Platon este şi el, în ipostaza lui Vintilă Horia, un exilat. Mai mult, mai profund decât mondenul, graţiosul poet Ovidiu, filosoful simte rigorile unui exil metafizic. În deosebi Platon bătrân, dezabuzat, urmărind norii ce se adună pe cerul Eladei, Platon care vede toate câte întreprinsese, câte rostise, câte propovăduise, surpându-se, stingându-se, este omul „în timp secetos" — cum spune Hölderlin — martorul agoniei, al sfârşitului.

Dar mai sunt zei! Ascunşi, ca întotdeauna şi poate mai ascunşi atunci, în epoca lui Platon, şi azi, în cea deschisă prin Nietzsche, dar în ascunzişul lor ei pot fi iscoditi. Un astfel de iscoditor este şi Platon. Dezamăgit de transformarea, sub ochii săi, a misterelor de iniţiere în rituri mondene, a simbolurilor sacre în pretexte de orgie, căutarea sa este diametral opusă actului profanatorilor. Ca şi Ovidiu în exilul său pe malul Pontului Euxin, Platon se justifica atingând un alt mal, nevăzut, de pe care întrezăreşte un Dumnezeu ce se apropie. Numai pe limită, ajungând la suferinţa ultimei profanări, Dumnezeu poate fi decis să „reintre în noi, oferindu-se din nou privirilor noastre orbite".

Fraza aceasta cu care se încheie periplul spiritual al lui Platon, este urmată în romanul lui Vintilă Horia de un epilog, sau mai exact, de o lungă „Notă a scolasticului". Scriitorul român se consideră şi el un scoliast al lui Platon, comentator, adnotator fidel al lui. Scoliastul fictiv este şi el (ca şi cel adevărat, scriitorul modern, ca şi modelul lor venerat) un exilat. „Am fost azvârlit în exil — îşi aminteşte el — ca o piatră în mare şi m'am scufundat în acest exil cu un fel de delir bolnăvicios, fericit de a suferi în numele principiilor mele."

Scoliastul lui Platon s'a obişnuit cu exilurile sale succesive. „Nostalgiile s'au ofilit, am încetat să mai vărs lacrimi, am înţeles că e mai înţelept să înlocuiesc dorinţa prea umană printr'o nostalgie a unui alt adevăr, mai general, mai ucigaş, acela care l-a ucis pe Platon, şi pe care nu pot să-l numesc fără un anume respect amestecat cu teamă." Acesta nu este un adevăr oarecare, unul din multele adevăruri contingente, reductibile, identificabile prin „opinia noastră", ci Adevărul absolut, Ideea supremă.

Ideea platoniciană, dar şi unică divinitate ascunsă — *deus absconditus* — Dumnezeu ce vine către noi, din trecutul ca şi din viitorul nostru.

Era firesc, oarecum, pentru cei ce urmărim devenirea scriitorului şi gânditorului Vintilă Horia, să-l întâlnim pe un promontoriu înaintat al imaginarului, scrutând o lumină. Ficţiunea (parabolică, fără îndoială) din romanul *Une femme pour l'Apocalypse (O femeie pentru Apocalips)* îşi are cadrul, necesar, într'o Spanie fabuloasă. Dar hermeneutul iscodeşte şi aici semne ce-şi au tâlcul mult dincolo de fruntariile realului istoric. O ciudată figură de aventurier intelectual, în agonia unui Ev-mediu întârziat, în zorii evului modern, o nu mai puţin stranie

femeie, şi, între ei, alchimia vie, recreind iluzoriu şi adevărat totodată „Unul primordial". Undeva, în centrul acestui epos pasional, violent colorat, se află o aluzie (aparent anacronică, dar ce înseamnă timpul în relatarea unei patimi intemporale?) la un monument erotic-thanatic, la „sărutul" pe care-l ştim al lui Brâncuşi. „Unde am văzut şi când, la căpătâiul cărui mormânt, un monument numit ‚Sărutul'? La Montparnasse poate, cu ani în urmă. Erau două blocuri de piatră care nu alcătuiau decât unul singur graţie sărutului abia schiţat de o daltă conştientă de simbolul suprem pe care-l săpa, în intenţia oamenilor. A fost de ajuns un gest, eterna îmbrăţişare a iubirii, pentru ca aceste două blocuri să fie ca şi sudate, monotonizate prin ţâşnirea flăcării invizibile." Descrierea acestui simbol monolitic al iubirii va mai reveni în romanul lui Vintilă Horia. „Sărutul", asemenea unui meteor căzut dintr'un empireu al iubirii, emite înţelesuri, tâlcuri, mesaje perene. Meteorii îşi fac, de altfel, apariţia în ţesătura epică a acestui roman, semne ale unui cosmos ce-şi ucide creaturile. Iubirea amanţilor din O *femeie pentru Apocalips* este înscrisă în sferele astrale.

De la parabola iubirii mortale, să ne întoarcem din nou la aceea a exilului. Ultimul roman al lui Vintilă Horia, *Persecutaţi-l pe Boeţiu*, reia cu variaţiuni unele din temele majore ale naraţiunilor scriitorului. L-am văzut pe eroul său martir, deci martor al unei tragedii istorice, exilat în propria-i ţară. Ce va face acest izgonit dintre oameni, acest umilit şi obidit? Creatorul său îi atribuie, în acea „*selva oscura*" în care i se impune să trăiască, un drum iniţiatic. În literatura contemporană a celor închişi, urmăriţi, prigoniţi, exilaţi, formula aceasta a iniţierii treptate este foarte originală. Pericolele care se ivesc în calea victimei, cursele pe care i le întinde cea mai demonic-perfidă dintre Puterile politice, dar şi revelaţiile pe care le are, în chiar exilul său cel surghiunit, descoperirea treptată a unei înţelepciuni ocultate, eliberarea prin experienţă interioară, toate acestea constituie ceea ce ar putea fi o nouă „înaintare a Pelerinului", într'o lume care pretinde că l-a alungat pe Dumnezeu. Descifrarea enigmelor dintr'un manuscris ascuns de autorul său, alt martor-martir, împlinirea unui rost, dincolo de hotarele vieţii individuale, asemenea salvării, mai demult, a scrierii lui Boeţiu (un alt întemniţat) *De Consolatione Philosophiae*, aparţin acelui plan iniţiatic pe care este construit edificiul epic al romanului.

Undeva, în cartea aceasta amară, neagră, şi totuşi străbătută de o tainică lumină, citim cuvintele binevestitoare: „... vor regăsi în suferinţa acelor ani obscuri un drum pe care-l pierduseră demult."

În scrierile lui Vintilă Horia, „drumul de mult pierdut" este evocat, iarăşi şi iarăşi, în felurite ipostaze. Scriitorul are vocaţia rară a unei călăuze, vocaţie exercitată prin faptul că el însuşi şi-a căutat cu greu drumul în dedalul unei istorii haotice.

Această călăuză este şi un artist remarcabil. Arta dă ficţiunilor sale pline de tâlc, savoarea imaginarului bine construit.

Opera scriitorului Vintilă Horia este o construcţie menită să dureze.

NICOLAE BALOTĂ

DOUĂ ANIVERSĂRI

UN SECOL DELA NAŞTEREA PROFESORULUI ION BACIU
SCRIITORUL ŞTEFAN BACIU A ÎMPLINIT 70 ANI

Neue Kronstädter Zeitung

Nachrichten für Kronstädter und Burzenländer in aller Welt

ISSN 0934-4713 München, 15. Oktober 1988 4. Jahrgang · Folge 4/88

Vor 55 Jahren in Kronstadt:

Eine „junge" Zeitschrift: Start

Am 29. Oktober 1988 vollendet er sein 70. Lebensjahr: Stefan Baciu, Sohn des beliebten Kronstädter Professors für Deutsch und Latein Dr. Ioan Baciu (1888–1956). Stefan Baciu, am Rosenanger in Kronstadt geboren, über dessen Tätigkeit die „Neue Kronstädter Zeitung" schon verschiedentlich berichtete, trug seine Erinnerungen über die von ihm gegründete Zeitschrift „Start" zusammen. Wir geben seine Aufzeichnungen nachfolgend wieder. *Die Redaktion*

AMINTIRI DESPRE Dr. IOAN BACIU

Un eminent cunoscător al problemelor transilvănene,
model de profesor şi educator

Doctorul (în litere *) Ioan Baciu a fost fiul preotului ortodox român din Nadeşul Săsesc, sat situat între cele două Târnave. Copiii parohului ortodox îşi petreceau timpul jucându-se cu cei ai pastorului protestant sas, învăţând reciproc unii, limba celorlalţi. Astfel Ioan Baciu cunoştea încă din tinereţe chiar şi dialectul săsesc. În primul război mondial, el fu mobilizat în armata ungară, ajungând astfel să-şi îmbogăţească şi cunoştinţele de limbă maghiară.

După victoria aliaţilor şi crearea României Mari, Transilvania a devenit centrul noului stat. Mulţi locuitori ai acestei provincii — nu numai români — s'au bucurat de noua lor cetăţenie şi s'au străduit să-şi însuşească limba devenită oficială.

Dr. Ioan Baciu, bun cunoscător al diferitelor limbi ce se vorbeau în Transilvania, s'a remarcat nu numai ca erudit profesor de limbi străine, dar şi ca priceput propovăduitor al culturii româneşti. Cunoscând greutăţile pe care le întâmpinau Saşii la însuşirea limbii române, el a elaborat, împreună cu colegul

*) După obiceiul german, împământenit şi în Transilvania, titlul de doctor aparţinea numelui, chiar dacă persoana nu era medic.

său Michael Teutsch, un manual pentru germanii care doreau să învețe limba română, carte a cărei apariție fu bine primită și folosită nu numai de contemporani, dar și de generațiile care au urmat.

În orașul Brașov, profesorul Ioan Baciu preda la liceul Șaguna limbile germană și latină, iar la diferite școli săsești limba română, afirmându-se astfel, ca un competent mijlocitor dintre cele două culturi. La cursurile serale, mulți profesori, avocați, medici, comercianți și alți adolescenți și-au însușit cu ajutorul lui cunoștințe temeinice ale limbii române.

Ca mic copil, eu mergeam deseori la bunicii mei. Tata mare era funcționar la Oficiul Stării Civile. Seara, când venea acasă, dela serviciu, vedeam la dânsul o servietă, de care nu se despărțea. Eram curios să știu ce avea în ea; deschizând-o într'o zi, am descoperit o eșarpă tricoloră, pe care bunicul era obligat să o poarte, când își exercita atribuțiile de ofițer al stării civile. În geantă se mai afla o carte scrisă de mână, în românește — cuprinzând texte oficiale, de care avea nevoie — precum și manualul profesorului Baciu, cu gramatică și vocabular.

Acest manual de învățat limba română l-am găsit și între cărțile tatălui meu, care fusese medic la policlinica orașului; și el era nevoit să cunoască bine limba română, pentru a o folosi permanent în profesiunea ce exercita.

La liceul german de fete, unde preda limba română, profesorul Baciu folosea de asemenea manualul său. Sora mea, care frecventa în acel timp liceul, a venit odată la școală cu lecția neînvățată. Profesorul observă acest lucru, deoarece la întrebările puse, eleva nu a dat răspunsuri satisfăcătoare. Cu blândețe, dr. Baciu îi spuse: „De sigur, ieri te-ai jucat mult și nu ai observat cum a trecut timpul de repede. Te înțeleg. Ești fără îndoială un copil bun și nu dorești să decepționezi părinții, aducând note rele acasă. Astăzi, nu-ți voi pune notă. Dar în viitor, învață mai întâi lecțiile, cât poți de bine și abia după aceia te duci la joacă. Pentru mâine, învață deci atât lecția de azi, cât și cea de ieri. Mâine doresc să mă conving că mi-ai urmat sfatul și îți voi da o notă bună. Iar pentru viitor, învață lecțiile cu grijă, ca să-ți pot da mereu, doar note bune.“ Un asemenea profesor trebuia să fie iubit de toți copiii. Ei îl simpatizau și respectau, străduindu-se să nu-l decepționeze. În toate școlile românești și germane din Brașov se vorbea cu admirație despre rutinatul pedagog. Trei generații succesive din acest oraș l-au respectat pe profesorul Ioan Baciu, drept un adevărat purtător și mijlocitor de cultură și omenie.

ROLF PILDNER VON STEINBURG

AMINTIRI DESPRE PROFESORUL IOAN BACIU

Profesorul Ioan Baciu era foarte simpatic, distingându-se între compatrioții lui, prin calități alese. Se purta ca un adevărat cavaler. Caracteristic pentru noblețea sa era faptul că el, profesorul, saluta pe stradă elevele pe care le cunoștea, fără a aștepta să fie el întâi salutat.

În contact cu alții, profesorul Baciu dovedea o bogată și multilaterală cultură, câștigată mai ales prin cunoașterea diferitelor limbi: româna, germana, franceza, maghiara.

Chiar tinerii care nu i-au fost elevi, au avut deseori prilejul să-l cunoască și să-l aprecieze, căci profesorul Baciu figura de multe ori în comisii de examinare, uneori chiar ca președinte, al vreuneia. O astfel de ocazie am avut și eu, când am dat examenul de absolvire a școlii pe care o urmasem, de învățătoare pentru copiii mici. Am putut constata și atunci amabilitatea profesorului Baciu: astfel el examina candidatele germane și în limba lor maternă, căuta să se transpună în situația candidatei și încerca să o ajute, cum putea. Uneori le ușura răspunsurile prin întrebări bine cunoscute de tinerele candidate, trecând dela domeniul strict pedagogic la cel al literaturii pentru copii.

GERDA CLOOS

AMINTIRI DESPRE ȘTEFAN BACIU

Tatăl meu, medic specialist de ochi, ajunsese odată într'o situație dificilă, care-i producea mari griji: fiul stimatului profesor Ioan Baciu suferea de o boală a ambilor ochi, care îi afectase vederea. Era neapărat nevoie să fie operat.

Știința medicinei, metodele de stabilirea diagnosticului și tehnica operațiilor progresau repede. De aceia, tatăl meu, pentru a fi la curent cu progresele, pleca în fiecare an la congrese de specialitate în străinătate — Viena, Berlin, Lipsca, München, Kiel — și participa la cursuri de perfecționare, experimentând însuși uneori, tehnica operativă cea mai avansată. În asemenea împrejurări, el făcea cunoștință cu colegi și profesori străini, iar la întoarcerea în țară, aducea cele mai noi instrumente și aparate.

Când Ștefan, fiul profesorului Baciu respectat de toată lumea, se îmbolnăvise, tata socotea că este foarte important, ca operația să reușească. Adeseaori, profesori universitari germani vizitau Transilvania și țineau prelegeri, pentru perfecționarea medicilor. După terminarea cursurilor, mulți dintre ei făceau excursii prin munții Carpați, iar eu aveam uneori permisiunea să-i însoțesc.

Îmi amintesc perfect de bine de vizita profesorului Meissner. El era directorul unei clinici germane de ochi, unde tatăl meu urmase cursuri de perfecționare, ba chiar efectuase operații de cataractă, folosind tehnica modernă. După dorința exprimată de tatăl meu, profesorul Meissner, aflându-se în vizită la Brașov, a examinat pe micul Ștefan și a discutat cu tatăl meu, detailat, cum va trebui să decurgă operația. După plecarea profesorului Meissner, tatăl meu a efectuat operația conform planului stabilit, iar pacientul a putut ulterior, să continue mai departe cursurile școlare. A fost însă nevoit să poarte ochelari foarte puternici, lucru neobișnuit la copiii de vârsta lui.

Anii mei de școală s'au scurs repede. După trecerea examenului de bacalaureat, am urmat cursuri universitare la Praga, București și Berlin, încât reveneam acasă de fiecare dată, doar pentru câteva zile. Micul Ștefan frecventa în acel timp primele clase gimnaziale.

După studii, mi-am făcut specializarea medicală, nostrificarea diplomei, am

prestat serviciul militar şi abia în August 1946 m'am reîntors acasă, fără a şti ce s'a întâmplat, între timp, cu familia Baciu.

ROLF PILDNER VON STEINBURG

ŞTEFAN BACIU LA ŞAPTEZECI DE ANI

„Nu sunt, nu vreau să fiu altceva decât un poet care-şi retrăieşte tinereţea, pentrucă aşa cum spune o samba a carnavalului din Rio de Janeiro: a-ţi aminti înseamnă a trăi!" Ceea ce ar mai fi putut să adauge poetul Ştefan Baciu, atunci când aşternea pe hârtie aceste rânduri — în *Praful de pe tobă*, cartea rememorărilor sale nostalgice — este că, pentru un om al cuvântului, a trăi înseamnă a scrie. Şi întrucât pentru a scrie trebuie să-ţi aminteşti, înseamnă că, pentru un asemenea om, viaţa trăită, cea amintită sau visată şi scrisul sunt legate între ele, ca într'un cerc mereu schimbător şi pururi acelaşi.

Încotro se roteşte acest cerc al vieţii trăite, rememorate sau scrise? Când consemna aceste rânduri de confesiune şi amintire a unei vieţi trăite *în* şi *prin* şi *pentru* verb, Ştefan Baciu se afla, de mai mulţi ani, în oraşul Honolulu, din insula Oahu, arhipelagul Hawaii. Dar pentru o determinare mai exactă a acelui *loc* al destinului său de exilat, să-i dăm cuvântul poetului însuşi: „În clipa în care privesc afară, aud un papagal care e aşezat pe o ramură a lămâiului din faţa ferestrei, iar pe colina din faţă se văd două cimitire chinezeşti, pietrele lor funerare, joase şi cenuşii, neapărând prea vizibil din ierburi: numai uneori, la câte o înmormântare sau sărbătoare religioasă se aud pocnitori şi focuri de artificii menite să alunge duhurile rele. În spatele colinei se înalţă un vulcan stins de mult, Punchbowl în englezeşte, Puowaina în hawaiană, în craterul căreia se găseşte cimitirul eroilor căzuţi în luptele din Pacific, Punchbowl National Cemetery. La stânga şi la dreapta vulcanului se întind, nesfârşite, apele Oceanului Pacific". Nu cred că s'ar putea afla pe acest glob multe puncte geografice mai îndepărtate decât acesta în care se găseşte poetul memorialist, spaţii mai exotic diferite de acela din care a purces el în viaţă şi în scris, spre care se întoarce în rememorările ca şi în poezia sa. Căci, în acea insulă din Pacific, cu acel cimitir într'un crater de vulcan care te face să visezi, ca şi la Seattle, la Rio de Janeiro sau la Berna — şi n'am enumerat decât câteva etape ale peregrinărilor sale — poetul Ştefan Baciu rămâne, cu o impresionantă constanţă, fidel tărâmului dintâi al obârşiei sale. De acolo, de la antipozi, el s'a întors şi se întoarce iarăşi şi iarăşi, în reverii ca şi în meditaţii, în poemele ca şi în paginile amintirilor sale spre acel spaţiu privilegiat al începuturilor sale. Itinerariul pe care l-a urmat braşoveanul din Prund într'un univers tot mai exotic nu este atât de impresionant pe cât este constanţa sa în nestatornicia vremilor, fidelitatea sa, a celui ce, după ani şi zeci de ani, continuă să se vadă şi să se viseze pe sine — printr'o poetică interpenetrare a spaţiilor în imaginarul inimii — „sub Tâmpa în Honolulu".

Să fii cel care *rămâne* este o rară virtute, definitorie — după Hölderlin — pentru condiţia ideală a poetului. Când citeşti masivul op din seria memorialistică a poetului Ştefan Baciu, *Praful de pe tobă*, ceea ce îţi impune, dintru început, este tocmai prezenţa acestei eminente virtuţi, pe planul existenţei ca şi pe

acela al operei literare. Distanţele străbătute, trecerea peste mări şi ţări n'a însemnat pentru acest poet, nicidecum o înstrăinare. Sentimente perene, imagini care revin obsesiv derivă din rădăcini tot mai profunde, continuă să alimenteze cu sucuri şi seve ale secolului originar un destin şi o operă abundente. Substanţa liricii lui Ştefan Baciu, în anii săi hawaieni, este asemenea unor esenţe distilate în alambicuri transparente, prin fierberea lentă a unor decocturi în care s'au macerat plante cunoscute din bătrâni, plante ce-şi sporesc aroma, în loc să şi-o piardă. Ca nişte melase dulci-amare, imaginile, afectele îşi pierd greul şi tulbureala, şi, rectificate, se volatilizează în tubulatura clară a versurilor. Omul Ştefan Baciu, în spaţiul uman al începuturilor sale, înamoratul precoce de tot ce ţine de lumea literelor, poetul tânăr printre contemporanii săi, iată ce întâlnim în cartea cu titlu surâzător-melancolic, *Praful de pe tobă*. Iar omul acesta, în căutarea unui spaţiu pierdut al paradisurilor primordiale (mai curând decât al unui timp pierdut) îl regăseşte tocmai pentru că nu s'a consolat niciodată de pierderea lui.

La început a fost, aşadar, Braşovul. Prundul Florilor, Dealul Melcilor, Şcheii şi alte plaiuri braşovene sunt printre cele mai des frecventate de poet în reveria lui, ca şi de memorialist în rememorările sale. Reîntors la „Şcoala primară Andrei Mureşanu", plimbându-se sub „Palmierii de pe Dealul Melcilor", el nu face decât să exploreze spaţiul său privilegiat. Povestirea anilor de „şagunist" braşovean, în *Praful de pe tobă*, nu e lipsită de umor, când subiacent, când manifest, întotdeauna conjugat cu un dram de duioşie. Aliajul acesta defineşte evocarea împrejurărilor, a obiceiurilor tipice pentru vechiul oraş de sub Tâmpa, precum „Maialul junilor braşoveni" sau aceea a profilurilor unor dascăli braşoveni, printre care Octav Şuluţiu, profesorul de franceză, Emil Cioran, cel de filosofie, şi însuşi tatăl poetului, demnă figură de umanist transilvan, profesor de germană şi latină. Toate ca şi toţi aceştia joacă un rol important în formarea poetului şi literatului, precum şi a omului de bine Ştefan Baciu.

La aceasta se adaogă şi primele întâlniri cu scriitorii, decisive pentru un viitor om al condeiului, răspunzând impulsurilor unei vocaţii timpurii. E încă un mic elev, un licean începător când, cu ajutorul unui album de strâns autografe şi cu complicitatea binevoitoare a câte unui literat (Lucian Boz, printre alţii) este introdus în lumea — fascinantă pentru el — a scriitorilor. „Şagunistul" cu chipiu turtit pe care prietenul său mai mare, E. Jebeleanu, îl „ţinea la curent cu literatura Capitalei", e iniţiat în lumea care va fi a lui, şi care îl primeşte cu o simpatie paternă. Este ceva premonitoriu în acel „album de autografe" ale scriitorilor (pierdut peste câţiva ani împreună cu lumea celor care participaseră la alcătuirea lui), tărâm literar scufundat. Premonitoriu pentru o viaţă ce va fi dedicată cuvântului scris, poeziei. Între acest album în care au fost culese cu pietate versurile sau notaţiile felurite ale unor: Nichifor Crainic, E. Jebeleanu, Cincinat Pavelescu, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, Adrian Maniu, E. Lovinescu, Vania Gherghinescu (nu şi Domniţa Gherghinescu care refuzase să semneze, sub spiritualul pretext că îşi cunoaşte „lungul peniţei"), Ilarie Voronca, Ionel Teodoreanu şi alţii, şi alţii, între această antologie de autografe literare pentru un copil şi *Caietele Internaţionale de Poezie MELE*, iniţiate de ucenicul de altădată în ale scrisului şi publicate de el în Hawaii, şi reprezentând

prelungirea poetică a vieţii sale zilnice, este o continuitate reprezentând autenticitatea unui destin asumat.

Existenţa toată a lui Ştefan Baciu se desfăşoară sub semnul acestui destin, al cărui sigiliu inocent, încă *ad usum Delphini*, apare de timpuriu odată cu acel album de autografe ale scriitorilor români.

Iniţiat în lumea literelor, junele braşovean cunoaşte o ecloziune precoce a talentului său. La aceasta au contribuit, desigur, o sumă întreagă de factori propici, începând cu mediul dens cărturăresc din casa părintească. Autobiografia spirituală pe care şi-o schiţează autorul volumului *Praful de pe tobă* este, în acest volum al memoriilor sale, o istorie a genezei scrisului său. Printre cărţile şi revistele care l-au format, în umbra sau lumina unor mentori conştienţi sau inconştienţi, într'un mediu cultural, literar fecund, acela al Braşovului, apoi al Bucureştiul interbelic, urmărim evoluţia artistului în tinereţea sa.

Dar formarea aceasta nu se face în vas închis. Prea puţin introspectiv, Ştefan Baciu se înfăţişează întotdeauna în mijlocul unei lumi, printre *ceilalţi*. El e un vizual. Cu o sensibilitate acută, el îi *vede* şi îi face văzuţi pe cei din jurul său. Astfel, îi vede pe scriitorii care, vara, apăreau în oraşul de sub Tâmpa, şi ni-i prezintă, plimbându-se, întâlnindu-se, discutând, (căci „vede" până şi convorbiri de mult amuţite) În acele veri de altă dată vede evoluând — cum spune el — „fără nici o exagerare, întreaga literatură română". Adolescentul din Braşov, mai apoi studentul Facultăţii de Drept din Bucureşti debutează în presa literară, participând ca un spectator pasionat, dar şi ca un actor (în redacţia „Universului", a „Gândirii") actor al acelui bâlci al deşertăciunilor, mai puţin vane, mai fertile decât altele, care e viaţa literară. Şi încă viaţa literelor române din deceniul, tulburat de cataclismele istoriei, 1938—1947. Fără să aibă veleităţile unui cronicar al acestei epoci literare, compunându-şi fresca din tuşe mărunte, abia schiţând unele profiluri, evocând, ca un desenator dibaci, scene, figuri, locuri, din câteva trăsături, autorul lui *Praful de pe tobă*, ca şi al altor scrieri memorialistice, oferă totuşi istoricului ceea ce va constitui odată un document de referinţă. Dar chiar dacă memoria minuţios scrupuloasă, cu adevărat uimitoare a scriitorului conferă acestor scrieri ale sale o certă valoare documentară, ele depăşesc mult, prin valenţele lor literare, statutul cronicii.

Aceasta, mai presus de orice, prin admirabila galerie de portrete-evocări care alcătuieşte partea cea mai mare a acestei fresce memorialistice. Unde să-l întâlnim pe poetul Ştefan Baciu, pe cel ce-şi declina identitatea, în poemul liminar al recentului volum de versuri, *Singur în Singapur*, drept „adolescentul din Braşov" (printre multe alte identificări) dacă nu în galeria cu figuri printre care a deambulat în tinereţile sale? Galerie heteroclită, căci populată de figuri pe care numai fidelitatea memoriei sensibile a poetului le leagă între ele. Cel care, în poemul *Act de identitate* înşira printre autodefinirile umoristic-elegiace şi pe acestea: „Sunt ultimul copil de trupă / sunt muzica dintr'o flaşnetă, / sunt elegia dintr'un corn, / sunt piatra din câmpia getă / muştiucul de la Flügelhorn . . . ", poseda în mod eminent arta corespondenţelor sensibile. În spaţiul atât de vast încât putem să-l numim universal al peregrinărilor sale se întâlnesc — precum umbrele luminoase iscate dintr'un Hades al trecutului, revolut dar nu mort pe

de-a'ntregul — figuri dintre cele mai diverse. Cele din lumea literelor române ale anilor dinainte de război sunt, firește, cele mai pline de viaţă. Aceasta mai ales când au fost figuri familiare sau tutelare ale „ultimului copil de trupă".

Iată-l pe Octav Şuluţiu, dascăl şi critic literar, al cărui portret, creionat cu ironică simpatie, revelează un amestec de boemie şi conformism mic-burghez (dar şi de mare onestitate intelectuală), veghind cu străşnicie la respectarea întocmai a ceea ce credea el că e eticheta unui oraş de provincie. Umbrele celor dispăruţi sunt evocate împreună cu locurile în care şi lucrurile printre care au hălăduit. Pe Aron Cotruş îl regăsim instalat la masa lui de la „Coroana" din Braşov. Vocea lui (de fapt „o voce a pământului") mai răsună încă, surprinsă de urechile fine ale lui Ştefan Baciu, în insula Oahu. De altfel, nu puţini poeţi sunt întrezăriţi de el, învăluiţi în fumul albăstrui — în parte al ţigărilor de altă dată, în parte al amintirii —, instalaţi în cafenelele braşovene sau bucureştene.

Pe drept cuvânt se vede şi se prezintă pe sine, Ştefan Baciu, drept un „poet tânăr între simboliști". Cirac târziu al venerabilei şcoli, prematura sa vocaţie de franctiror (pe care şi-o recunoaşte) nu-l împiedică să lege cele mai fidele prietenii literare. Fidelitatea implică pietate, dar nu exclude uneori distanţarea ironică sau umoristică. Boema literar-artistică de altădată e adesea surprinsă de poetul evocator în momentele ei de joacă exuberantă. Asistăm la luptele cu perini dintre Jebeleanu, Radu Boureanu şi Cicerone Theodorescu. Poetul nostru mai bântuie, în amintirile sale, acele *hauts lieux* ale Poeziei şi Boemei din epoca interbelică, ce nu erau nicidecum sublime turnuri de fildeş, ci locuri de o amabilă „trivialitate": bodega Mercur, lăptăria lui Gheorghe Dinu sau cutare cafenea din Braşov.

Memoria afectivă (care nu este însă duşmana memoriilor, precum ar înclina să creadă unii) nu procedează prin selecţii valorice. În galeria cu viaţă perenă a amintirilor lui Ştefan Baciu apar, bineînţeles, figuri selecte: Ion Pillat, Blaga, Ion Petrovici, doctorul Voiculescu, Nichifor Crainic şi alţii. Dar suntem mai sensibili la evocarea celorlalţi, a celor uitaţi. Poetul nostru are o memorie generoasă şi nu-i uită pe aceştia din urmă. Cine, dacă nu el, îşi mai aminteşte de Alexandru Hodoş, de Şerban Bascovici, de Mihail Cruceanu, de Eugen Ştefănescu-Est? Distinsul profesor de la Facultatea de Drept din Cluj, scriitorul Eugeniu Speranţia apare nu odată în paginile memoriilor lui Ştefan Baciu, ca şi în versurile sale. Umbre ale căror conture s'au şters în amintirile noastre prind viaţă în paginile sale. Poetul „braşovean şi cosmopolit" schiţează admirabile portrete sau „microportrete". Câţi nu reapar din acel limb al poeţilor? Domniţa Gherghinescu, Grigore Cugler — Apunake —, Arşavir Acterian, pentru care poetul intonează o elegie. Sunt nişe multe în galeria lui şi în fiecare ne întâmpină câte o siluetă mai mult sau mai puţin cunoscută. Ion Pribeagu, Mihail Munteanu, Anişoara Odeanu (a cărei casă era, în termeni studenţeşti brazilieni, o „republică", cu oameni care veneau, intrau, citeau, scriau, priveau, ascultau şi plecau), sau casa lui Horia Tănăsescu, sau biroul lui Eftimiu . . .

Îl surprindem pe poetul Ştefan Baciu în galeria sa de portrete, deoarece acolo, printre cei care i-au fost şi îi mai sunt apropiaţi este el *tel qu'en lui même*, este el cu adevărat el însuşi. Când într'un *Cântec de prietenie*, al cărui epigraf este un vers de Stéphane Roll („dar prietenia este o ţară fără frontiere") amin-

teşte nume şi figuri de prieteni, poeţi şi artişti din Nicaragua, Paraguay, Salvador sau Mexic, Baciu nu face decât să extindă cercul său existenţial-poetic. Cercul acesta, s'ar putea spune, a fost înscris dintotdeauna în destinul său. Într'o pagină a acelor mişcătoare evocări din *Praful de pe tobă* se defineşte pe sine drept posesorul unei conştiinţe lucide „de a fi în lumea în care trăiesc: braşovean, ortodox şi cosmopolit". Dar o asemenea identitate asumată (printre altele, prezentând o doză mai pronunţată de umor: „Sunt cel din urmă averescan"), ca şi, pe alt plan, titlurile oficiale ce i s'au conferit în cursul peregrinărilor sale („carioca honorario", cetăţean de onoare al oraşului Rio de Janeiro, „nicaraguian onorar în exil" şi altele) nu exclud în polivalenţa lor, misterul existenţial, negurosul, tenebrele destinului. „Sunt necunoscutul din oglindă", se întitulează unul din poemele sale. Chipul acestui „necunoscut", în oglinda scrisului său, are un farmec incontestabil.

Ultimul vers, concluziv, din poemul, *Act de identitate*, e o recunoaştere simplă a primei şi ultimei sale identităţi profunde: „eu sunt poetul Ştefan Baciu". Acestui poet i-a fost dat să ducă — după cum însuşi o spune — „România până în Mexico, Santo Domingo, San Francisco". Şi — am putea adăuga noi — chiar mult mai departe. Trebuie să recunoaştem, reluând chiar cuvintele scriitorului, că „pentru cineva care s'a născut în Prundul Florilor, la Braşov, nu departe de Tâmpa, aventura unei asemenea vieţi, chiar dacă a fost aproape involuntară" (dar — vom adăoga noi — mai ales pentru că a fost astfel, ca sub imperiul unui destin orb doar pentru noi) „n'a fost şi nu este lipsită nici de poezie, nici de farmec, şi (mai ales) nici de paradox". Să încercăm, pornind tocmai de la liniile fugare ale acestui destin excepţional, să descifrăm câteva din sensurile şi valorile poeziei sale.

Pentru aceasta, să ne întoarcem iar la acel *Act de identitate*, poemul cu care se deschide recentul volum de versuri al lui Ştefan Baciu, *Singur în Singapur*. Printre poeticele formule autodefinitorii ce alcătuiesc acest poem, citim: „sunt bardul de la Singapur". Printre multele (poate infinit de multe) determinări posibile, aceasta nu este decât una. Universul acestui poet — precum cel pascalian — îşi are centrul pretutindeni şi periferia la infinit. Dar, oare, chiar aşa să fie? Centrul, acel „buric al pământului" cu care poezia sa întreţine un raport placentar permanent, nu este oare acolo, în umbra Carpaţilor, în burgul vechi de sub Tâmpa? Poetul o recunoaşte de atâtea ori în versurile sale: „din Transilvania mi-am mânat Pegasul / un vânt năuc străbate evu-acesta dur / când urc de unul singur Anzii şi Parnasul / pe-o stradelă'n Singapur" *(Singur în Singapur)*. Ştefan Baciu a devenit poetul de elecţiune al unei ubicuităţi poetice. Poezia are pentru el — în acest sens — ceva comun cu natura angelică. Ea leagă într'o simultaneitate perfectă depărtările, aboleşte separaţia. Poetul este un fel de mesager angelic, nu atât ca purtător al unui mesaj ideatic (cu atât mai puţin al unui mesaj ideologic), ci ca purtător al verbului care are o rezonanţă infinită. În el şi prin el răsuna tot ce timpul şi spaţiul despart. Poezia este *aici* şi, în acelaşi timp, *acolo*. Prin ea, poetul recucereşte spaţiul şi timpul care se pierd. Ca semn extrem al acestor punţi durate prin verbul poetic avem încercarea-limită de a trece peste obstacolele despărţitoare ale limbilor. De aici acele tentative, acele jocuri semnificative ale lui Ştefan Baciu, în texte precum: *Cântec român în rime hawaiene*, sau *Cântec sibian în rime japoneze*, sau *Nipona*, sau *Cântec român în rime hispanice*. Punţi fragile, amuzante, simptomatice.

Poetul Ştefan Baciu se defineşte o dată, prea frumos, pe sine ca „magul şi oierul / unei turme-ascunse de-ape căzătoare". Ca atare, se poate afirma că a realizat ceea ce poeţii simbolişti visau: s'a instalat în exotismul reveriei lor, şi-a apropiat *numele*, locurilor onirice, şi-a înscris destinul de „solitar vagabond" în spaţiul poetic, răsturnând sensurile reveriei, inversând nostalgiile, visând în Hawaii la ninsorile din Ţara Bârsei, petrecând „un Crăciun şcheian via Honolulu".

Destinul straniu al acestui poet pare să-l fi mânat anume pe căile tot mai excesive ale visului, până la acea margine de lume de unde nu mai poţi înainta decât întorcându-te în urmă, întoarcere ce nu e însă o simplă revenire, ci o nouă proiecţie onirică-vizionară. Ajuns la limită, Ştefan Baciu purcede la un fel de *reconquista* a celor acoperite de puhoaiele istoriei, ale uitării. Pietatea cu care păstrează, asimilează, evocă vechi *topoi*, locuri poetice simboliste, îl înscrie printre descendenţii marii şcoli, chiar dacă înscrierea nu înseamnă nicidecum urmare fidelă, imitaţie, repetiţie. Aluziile pline de căldură la Minulescu nu trebuie să ne inducă în eroare. Intonând un „poem polinezian pe un motiv de Ion Minulescu", poetul nu-şi pastişează vechiul maestru, ci se proiectează pe sine printre butaforiile reveriilor simboliste: „lângă cireşul meu cu flori din Surinam / scrutez la proră ca un lup de mare zarea / un papagal mi-aduce veştile la geam / «yahturile celor înfrăţiţi cu marea»". Aluziile la orizonturile îndepărtate minulesciene sunt conturate cu un halo de duioşie şi umor, ca în acest *Autoportret* ce se încheie: „în port spre sud la Baranquilla / un yaht pe-un val minulescian / mi-aduce mangos, bougainvillia / sunt ultimul averescan".

Vechile simboluri şi-au pierdut tocmai rosturile simbolice, păstrând sub învelişul lor pestriţ, de recuzită teatrală, autentice sensuri şi valori ludice. O joacă de care poetul este foarte conştient, pe care o ia foarte în serios. Doar în ea se înscrie întreg destinul său poetic. Înfrăţind cu măiestrie, în „joaca" aceasta elemente folclorice autohtone cu altele perfect exotice, recurgând adeseori la paradoxuri, scurmând adânc în stratul absurdului despre care ştie prea bine şi spune că a crescut „în grasul pământ urmuzian", poetul nostru nu provoacă abolirea simbolurilor, ci — am putea spune — împlinirea lor.

O împlinire în care existenţa transmutată în poezie joacă un rol esenţial. Lirica lui Ştefan Baciu nu este aceea a unui grămătic ce iscodeşte sub coaja cuvântului valenţe poetice pur verbale. El pune un simţ excepţional al verbului în slujba unei poezii care continuă gestul existenţei. Lirica sa e o translaţie în vers a fiinţei, e o *în-fiinţare*. Poetul are o continuă nevoie de justificare a existenţei sale, tocmai pentru că se simte un „solitar vagabond / fără paşaport şi destin", un om care cunoaşte din plin condiţia exilului. Or, numai poezia îi poate da acel *greu al pământului* care este echivalentul lui *a fi*. El este *în* şi *prin* poezie.

NICOLAE BALOTĂ

IN MEMORIAM

HEINRICH ZILLICH ŞI SCRIITORII ROMÂNI
(1898—1988)

S'a stins din viaţă, în Bavaria în 1988, la ceea ce se numeşte „adânci bătrâneţe", scriitorul sas braşovean, Heinrich Zillich. Între cele două mari războaie, numele lui a fost, alături de Adolf Meschendörfer, unul din cele mai distinse şi cunoscute în literatura de limbă germană din România, distingându-se nu numai ca fin poet, ci şi ca romancier şi esseist.

L-am vizitat pentru prima dată, ţin minte, în redacţia gazetei „Kronstädter Zeitung", al cărei redactor-şef era, în 1930, cu albumul meu de autografe sub braţ, explicându-i, ca „prezentare", că eram fiul profesorului dr. Ioan Baciu, bun prieten al său, cu care, odată pe lună, se întâlnea la un „Stammtisch" la restaurantul Samuel Gross, la doi paşi de Piaţa Sfatului; era, ţin minte, îmbrăcat în ziua aceea cu un halat de culoare albastră, cum obişnuiau să poarte tipografii. După ce am schimbat câteva cuvinte, a deschis albumul şi pe o foaie albă a scris numele, „Heinrich Zillich"; văd şi acum literele de caracter gotic, ascuţite, şi, dedesubtul iscăliturii, „Kronstadt, am . . . ".

Trebuie să recunosc că am plecat de la ziar destul de decepţionat, mai cu seamă că înainte cu câteva zile, Adolf Meschendörfer îmi transmisese unul din frumoasele şi puternicele sale romane, despre Bucegi. Curând după aceea, am „obţinut" autograful actorului de cinematograf, în mare „vogă" pe-atunci, Conrad Veidt! Şi acesta îşi iscălise la fel ca Zillich, numele, destul de greu de descifrat!

Cu trei ani mai târziu, în Martie 1933, Heinrich Zillich avea să publice în revista braşoveană „Klingsor", ce se bucura de un deosebit prestigiu în tot spaţiul european de limbă germană, un ciclu de poeme ale mele, însoţite de o prezentare, în care explica faptul că era vorba de scrisul unui tânăr de 15 ani, şi că textul fusese tradus (de părinţii mei) din limba română. Era debutul meu în literatură, „paralel" cu un poem apărut în revista „Răboj" de la Bucureşti, scoasă de Horia Fulger şi Bazil V. Nistor. Debutul din revista de la Braşov, a atras atunci atenţia câtorva scriitori de la Bucureşti, între care, ţin minte pe Nichifor Crainic şi Camil Baltazar. Acesta a scris o însemnare plină de elan, în „România Literară" scoasă de Liviu Rebreanu, cu o subvenţie a editurii bucureştene „Cartea Românească", una din cele mai de prestigiu ale timpului.

„Klingsor" a apărut ani în şir, s'ar părea că până în pragul celui de-al doilea război mondial, şi a fost, în cel mai bun înţeles al cuvântului, o tribună cosmopolită, în paginile căreia, frumos ilustrate cu reproduceri din arta lui Hans Eder, Fritz Kimm, Grete Csaki Copony, Mattis Teutsch, Elena Popea, colaborau nu numai cei mai de seamă scriitori saşi, ci şi reprezentanţi ai literaturii germane şi austriece, împreună cu un grup ales de scriitori români şi unguri, traduşi în limba germană, stabilind în chipul acesta o punte între cele trei naţiuni conlocuitoare din Transilvania. Ba ceva mai mult: în „Klingsor" se puteau întâlni texte de autori originari din Bucovina, scriind în limba germană, în cadrul unui interesant curent *neo-expresionist*, între care reţin pe Alfred Margul Sperber, pentru care Zillich avea o preţuire specială.

În „Klingsor" au apărut, era în anii următori celui dintâi război, deci curând după Marea Unire, fragmente traduse din operele lui Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Aron Cotruş, Cezar Petrescu, ca să nu amintesc decât pe câţiva dintre ei, şi, scrise direct în limba germană, eseuri şi fragmente de roman de Oscar Watel Cizek, autor pentru care Thomas Mann avea o deosebită preţuire. Romanul său ‚dunărean", „Der Strom ohne Ende" obţinuse succes în Germania şi ţin minte că autorul lui „Buddenbrooks" a scris atunci un text în care nu precupeţea nici-un elogiu, el, care de obicei, era foarte sobru în ceea ce priveşte laudele literare.

În anii următori celui de-al doilea război, Zillich se mutase cu întreaga familie în Bavaria şi vreme îndelungată a fost un „spiritus rector" al activităţii literare şu culturale al saşilor plecaţi din România, colaborând activ la ziare şi reviste, fără însă a scoate o nouă serie din „Klingsor". Primeam de la el cărţi recent publicate, şi îi trimiteam uneori poeme scrise în germană, pe care le publica în revistele săseşti din Germania. În fiecare scrisoare nu uita să amintească de legătura cu „mein guter Freund, Ihr Vater".

Am avut, la un moment dat, intenţia să scriu o monografie întitulată „Tata", de care nu m'am învrednicit până astăzi (1988), când se împlineşte centenarul său. Heinrich Zillich a acceptat să scrie o prezentare, care — vai — a rămas, cum se spune în spaniolă — „en el tintero", în călimară . . .

Aduc un respectuos omagiu poetului, a cărui *nuveletă* „Wälder und Laternenschein" rămâne exemplu viu al liteaturii braşovene de înaltă ţinută, cu adevărat antologică.

ŞTEFAN BACIU

GEORG DROZDOWSKI
1899—1987

Trei mari întâlniri au avut loc între noi de-a-lungul timpului care ne-a fost hărăzit să-l trăim împreună. Puţine, deci, dar încărcate de înţelesuri. Cea dintâi a avut loc la Perchtoldsdorf, lângă Viena, unde Georg Drozdowski a locuit în timpul războiului. A doua a fost o întâmplare literară. Primul meu roman, *Acolo şi stelele ard*, apărut la Bucureşti în 1942, a fost tradus de Georg Drozdowski în limba germană şi editat la Viena de Eduard Wancura în 1954, însoţit de un epilog, semnat de traducător. A treia întâlnire, şi ultima, a fost cea mai lungă, un contact epistolar care a durat patru decenii.

Eram rudă cu Georg prin bunicul meu dinspre mamă, originar din Cernăuţi.

Sora bunicului meu, măritată Drozdowski, era mama poetului, pe care am întâlnit-o odată în casa unei mătuşi de-ale mele, la Bucureşti, când aveam zece sau unsprezece ani. Era o femeie frumoasă, cu părul cărunt, dreaptă şi nobilă. Mai târziu mă gândeam la ea ori de câte ori citeam proza lui Rilke sau romanele lui Eduard von Keyserling. Când Cernăuţi a fost ocupat de Ruşi, Georg s'a refugiat în Germania şi s'a stabilit într'un cartier de vile de lângă Viena, nu departe de Rodaun, unde trăise Hofmannsthal. Dela aceeaşi mătuşă bucureşteană i-am aflat adresa şi m'am dus într'o după-amiază să-l cunosc. Am sunat la poarta vilei, s'a deschis o uşă. L-am recunoscut imediat. S'a oprit la câţiva paşi de mine şi ne-am privit câteva clipe, uimiţi amândoi de asemănare. Eram eu, cu zece ani mai în vârstă. Era el, cu zece ani mai tânăr. Un an sau doi după ce mi se acordase Premiul Goncourt, Drozdowski a obţinut Premiul Lenau. Asemănarea nu era numai de suprafaţă şi de trăsături. Câtva timp după această primă întâlnire am început să scriu un roman, pe care nu l-am terminat niciodată, în care ar fi urmat să apară acest unchi îndepărtat, care scria versuri, juca teatru şi traducea pe Eminescu. Un roman, bine înţeles, înrudit şi el cu un strămoş comun, ca să zic aşa, din care ne trăgeam amândoi vocaţia, singurătatea şi exilul, nordicul Malte Lauris Brigge.

În 1953, abia stabilit la Madrid, aflu că un editor vienez are intenţia să publice *Acolo şi stelele ard* într'o colecţie intitulată „Europäische Dichtung aus dem Südosten", traducere care a apărut în 1954, graţie nu numai recomandării lui Georg Drozdowski, dar şi splendidei lui traduceri. Am primit chiar şi o sumă de bani drept *Pauschalhonorar*. Cartea şi banii mi-au căzut ca din cer, în acea perioadă de început de exil, când nimic nu era încă decis în viaţa mea, asediată de aşteptări, de nesiguranţe şi de greaua şi interminabila adaptare la străinie. În plus, prezentarea din epilog, „Der Autor und sein Werk", schiţa un fel de itinerar biobibliografic, foarte încurajator pentru mine şi explica cetitorului sensul ascuns al cărţii. Mai târziu Georg avea să traducă din versurile mele, cu aceeaşi măiestrie cu care avea să mă traducă în italiană Marcello Camiluccci. Cred că până în 1957, când am început să scriu *Dumnezeu s'a născut în exil*, am avut de îndurat ani grei din care nu ştiam cum să ies, procesul meu de înscriere în exil aflându-se într'o permanentă luptă cu adaptarea la limba spaniolă în care trăiam, dar şi cu înrădăcinarea din ce în ce mai disperată în limba română, pe care nu o puteam părăsi fără primejdia de a mă pierde. Scrierea romanului ovidian în franceză mi-a oferit o cale de mijloc, un fel de echilibru psihic din care şi acum îmi trag liniştile. Însă acei ani premergători procesului de scriere în franceză au avut mereu ceva de împărţit cu Georg Drozdowski şi cu apariţia unei cărţi în limba germană, lucru care, până la un punct, mă făcea înţeles mie însumi. Atitudinea exilatului devenea „încercare de cunoaştere", aşa cum scrie Drozdovski în epilogul lui, diferită de „încercarea de autoreprezentare" caracteristică romanticilor. Exilul ca tehnică a cunoaşterii începea să ia fiinţă în mine, lucru de care mi-am dat seama abia după ce am terminat de scris „Dumnezeu s'a născut în exil", însă pe care Georg îl presimţise din lectura poemelor mele, în special cele din *A murit un sfânt* şi din fragmentele de Jurnal pe care i le trimiteam. Când, mai târziu, mi-am dat seama cât de intens eram legaţi de cele

trei drumuri către a fi, amorul, exilul şi moartea, am înţeles cât de subtilă şi, pentru mine, cât de binefăcătoare, fusesese această a doua întâlnire cu poetul bucovinean care, între timp, se mutase la Klagenfurt.

Un suflet românesc, făurit în adâncime de spaţiul mioritic şi de amintirea moldovenească a unei Suceve eterne, înscrisă în inconştientul colectiv al tuturor celor născuţi în Bucovina; un poet scriind în limba lui Rainer Maria Rilke; un desrădăcinat, un desţărat, cum spunea Cotruş, însă strâns legat de spaţiul originar, aşa se arăta în versurile din „Ikonostas" sau din „Hier liegen meine Eltern" din volumul *Der Steinmetzgarten* apărut în 1957. Dar şi în *Mit versiegelter Order* (1963) sau în poemul „Vasile Popa" din volumul *Bei Durchsicht meiner Brille* (1979):

Vasile Popa,
rechtschaffen als Bauer,
versteinert die Züge,
als die Sowjets kamen,
das Land ihm zu nehmen,
im Norden der Bukowina . . .

„Kulakul" Vasile Popa plângea în barbă pentru că „der Sohn einer Hure" îl numise „tovarăş" în satul lui din nordul Bucovinei. Apoi ţăranul cu lacrimi în barbă fu rupt de ai lui şi dus unde nimeni nu ştia, sau unde toţi aveau să ştie. Drama întregului popor român din Basarabia şi din nordul Bucovinei, pământul lui Georg Drozdowski, apare în acest poem mai grăitor decât într'un reportaj. Pământ şi oameni ne fură luaţi, şi de soarta lor nu mai ştim decât din poeme, mărturie eternă a unei nedreptăţi din care nici acum, după atâta amar de ani, nu am fost scoşi.

Corespondenţa noastră, redusă în ultimul timp la o scrisoare pe an, trimisă prin Ianuarie, cu ştiri despre familie sau despre activitatea literară a fiecăruia, ar alcătui câte o biografie a fiecăruia din noi doi. N'am avut răgaz niciodată să mă îndrept spre Klagenfurt ca să-l revăd pe Georg, dar şi satul dela Maria Pfarr unde am petrecut în 1945 ultimele luni de lagăr. Ca orice om din acest veac de sfârşit de ciclu a trebuit şi eu să fiu *închis*, victimă a uneia sau a alteia din blestematele regimuri care au ferecat destinul omului într'o închisoare de neînţelegere. Într'un fel sau într'altul, condamnaţi la ocnă, la canaluri, la foamete, la frig, la interdicţii de tot felul, la bombardamente de explozii şi de ştiri false, la deformări monstruoase, la acceptarea unor drepturi ale omului fără drept de a fi om, atât eu cât şi Georg Drozdowski n'am făcut altceva, după un război fără limite, decât să căutăm ceea ce pierdusem pentru totdeauna, el Bucovina, eu tărâmurile Râmnicului, într'un spaţiu-timp în care salvarea nu mai putea fi decât interioară şi în care conceptul de exil devenea dintr'odată singura salvare posibilă.

VINTILĂ HORIA

CUPRINSUL

ȘTEFAN BACIU: Umbre libere la Brașov; Mattis Teutsch 5
NICOLAE NOVAC: Pe valea Boșneagului 8
SERGIU GROSSU: Târziu ne-am întâlnit 17
ION NICOLA: Nu există Dumnezeu 19
VINTILĂ HORIA: Delacroix, Brâncuși și problema avantgardelor europene 21
EUEGENIA ADAMS-MUREȘANU: Sonetul exilului; Cununa; Drumul; Osuare; Timp; Pe calea florilor de spini; Macbeth fugind de umbra lui Banquo; Sonetul XVIII de Shakespeare 25
ALEXANDRU MIRCEA: Fragmente (I) 32
VINTILĂ HORIA: Umană diferență 50
N. N. ȚIMIRAȘ: Ioan Creangă, în tradițiile familiei și copilăriei mele 51
S. G. THEODORU: La mine; Cer iertare; De ziua mea; Crâmpei; Fără rândunele; Ultima poartă; Învins 56
CONSTANTIN AMĂRIUȚEI: Lucian Blaga, metafizician al sacrului românesc 63
NICOLAE NOVAC: Poemul nașterii; Ora întunecimii; Assisi; Barcarolă 69
NINA THEODORU: Scrisoarea II (Din ciclul „Scrisori târzii") . . . 72
NICU CARANICA: Versuri din „Cartea anilor": In memoriam; Seară albă; Lauda făpturilor; Fatima; Îngerul Romei și al Bizanțului; Două poeme pentru Eta; Ascunsă laudă; Punct; Fiind doar . 78
ANTOANETA BODISCO: Regele Edip 89
FLORICA BAȚU: Umbra lebedei prin cântecul lunii 93
MIHNEA ROMALO: Crucea Roșie Română în cel de-al doilea război mondial 99
† IOAN I. MIREA: Dandara; Somn; Privighetorile; Se înșiră nouri pe cer; Cui să mă rog; Ineluș; Păianjenul; Omida; Zbor de lăcuste; În prăpastie 108
TITUS BĂRBULESCU: Sărutări din Ungaria 115
DUMITRU ICHIM: Pășea un crin pe marea cerului 125
NICOLAE PETRESCU: Rugăciune; Dedicație; Mama 138
S. G. THEODORU: O cunoștință nouă și una veche 142

NEGRU PE ALB
Cronici, idei, fapte
PAGINI PENTRU MIRCEA ELIADE

STELIAN BĂLĂNESCU: Doctrina secretă în opera lui Mircea Eliade 154
NICOLAE BALOTĂ: Mircea Eliade: Memoire II 161

*

ANTOANETA BODISCO: Brâncuşi în Germania 166
ŞTEFAN BACIU: „Cum era Che Guevara"; „Alecu"; „Din satul nevestei" 167
NICOLAE BALOTĂ: Vintilă Horia: Între exil şi renaştere 171

DOUĂ ANIVERSĂRI

NEUE KRONSTÄDTER ZEITUNG: Eine „junge" Zeitschrift: Start . . 177
ROLF PILDNER VON STEINBURG: Amintiri despre dr. Ioan Baciu . 178
GERDA CLOOS: Amintiri despre profesorul Ioan Baciu 178
ROLF PILDNER VON STEINBURG: Amintiri despre Ştefan Baciu . . 179
NICOLAE BALOTĂ: Ştefan Baciu la şaptezeci de ani 180

IN MEMORIAM

ŞTEFAN BACIU: Heinrich Zillich şi scriitorii români 186
VINTILĂ HORIA: Georg Drozdowski 188

Doamna ANTOANETA CĂPŞUNEANU a ilustrat numărul 25 din „Revista Scriitorilor Români".

Partea redacţională a revistei a fost îngrijită de
CONSTANTIN NAGACEVSCHI, MIHNEA ROMALO şi
CONSTANTIN SPOREA

Bayerische Vereinsbnk München (BLZ 700 202 07) Konto-Nr. 326 436

25,– DM